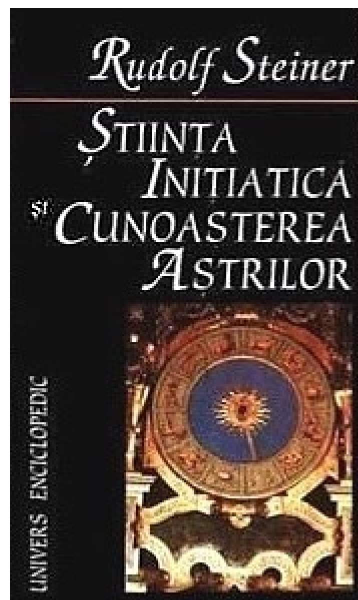
Rudolf Steiner

ŞTIINŢA INIŢIATICĂ ŞI CUNOAŞTEREA AŞTRILOR

Omul în trecut, prezent şi viitor din
punct de vedere al conştientizării sale

GA 228

opt conferinţe ţinute
în iulie – septembrie 1923

Traducere şi note: Cristina Muică

Titlul original : *Initiattionswissenschaft und Sternenerkenntnis*
1964

Nr.curent în bibliografia generală GA 228

©1995 Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate
Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC

CUPRINS

CONFERINȚA I

Individualitățile spirituale ale sistemului nostru planetar. Planete care determină destinul şi planete care conferă omului libertate

(partea întâi)

Dornach, 27 iulie 1923

Aş dori ca în aceste zile să adaug la cele prezentate cu alte ocazii* unele lucruri care ne vor da posibilitatea să înțelegem anumite aspecte ale tainelor Universului cărora noua civilizaiie le-a pierdut cheia. Ajunge numai să privim, de exemplu, în ce fel concepe noua civilizație sistemul planetar. Ştim că acest sistem planetar este considerat ca provenind dintr-un fel de nebuloasă primitivă aflată într-o mişcare de rotație şi din care, ca urmare a acestei mişcări de rotație, s-au desprins diversele corpuri planetare. Prin speculațiile folosite pentru justificarea acestei concepții nu s-a obținut nimic altceva decât faptul că s-a statuat o anumită echivalență între diferitele corpuri cereşti şi s-a creat impresia că toate acestea se află în aceleaşi raporturi cu omul.

* Vezi Rudolf Steirer, Kulturphänomene, Gesamtausgabe, Dornach,1961(Nota red. germane.)

Într-adevăr, prin ce se deosebeşte aşa de mult, să zicem, Luna de Saturn, dacă ambele trebuie să fie cuprinse în imaginea unei nebuloase în rotație din care treptat s-au desprins toate aceste corpuri cereşti? Fără îndoială că cercetările întreprinse în secolul al XIX-lea, deosebit de importante pentru partea materială, îndeosebi cea mineralogică, au descifrat compoziția substanțelor din care sunt alcătuite corpurile cereşti, au întemeiat fizica şi chimia corpurilor cereşti. Astfel a fost posibil ca manualele uzuale să cuprindă o serie de informații despre Venus, Saturn, Lună şi aşa mai departe. Dar aceasta este ca şi cum omul, cu întreaga sa viață sufletească şi spirituală, ar fi prezentat doar sub aspectul organismului său exterior, fără să se țină seama de partea sa însuflețită şi spiritualizată.

Din nou ajungem la necesitatea de a pătrunde, cu ajutorul ştiinței inițiatice, în ceea ce ar putea fi în oarecare măsură considerat similar cu însuflețirea şi spiritualizarea în cadrul sistemului nostru planetar. Şi aici aş dori mai întâi să caracterizez succint individualitățile diferitelor planete ale acestui sistem.

Aş dori să mă refer mai întâi la acea planetă care se află în apropierea Pământului şi care odinioară a avut un cu totul alt rol în viața terestră față de rolul ei de acum. Căci ştiți deja din expunerile mele anterioare, din ciclul ***Ştiința ocultă pe scurt***, că Luna într-o epocă relativ recentă era încă unită cu Pământul, de care s-a desprins apoi, începând să se rotească în jurul lui.

Atunci când vorbim despre ea ca despre un corp ceresc fizic exterior, partea sa fizică este numai manifestarea exterioară, pe de-a-ntregul exterioară, a esenței spirituale care se află în ea. Când avem în vedere Luna de acum, ea ni se arată ca ceva ce poate fi cunoscut atât

sub aspect exterior, cât şi în natura sa interioară, în aşa fel încât în Universul nostru ea reprezintă o grupare de entități spirituale aflate într-o izolare deosebită. Privită din afară, Luna se comportă în linii mari ca o oglindă a Universului. În figura 1 se vede clar cum Luna, aflată în apropierea imediată a Pământului, reflectă lumina Soarelui, aşa încât se poate spune: Ceea ce ne vine de la Lună este lumina Soarelui, care străluceşte asupra ei şi este apoi împrăştiată iarăşi în spațiu. Astfel încât de fapt Luna poate fi numită oglinda luminii solare.

Ştiți foarte bine care este specificul oglinzii, faptul că în ea se vede ceea ce se află în afara ei, dar că, dimpotrivă, ceea ce se află în spatele ei nu poate fi văzut. Dar Luna nu este numai, în anumit sens, oglinda principiului solar în Univers, ci ea este în primul rând o oglindă pentru tot ceea ce îşi revarsă strălucirea până pe suprafața ei. Lumina Soarelui este cea mai strălucitoare, întrecându-le cu mult pe celelalte. Însă toate corpurile cereşti care există în Univers îşi revarsă strălucirea asupra Lunii, iar Luna străluceşte ca o oglindă a ansamblului Universului, revărsând înapoi în toate părțile în Univers splendoarea acestei străluciri. Aşa încât se poate spune că, de fapt, avem în fața noastră o imagine dublă a Universului: o dată aşa cum ni se arată de jur împrejurul Pământului şi încă o dată aşa cum este reflectat de către Lună. Acțiunea razelor de soare este foarte puternică. Ca atare ele au o influență puternică şi atunci când sunt reflectate de Lună. Dar şi toate celelalte, care ni se dezvăluie în spațiul universal prin strălucirea lor, sunt reflectate din nou de către Lună, astfel încât simțim, pe lângă ceea ce ni se arată în Univers, şi această radiație a Universului reflectată de către Lună.

Cel care ar putea să observe toate particularitățile Lunii, cu alte cuvinte, cel care ar putea vedea imaginile reflectate pe care Luna le revarsă spre toate marginile Universului, ar putea contempla imaginea întregului Univers reflectată în oglinda Lunii. Doar ceea ce se află în interiorul Lunii rămâne, ca să zicem aşa, taina Lunii, ne rămâne ascuns, aşa cum rămâne ascuns ceea ce se află îndărătul oglinzii. Ceea ce se află dincolo de suprafața Lunii, deci în adâncul Lunii însăşi, este lucrul cel mai important prin aspectul său spiritual.

Entitățile spirituale care sălăşluiesc în interiorul Lunii sunt entități izolate, în sensul cel mai strict, de restul Universului. Ele trăiesc în Lună ca într-o fortăreață. Şi numai acela care ajunge să aibă o afinitate atât de mare cu lumina Soarelui, să-şi dezvolte în aşa măsură unele însuşiri ale inimii sale omeneşti, încât să nu mai vadă lumina reflectată de Lună, acela pentru care Luna devine într-un anume fel străvezie în fața sufletului poate să pătrundă în această fortăreață a Universului aflată în interiorul Lunii. Iar acolo el descoperă un lucru de cea mai mare importanță. El descoperă că din spusele, din învățăturile acelor entități care s-au retras în deplină izolare în această fortăreață a Universului aflată în interiorul Lunii pot fi din nou dezvăluite anumite taine, pe care pe vremuri pământenii le cunoscuseră prin spiritele cele mai de seamă de atunci, dar care ulterior au fost pierdute.

Iar dacă ne întoarcem în trecut, vedem că pe măsură ce ne îndepărtăm de vremurile noastre găsim tot mai puține dintre acele adevăruri abstracte care fac mândria omenirii actuale, dar întâlnim din ce în ce mai multe adevăruri intuitive. Răzbatem până la acele adevăruri încărcate de semnificații interioare care s-au păstrat în scris, care strălucesc ca un ultim ecou al înțelepciunii orientale, de exemplu în Vede şi în Vedanta. Răzbatem apoi şi mai departe, până la străvechile revelații făcute omenirii care se mai pot desluşi în spatele miturilor şi legendelor şi ne dăm seama, plini de venerație şi de uimire, ce înțelepciune minunată a avut omenirea odinioară. Această înțelepciune i-a fost dăruită de ființa spirituală universală, prin har, fără a fi nevoie de strădania chinuitoare a înțelegerii.

Şi în cele din urmă vom ajunge la toate câte le-au fost dezvăluite oamenilor străvechi, care existau deja pe pământ, de către aceste entităţi care s-au retras apoi în fortăreaţa universului din Lună, care s-au desprins de Pământ o dată cu Luna. Oamenii au păstrat apoi amintirea a ceea ce a fost revelat cândva de către aceste entităţi străvechilor seminţii ale omenirii, care aveau în fiinţa lor ceva cu totul diferit de făptura omenească de astăzi.

Dar atunci când dezlegăm această taină – pe care aş numi-o taina lunară a Universului – ne dăm seama că aceste entităţi, care acum s-au retras în fortăreaţa universului din Lună, au fost marii Învăţători ai omenirii de odinioară şi că neamul omenesc a pierdut din punct de vedere spiritual şi sufletesc tocmai ceea ce astăzi stă ascuns în această fortăreaţă a Universului. Căci pământul mai primeşte încă de la Univers ceea ce suprafaţa exterioară, respectiv zidurile acestei fortăreţe, reflectă din ceea ce primeşte din necuprinsul Lumii.

Această taină a Lunii face parte din cele mai adânci taine ale străvechilor mistere. Căci ceea ce cuprinde Luna în interior poate fi numit Înţelepciunea străveche. Însă ceea ce revarsă luna ca reflectare din întreagul Univers alcătuieşte suma puterilor care întreţin viaţa animală de pe Pământ, şi anume cea care este asociată cu fecunditatea lumii animale, cea care întreţine şi partea animală, fizică, a omului şi este asociată cu sexualitatea fizică şi senzaţiile omului. Deci natura inferioară a omului este rezultatul a ceea ce este reflectat de către Lună, iar cea superioară, care a stăpânit odinioară Pământul, este ascunsă în interiorul fortăreţei Lunii.

În felul acesta se poate ajunge treptat, prin acest mod de abordare a problemei, la o cunoaştere a individualităţii Lunii , la o cunoaştere a ceea ce este ea în realitate, pe când toate celelalte cunoştinţe sunt asemenea celor pe care le-am avea despre un om găsind un mulaj al său într-o expoziţie. Analizând acel mulaj, n-am şti nimic despre individualitatea omului. Tot atât de puţin ştie şi omul de ştiintă neiniţiat despre individualitatea Lunii.

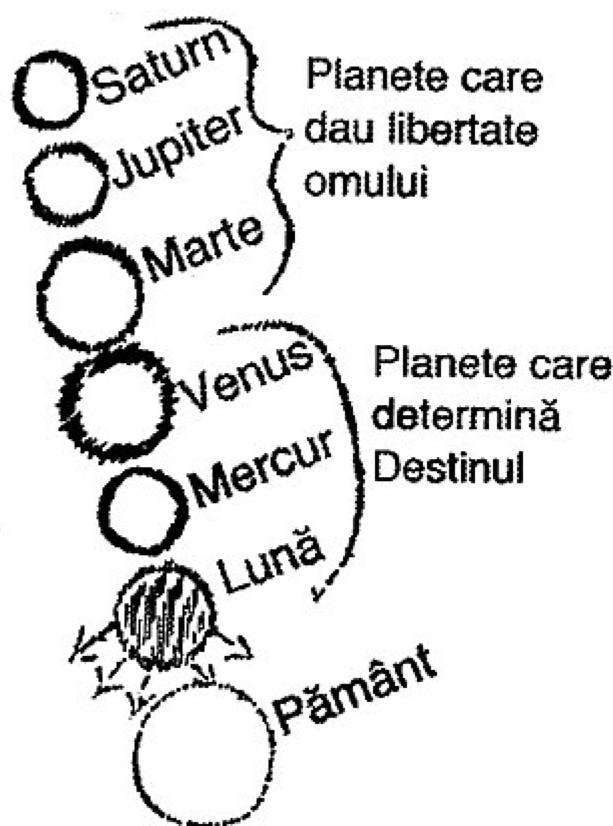

Fig. 1

Într-un anumit sens există o opoziție între această individualitate a Lunii şi cea a celei mai îndepărtate planete, aşa cum era cunoscută în antichitate (căci ulterior au mai fost descoperite Uranus şi Neptun, de care însă nu ne vom ocupa acum), deci între individualitatea Lunii şi cea a lui Saturn (fig. 1). Individualitatea lui Saturn este astfel alcătuită, încât de fapt ea este stimulată de Univers în modul cel mai divers, însă nimic din această stimulare nu se răsfrânge către pământ, nimic nu se reflectă către noi.

Desigur că şi Saturn este luminat de către Soare, dar ceea ce reflectă el din radiația solară nu are însemnătate pentru viața pământească. Saturn este pe de-a-ntregul acel corp ceresc al sistemului nostru solar care se dăruie cu totul prin propria sa ființă. El radiază în largul lumii propria sa ființă. Şi atunci când îl privim, Saturn ni se arată întotdeauna aşa cum este. În timp ce Luna, când este privită din afară, ne spune cum sunt toate celelalte lucruri din lume, Saturn nu ne spune nimic despre stimulii pe care îi primeşte din restul lumii, ci ne vorbeşte întotdeauna numai despre el însuşi. El spune numai ce este el însuşi. Iar ceea ce este el însuşi se dezvăluie mereu ca un fel de memorie a sistemului nostru solar.

Saturn ne apare ca unul dintre acele corpuri cereşti care a conlucrat fidel în sistemul nostru solar, dar care a şi păstrat totul cu credință în amintire, în acea amintire cosmică pe care o posedă. El este mut în privința lucrurilor din prezent. El preia şi prelucrează în sinea sa, în domeniul spiritual-sufletesc, lucrurile care sunt în prezent în Univers. Întreaga mulțime a entităților care sălăşluiesc pe Saturn se dăruieşte lumii exterioare, însă ia în tăcere, fără glas, evenimentele lumii în suflet şi nu povesteşte decât despre evenimentele trecute din Cosmos. Astfel că Saturn, privit din punct de vedere cosmic,

este într-un fel memoria rătăcitoare a sistemului nostru solar. În acest fel el cuprinde de fapt, ca un confident de încredere a ceea ce s-a petrecut în sistemul solar, secretele planetelor.

În vreme ce, dacă vrem să pătrundem în tainele Universului, privim zadarnic către Lună şi pentru a afla câte ceva despre aceste taine de la făpturile din Lună trebuie, am putea spune, să ajungem în intimitatea lor, aşa ceva nu este necesar când este vorba de Saturn. În cazul acesta este de ajuns să fii deschis spre domeniul spiritual; atunci Saturn se transformă pentru ochiul spiritului, ochiul sufletesc, într-un istoriograf viu al sistemului solar. El nu se dă înapoi să povestească tot ceea ce s-a petrecut în sistemul solar. Sub acest raport el este în total contrast cu Luna, el vorbeşte întruna. Vorbeşte despre trecutul sistemului solar cu căldură şi cu pasiune, aşa că de fapt este primejdios să cunoşti prea îndeaproape ceea ce spune el lumii, deoarece el vorbeşte cu atâta devoțiune despre evenimentele care au avut loc în trecut, încât ajungi să îndrăgeşti peste măsură acest trecut al Universului. S-ar putea spune că ajunge să fie, pentru cel care dă ascultare tainelor dezvăluite de el, un îndemn neîncetat de a acorda foarte puțină atenție celor pământeşti şi de a te cufunda cu totul în cunoaşterea a ceea ce a fost odinioară pe pământ.

De fapt el ne spune cu limpezime tot ce a fost pământul, mai înainte de a deveni Pământ. El este acea planetă din sistemul nostru planetar care ne face să prețuim nemărginit trecutul. Iar cei care în viața lor pământească au o înclinare spre Saturn sunt oameni cărora le place să privească înspre trecut, care nu apreciază progresul, care ar dori să reînvie trecutul. În acest fel ei se apropie de individualitatea lui Saturn.

Cu totul altfel este, de exemplu, planeta Jupiter (fig. 1). Jupiter este gânditorul sistemului nostru planetar, iar gândirea este prin excelență acel element pe care toate entitățile îl cultivă, prin care ele sunt unite într-un domeniu universal. Gândurile creatoare şi pline de sensibilitate ale Universului se revarsă peste noi dinspre Jupiter. Jupiter cuprinde sub forma gândurilor toate forțele creatoare ale diverselor ființe din Univers. Dar este necesar ca ceea ce oferă el ochiului spiritual să fie perceput în mod rațional. Dacă nu-ți dezvolți gândirea proprie nu poți să te ridici prin clarvedere până la tainele lui Jupiter, căci aceste taine nu se dezvăluie decât sub forma gândurilor şi doar atunci când omul însuşi gândeşte poate avea acces la tainele lui Jupiter, care este gânditorul Universului.

Când cineva încearcă să dezlege prin gândire limpede vreuna dintre enigmele de seamă ale existenței şi din cauza piedicilor omeneşti, fizice şi eterice, şi îndeosebi din cauza obstacolelor astrale nu izbuteşte, ființele de pe Jupiter îi vin în ajutor. Făpturile de pe Jupiter sunt cele care ajută omenirea să-şi dezvolte capacitățile intelectuale. Iar acela care s-a străduit cu tenacitate să desluşească prin gândire limpede vreuna dintre enigmele existenței şi nu a putut ajunge la un rezultat se pomeneşte, dacă are răbdare şi continuă să poarte în suflet această preocupare, că puterile lui Jupiter îl vor ajuta chiar şi în timpul nopții. Şi cei cărora câte o problemă din cursul zilei li s-a limpezit ca prin vis în timpul nopții mai bine decât în ziua precedentă ar trebui să-şi dea seama, dacă vor să cunoască adevărul, că puterile lui Jupiter sunt cele care, ca să zic aşa, dau gândului omenesc avânt, dinamism şi însuflețire. În timp ce Saturn este păstrătorul memoriei Universului, Jupiter este gânditorul Universului. Omenirea îi datorează lui Jupiter tot ce ține de prezentul spiritual al Universului. Iar lui Saturn îi datorează tot ce aparține trecutului spiritual şi sufletesc al Universului.

Intuirea acestui fapt a făcut ca tocmai în Grecia, unde s-a trăit atât de mult în prezentul spiritual, Jupiter să fie venerat în mod deosebit.

Jupiter constituie un stimulent pentru întreaga dezvoltare a omului şi prin ceea ce transmite în ciclul anual. Ştim bine că sub aspectul mişcării sale aparente, aşa cum o percepe ochiul nostru, Saturn se deplasează foarte încet, având nevoie de aproape treizeci de ani pentru un ciclu. Jupiter se mişcă mai repede: are nevoie de circa doisprezece ani. Prin faptul că mişcarea sa este mai rapidă, el poate acoperi în mod corespunzător nevoia de înțelepciune a omenirii. Iar dacă după acel ceasornic care exprimă în oarecare măsură destinul omenesc în Univers se stabileşte o legătură deosebită între Jupiter şi Saturn, în acest destin omenesc apar momente de o neasemuită strălucire, în care prin gândurile prezentului se dezvăluie multe taine ale trecutului.

Dacă urmărim în istoria universală a omenirii momentele în care s-au înregistrat perioade de renaştere, în care s-a constatat o revenire a unor vechi impulsuri, aşa cum a fost Renaşterea cu care a început epoca modernă, vedem că această reînnoire a unor vechi impulsuri depinde întru totul de o anumită poziție a lui Jupiter în raport cu Saturn.

Însă, aşa cum am spus, într-un fel şi Jupiter este închis, şi revelațiile sale rămân necunoscute celor care nu le vin în întâmpinare printr-o gândire activă, plină de forță, clară şi luminoasă. De aceea în vremurile de demult, când gândirea activă era mai puțin dezvoltată, felul în care progresa omenirea depindea întotdeauna de poziția lui Jupiter față de Saturn. Atunci când exista o anumită conjuncție între Jupiter şi Saturn, oamenilor din vechime li se revelau o serie de lucruri. Omul de astăzi este mai obişnuit să privească lucrurile separat în dezvoltarea lor, adică să includă separat memoria lui Saturn şi înțelepciunea lui Jupiter în dezvoltarea sa spirituală.

Trecând acum la Marte (fig. 1), avem în acest caz o planetă pe care am putea s-o numim, căci trebuie să folosim o anumită terminologie, planeta cea mai grăitoare din sistemul planetar. Marte nu îşi păstrează pentru sine înțelepciunea sub formă de gânduri, ca Jupiter; el este cel care povesteşte întruna tuturor tot ce vede în Univers. Dar el nu are acces la toate lucrurile din Univers; am în vedere sufletele care îl populează. Este cea mai guralivă planetă din sistemul nostru planetar, mereu are ceva de spus. Şi este deosebit de activ, de exemplu, atunci când lumea vorbeşte prin somn sau în vis. Căci el este în esență acea planetă care are o dorință imensă de a vorbi mereu, astfel că atunci când îi este accesibil ceva din firea omenească, prin care poate să o facă să fie vorbăreață, el stimulează locvacitatea. Este planeta care gândeşte puțin, are puțini gânditori, dar mulți oratori. Spiritele sale stau mereu de veghe să surprindă ce se întâmplă pe ici pe colo prin Univers şi apoi vorbesc despre aceasta cu multă însuflețire şi în mare vervă. Este acela care impulsionează în modul cel mai divers pe oameni, în decursul evoluției omenirii, să facă dezvăluiri asupra tainelor Universului. Are părțile sale bune, dar şi unele mai puțin bune. El are un Geniu al său, dar şi un Demon al său. Acțiunea geniului face ca oamenii din cuprinsul lumii să fie impulsionați să vorbească. Demonul său face ca să se abuzeze, în felurite moduri, de vorbire. Într-un anumit fel, se poate spune că el poate fi numit agitatorul Universului. El vrea să convingă, pe când Jupiter vrea numai să dovedească.

La rândul său, o cu totul altă poziție o are, de exemplu, Venus (fig. 1). Într-un anumit fel ea întoarce spatele întregului Univers. Ea este distantă față de Univers, nu vrea să ştie de el. Tratează Universul de parcă, dacă i s-ar expune, şi-ar pierde prin aceasta, datorită universului exterior, fecioria. Este extrem de şocată dacă ajunge până la ea vreo impresie oarecare din universul exterior.

Nu-i e drag Universul, refuză pe oricine o „invită la dans". Este greu să exprimi mai precis această situație, căci, desigur, noi suntem nevoiți să ne exprimăm în limbaj omenesc, dar aşa stau lucrurile. Dimpotrivă, este extraordinar de sensibilă față de tot ceea

ce îi vine de pe Pământ. Într-un fel, Pământul este adevăratul iubit al lui Venus. În vreme ce Luna oglindeşte întregul Univers, de jur împrejur, Venus nu oglindeşte nimic din Univers, nu vrea să ştie nimic despre Univers, însă oglindeşte cu drag tot ceea ce îi vine de pe Pământ. Cel care întrezăreşte cu ochii sufletului tainele planetei Venus, are încă o dată în faţă întreg Pământul, cu toate tainele sale sufleteşti.

Şi astfel, oamenii nu pot face pe Pământ nimic drept în taina inimii lor, fără ca aceasta să nu se reflecte, de pe Venus, către cei pe care acest lucru îi priveşte. Ea priveşte până în adâncul sufletului tuturor oamenilor, căci aceste lucruri o interesează, pe acestea le lasă să vină spre sine. Aşa că tot ceea ce trăieşte în ascunzişul inimilor de pe Pământ se regăseşte încă o dată pe Venus, într-o reflectare cu adevărat minunată. Ea transformă, de fapt, prin reflectarea aceasta totul, aşa cum visele omeneşti transformă evenimentele exterioare. Preia întâmplările de pe Pământ şi le preface în imagini de vis. Astfel că întregul mers al planetei Venus în jurul Pământului, întreaga sferă a ei este de fapt visare. Şi în imaginile variate ale visului trăiesc secretele pământeşti ale oamenilor, transformate feeric. Venus are multe legături cu poeţii. Desigur, poeţii nu ştiu aceasta, dar ea este în legătură cu ei.

Şi un alt aspect remarcabil: am spus că ea este distantă faţă de tot restul Universului, cu desăvârşire. Dar ea nu respinge în egală măsură tot ceea ce vine din Univers şi nu primeşte doar ceea ce vine de pe Pământ. Am spus că respinge pe oricine o invită la dans, însă ascultă cu toată atenţia ce spune Marte. Ea preface, iluminează trăirile ei de vis privind evenimentele de pe Pământ, prin ceea ce primeşte din Univers prin intermediul lui Marte.

Toate lucrurile de acest fel au şi un aspect fizic. Din acestea pornesc impulsurile pentru ce urmează să fie creat în lume, pentru ce apare în lume. Soarele îşi are şi el rolul său; el face ordine aici. Iar din ceea ce se petrece, prin faptul că Venus preia tot ce vine de pe Pământ şi că îl urmăreşte pe furiş pe Marte (ea nu vrea ca el să ştie aceasta, îl urmăreşte pe furiş), deci de aici se formează acele forţe care stau chiar la baza organelor care duc la existenţa graiului omenesc.

Dacă vrem să studiem impulsurile pentru formarea graiului omenesc care vin din Cosmos, trebuie să privim această minunată ţesătură ce se întinde între Venus şi Marte. Şi jocul soartei are astfel o mare importanţă pentru dezvoltarea limbii unui popor, în funcţie de poziţia lui Marte în raport cu Venus. De exemplu, limba se va nuanţa, va fi foarte expresivă când Venus se află în cuadratură cu Marte. Dimpotrivă, limba va fi lipsită de sensibilitate, aspră, atunci când Venus se află în conjuncţie cu Marte, ceea ce influenţează asupra poporului respectiv.

Aşa se prezintă aceste lucruri, care se constituie ca impulsuri în largul Universului şi apoi acţionează asupra celor pământeşti. Acum să vorbim despre Mercur (fig. 1). Mercur este acea planetă care, spre deosebire de celelalte, se interesează de cele care nu ţin de senzaţii, ci sunt de aşa natură că se pretează la combinare. Aici se află maeştrii gândirii combinative, pe când pe Jupiter sunt maeştrii gândirii înţelepte. Iar atunci când omul, părăsind viaţa premergătoare celei pământeşti, pătrunde în existenţa lumească, impulsul primit de la Lună este cel care îi dă puterea de care are nevoie pentru existenţa sa fizică. Venus îi furnizează putere pentru tot ce constituie temelia sentimentelor şi a temperamentului. În schimb, Mercur oferă forţele pentru tot ce este cuprins în puterea de înţelegere şi în raţiunea omenească, capacitatea de înţelegere. Maeştrii studiului combinativ sunt ancoraţi de această planetă.

Vedem din nou ce legături uimitoare există între aceste planete, ce efecte au asupra oamenilor, Luna, cu spiritele ei necomunicative, introvertite, cea care nu trimite în Univers decât ceea ce reflectă din ceea ce mai întâi a primit, este cea care construieşte exteriorul, corpul oamenilor. Ea îmbină în această zidire a corpului şi elemente ereditare. Acolo se află acele entităţi spirituale care, în deplină izolare, aş putea spune că meditează la nivel cosmic asupra a ceea ce se transmite din generaţie în generaţie prin intermediul planului fizic. Entităţile lunare păstrează aceste lucruri atât de tăinuite în fortăreaţa lor, încât oamenii de ştiinţă din vremea noastră nu ştiu de fapt nimic despre ereditate. Privind cu mai multă pătrundere lucrurile, este clar că, atunci când cineva vorbeşte despre ereditate în limbaj ştiinţific, cel care foloseşte un limbaj cosmic ar putea spune în esenţă despre el că este abandonat de Lună şi amăgit de Marte, căci vorbeşte despre ereditate sub influenţa puterilor demonice din Marte, dar este foarte departe de adevăratele taine ale eredităţii.

Venus şi Mercur introduc în mare măsură în om partea spiritual-sufletească legată de Karma şi o fac să se manifeste în dispoziţiile sentimentale, în temperamentul său. Dimpotrivă, Marte şi îndeosebi Jupiter şi Saturn, atunci când omul se află într-o relaţie corespunzătoare cu ele, au o acţiune oarecum eliberatoare, îl smulg din determinările Destinului şi îl transformă într-o fiinţă liberă.

Ne putem referi aici la o expresie biblică puţin modificată. Saturn, păstrătorul fidel al memoriei Universului, a spus o dată: Hai să le dăm oamenilor libertatea propriei lor memorii. Şi astfel influenţa lui Saturn a fost împinsă în inconştient, omul şi-a dobândit propria sa memorie şi o dată cu aceasta temelia, garanţia libertăţii personale.

Tot astfel, impulsul interior al voinţei, bazat pe gândire liberă, se datorează bunăvoinţei lui Jupiter. Într-adevăr, Jupiter ar fi putut să stăpânească cu totul gândurile oamenilor. El este cel în care poţi găsi gândurile întregului Univers, dacă ele îţi sunt accesibile. Cu toate acestea, el s-a retras, i-a lăsat pe oameni să gândească ca fiinţe libere.

Şi elementul de libertate cuprins în vorbire se datorează faptului că până şi Marte a fost binevoitor în această privinţă. Deoarece el a trebuit să se conformeze hotărârii luate de celelalte planete mai îndepărtate de Soare, nu a putut să mai impună oamenilor voinţa sa, aşa că omul este în oarecare măsură liber şi în vorbire, nu pe de-a-ntregul, dar în anumit fel este liber.

De aceea pe de o parte Marte, Jupiter şi Saturn pot fi numite planete care conferă libertate omului, pe când Venus, Mercur şi Luna trebuie să fie numite planete care determină destinul său.

Între aceste fapte şi impulsuri ale individualităţilor planetare se interpune Soarele, care realizează o anumită armonie între planetele eliberatoare şi cele care determină destinul, astfel că Soarele reprezintă acea individualitate care îmbină în mod admirabil necesitatea care determină destinul cu ceea ce dă libertate omului. Şi înţelege ce cuprinde de fapt lumina arzătoare, învăpăiată a Soarelui doar acela care priveşte această întrepătrundere şi interacţiune dintre Destin şi Libertate în lumina care se răspândeşte în lume şi totuşi este concentrată intens în Soare.

Nici Soarele nu poate fi înţeles dacă îl concepem doar pe baza a ceea ce ştiu despre el fizicienii. Îl înţelegem doar dacă analizăm ce este el din punct de vedere sufletesc şi spiritual. El este cel care face să dogorească în căldură necesitatea destinului, iar în flacără destramă destinul, topindu-l în libertate şi iarăşi, atunci când libertatea nu este

folosită aşa cum trebuie, o concentrează în substanţa activă a Soarelui. Într-un fel, Soarele este flacăra în care libertatea străluceşte plină de lumină în largul Universului şi este în acelaşi timp substanţa în care, ca în cenuşa care se strânge, libertatea rău folosită se sedimentează iar ca destin, ca să poată să acţioneze din nou până când acest destin va putea să se transforme iarăşi, strălucitor, în flacăra libertăţii.

CONFERINŢA a II-a

Individualităţile spirituale ale sistemului nostru planetar. Planete care determină destinul şi planete care conferă omului libertate

(partea a doua)

Dornach, 28 iulie 1923

Ieri am făcut o prezentare a cerului înstelat din jurul nostru. Dacă reflectaţi la această caracterizare, vă veţi spune mai înainie de toate: Dacă din cunoaşterea spirituală rezultă o astfel de caracterizare a boltei înstelate, ea este total diferită de tot ce se spune în zilele noastre în acest domeniu. Tocmai de aceea ieri am vorbit în aşa fel, dinadins, încât această deosebire să reiasă clar. A trebuit să vorbesc într-o manieră care ar putea părea absurdă, poate chiar ridicolă, cuiva care are cât de cât cunoştinţe asupra concepţiilor contemporane în acest domeniu. Şi totuşi fapt este că tămăduirea vieţii noastre spirituale bolnave se va putea realiza numai când va.câştiga teren această răsturnare totală a modului de înţelegere a unor lucruri ca cele despre care am vorbit ieri.

S-ar putea spune: Acolo unde astăzi se gândeşte, dar se gândeşte în aşa fel încât se iese din tiparele ideilor vechi, uzuale, vedem pe de o parte că gândirea indică cu deosebire acest nou mod de cunoaştere spirituală. Dar vedem şi că oamenii nu sunt în stare să se alăture acestei concepţii spirituale şi astfel rămân complet descumpăniţi şi, ceea ce în momentul istoric în care ne aflăm este poate lucrul cel mai rău, nu sunt conştienţi de această dezorientare a lor si nu vor să ţină seama de ea.

Să ne imaginăm cum ar fi prezentat astăzi ceea ce eu v-am expus din cu totul alt punct de vedere. Am vorbit ieri despre Lună, Saturn, Jupiter şi aşa mai departe şi v-am înfăţişat individualităţile spirituale care pot fi corelate cu acestea. Într-un fel, v-am înfăţişat sistemul nostru de planete ca pe o grupare de entităţi spirituale care acţionează mânate de impulsuri diverse, dar în aşa fel încât aceste impulsuri au de-a face cu ceea ce se întâmplă pe pământ. Am văzut că în largul Universului există fiinţe vii, cu caracterele lor distincte. Am putut vorbi de fiinţe vii pe Saturn, Lună şi aşa mai departe. Întreg acest mod de a vorbi se deosebeşte clar de ceea ce se spune în general în ziua de astăzi despre astfel de lucruri. În general se consideră - o mai spun o dată - că din nebuloasa primitivă care exista odinioară, aflată în mişcare de învârtire, de rotaţie, s-au desprins diversele planete, pe care astăzi le privim cu o indiferenţă totală, ca pe nişte corpuri fizice mai mult sau mai puţin strălucitoare care circulă prin spaţiul universal.

Această concepţie, potrivit căreia diversele corpuri cereşti ar fi corpuri indiferente, asupra cărora nu-şi îndreaptă atenţia decât ştiinţele fizice, şi în mod special matematica, pentru ca să calculeze mersul lor şi eventual să studieze dacă substanţele care au fost găsite pe pământ există şi acolo, această abordare obiectivă a corpurilor cereşti a devenit curentă numai în ultimele trei-patru secole din viaţa omenirii. A devenit curentă într-un

mod bine determinat. În prezent, nu mai privim dincolo de obiecte. Datorită faptului că s-a pierdut posiblitatea de a sesiza spiritualul, sau cel puţin, aşa cum se mai întâmplă încă în evul mediu târziu, de a se intui măcar existenţa lui, a fost cu putinţă să se piatdă de tot contactul cu partea spirituală. A început să se considere că noţiunile fizice, observabile pe pământ, cele matematice, care pot fi calculate, sunt o certitudine şi s-a ţinut seama numai de ceea ce se înfăţişează vederii în spaţiul celest. S-a pornit de la o anumită premisă. Ştiind cum se calculează pe pământ, cum se face cercetarea în domeniul ştiinţelor fizice pe pământ, s-a extins apoi ceea ce s-a calculat pe pământ, rezultatul ştiinţelor fizice, asupra întregului spaţiu ceresc şi s-a considerat că rezultatele calculelor valabile pe pământ sunt valabile şi în spaţiul ceresc.

Pe pământ vorbim de timp, materie, mişcare, iar fizicienii vorbesc şi de masă, viteză şi aşa mai departe. Toate acestea sunt noţiuni dobândite pe pământ. De la Newton încoace ele au fost extinse şi asupra spaţiului ceresc. Şi întreaga concepţie pe care o avem asupra a ceea ce se petrece în lume nu este nimie altceva decât un rezultat al calculelor efectuate pe pământ şi transpuse apoi în cer. Întreaga teorie Kant-Laplace este o absurditate, în clipa când te convingi că ea este valabilă numai cu condiţia ca în exterior, în spaţiul ceresc, să fie valabile aceleaşi reguli de calcul ca şi pe pământ, ca noţiunile de spaţiu, timp şi aşa mai departe să fie aplicabile şi acolo în aceeaşi măsură ca şi pe pământ.

Dar acum a apărut un element remarcabil, care le dă astăzi multă bătaie de cap oamenilor. Trăim nişte timpuri cu totul deosebite, care se vestesc prin numeroase semne. În toate adunările populare, ţinute de monişti şi de alte asociaţii, li se vorbeşte oamenilor ca de o certitudine despre faptul că stelele de deasupra noastră strălucesc datorită unor fenomene fizice cunoscute. Întreaga teorie minunată privind nebuloasa spirală şi aşa mai departe care se înfăţişează privirilor este prezentată unui public încrezător de către conferenţiari şi scriitori ce se ocupă de răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice. Şi omul de astăzi îşi dobândeşte cunoştinţele de la aceşti conferenţiari şi scriitori popularizatori. Dar aceste cunoştinţe au de fapt la bază rezultatul a ceea ce fizicienii şi alţi aşa-numiţi savanţi au gândit şi conceput cu decenii în urmă. La astfel de conferinţe de popularizare se serveşte, reîncălzit, ceea ce s-a păstrat de la prânzul specialiştilor de acum câteva zeci de ani. Însă în prezent specialiştii sunt preocupaţi de cu totul altceva. Ceea ce îi tulbură, printre altele, este aşa-numita teorie a relativităţii.

Această teorie a relativităţii, teoria relativităţii a lui Einstein, îi preocupă astăzi pe fizicienii de concepţie. Despre unele aspecte ale acestei teorii se poate spune ceea ce am spus şi eu deja pe ici, pe colo, dar astăzi nu ne vom ocupa de valabilitatea ei generală, ci de faptul esenţial că ea există şi că fizicienii vorbesc despre ea. Bineînţeles că există şi fizicieni care sunt împotriva ei, dar foarte mulţi fizicieni vorbesc insistent despre această teorie. Dar ce semnificaţie are această teorie?

Semnificaţia este că prin această teorie a relativităţii au fost zdruncinate toate noţiunile pe care se baza concepţia asupra mişcării şi caracteristicilor corpurilor cereşti din spaţiul cosmic. Timp de decenii a fost considerat valabil ceea ce este scris în cărţile actuale de astronomie, ceea ce li se prezintă şi acum în conferinţe şi cărţi de popularizare profanilor. Însă fizicienii au început să atace, să elimine cele mai comune noţiuni: Timp, Mişcare, Spaţiu şi explică că acestea nu sunt aşa cum le-au crezut oamenii. Vedeţi că pentru fizicieni acum se ridică într-un fel o problemă de conştiinţă. Un specialist îşi poate spune: Îmi îndrept telescopul spre o stea îndepărtată. Dar am calculat deja că până ca lumina acelei stele să ajungă pe Pământ s-a scurs atâta şi atâta timp. Deci când privesc prin telescopul meu ştiu că lumina pentru a ajunge la acest telescop a avut nevoie de un număr determinat de ani-lumină. Lumina care a ajuns acum aici a pornit deci de acolo, de

sus, cu mulți ani înainte. Steaua aceea nu mai este acolo. Raza de lumină pătrunde în telescopul meu, dar la capătul celălalt nu se mai află acea stea, iar dacă privesc o altă stea, alături de aceasta, situată la mult mai puțini ani-lumină, văd că lumina ei ajunge la mine concomitent cu a celeilalte. Îmi rotesc telescopul: steaua apare ca un punct de lumină care poate că a fost acolo cu mulți ani înainte. Îmi rotesc iarăşi telescopul: în câmpul lui se află acum o stea care nu mai este acolo, dar a fost acolo într-un timp mult mai îndepărtat față de precedenta. Iată cum îmi formez eu o părere asupra configurației cerului înstelat. Toate se arată la locul unde se aflau odinioară, dar unde de fapt nu mai sunt acum. De fapt, nimic nu mai este aşa: toate s-au deplasat încoace şi încolo.

Acelaşi lucru se întâmplă şi în ceea ce priveşte spațiul. Percepem pe undeva un sunet îndepărtat. Apropiindu-ne de el, ni se înfățişează cu altă tonalitate decât atunci când ne îndepărtăm de el. Spațiul dă măsura felului şi modului în care percepem lucrurile. Este un lucru care desigur le dă bătaie de cap oamenilor. Întregul timp care este cuprins în toate aceste calcule a devenit deodată ceva întru totul incert, ceva relativ. Şi din toate câte au fost descrise la nivel de popularizare cu privire la Univers, de fapt fzicianul de astăzi nu poate spune - şi el este conştient de acest lucru - decât: Acolo a existat odinioară ceva, există încă ceva şi va exista in viitor. Da, acolo există ceva. Şi ceea ce există acolo acționează în aşa fel, încât într-un anumit moment manifestarea sa luminoasă coincide cu firul reticul din telescopul meu. Este singura certitudine rămasă, concordanța celor două evenimente. Deci există o concordanță între ceea ce s-a petrecut undeva, cândva şi ceea ce apare astăzi în câmpul telescopului meu. Deci fizicianul de astăzi constată că nu putem vorbi decât de astfel de concordanțe; totul este relativ, noțiunile din care s-a construit în mod teoretic imaginea alcătuirii Universului au de fapt o valoare cu totul relativă, în nici un caz nu au valoare absolută. De aceea în prezent fizicienii vorbesc de o răsturnare radicală a tuturor concepțiilor din fizică. Deci, dacă am trece acum de la o conferință de popularizare pentru profani direct la un referat asupra teoriei relativității, ne-am da seama că cel care face popularizarea acestor cunoştințe le vorbeşte oamenilor despre lucruri bazate pe concepții despre care specialiştii afirmă: Toate acestea s-au topit ca zăpada în bătaia soarelui!

Vedeți, nu putem spune numai că în ultimele trei-patru secole s-a realizat o concepție fizică asupra lumii bazată pe anumite noțiuni, ci trebuie să spunem că în prezent există deja destui oameni care au pus în discuție aceste noțiuni, le-au infirmat. Pentru foarte mulți gânditori nu mai este valabilă acea concepție asupra lumii care era considerată o certitudine. Deci nu mai poate fi tratat cu ironie ceea ce este prezentat dintr-un punct de perspectivă cu totul nou. Căci ceea ce era spus de pe alte poziții se topeşte în prezent ca zăpada la soare. Nu mai există pentru cei care înțeleg câte ceva din aceste lucruri, sau cel puțin care doresc să înțeleagă ceva. Deci ne aflăm în fața faptului că oamenii spun: Ceea ce se prezintă aici din punct de vedere al Ştiinței spirituale este absurd, pentru că nu concordă cu ceea ce considerăm noi că este corect. Însă, dacă se situează pe pozițiile teoriei relativității, aceşti oameni ar trebui să spună: Este absurd ceea ce am considerat noi că este corect! Aşa se pune problema în prezent. Însă cea mai mare parte a omenirii stă în adormire, în timp ce se desfăşoară aceste lucruri şi le lasă să se desfăşoare în felul acesta. Este însă foarte important să se ştie că acea concepție asupra lumii care a fost atât de mult trâmbițată a căzut complet în desuetudine.

Starea de lucruri ce ni se înfățişează în lumea spirituală se va dezvălui cu claritate în cercuri mai largi doar atunci când oamenii vor dori ca cel puțin o dată să dea puțin la o parte scufia care le adăposteşte somnul. Deci nu se poate crede că cel care vorbeşte în felul în care v-am vorbit eu ieri are o atitudine absurdă față de ştiința de astăzi, căci

această ştiinţă este în cazul teoriei relativităţii cu totul negativă: ea spune de fapt mai ales ceea ce nu este şi trebuie să-i conducă pe oameni spre cunoaşterea a ceea ce este.

Aceste lucruri ar trebui să se întemeieze pe reprezentări ca cele pe care am încercat să vi le prezint ieri referitor la diferiţii aştri ai sistemului nostru planetar. Însă ce vedem în acea expunere? Vedem că s-a urmărit tocmai cursul dezvoltării universului. Dar ce ar spune un fizician de şcoală veche (căci cei de şcoală nouă sunt în general adepţi ai teoriei relativităţii) dacă ar auzi ceva atât de neobişnuit ca ceea ce v-am prezentat eu ieri? Dacă nu ar spune chiar de la început că toate acestea sunt aiureli şi bazaconii, lucru pe care probabil l-ar spune totuşi până la urmă, el ar afirma: Aceste lucruri contrazic bazele solide ale ştiinţei. Dar ce sunt aceste baze solide ale ştiinţei? Sunt acele noţiuni de Spaţiu, Timp şi aşa mai departe pe care le-am dobândit pe pământ. Teoria relativităţii infirmă aceste noţiuni atunci când este vorba de Univers, arată faptul că ele îşi pierd valabilitatea.

Antroposofia realizează acest lucru în practică: ea nu ţine sama de noţiunile terestre atunci când vorbeşte despre Lună, Saturn şi Jupiter şi aşa mai departe. Aici ea nu mai vorbeşte de cele terestre, ci încearcă, deşi acest lucru este greu de realizat, să caracterizeze pe Venus şi pe Marte într-un fel care nu se poate face cu ajutorul noţiunilor terestre. Trebuie să te desprinzi de noţiunile terestre atunci când vrei să pătrunzi în Univers. Am vrut să vă arăt cum se implică Cosmosul în viaţa spirituală din actualitate şi cum se prezintă astăzi lucrurile în viaţa spirituală. Există însă o înrudire între noţiunile terestre şi cele pe care le găsim în Cosmos. Gândiţi-vă că am ajunge chiar numai până la Lună, care este aşa um v-am descris-o eu ieri, am ajunge până la acele entităţi care stau ca într-o fortăreaţă a Universului şi care trăiesc de fapt dincolo de suprafaţa lunii, unde, ca să zic aşa, îşi desfăşoară activitatea, dacă am ajunge la acele entităţi la care se poate ajunge umai prin clarviziune, am vedea că aceste entităţi acţionează în taină. Căci ceea ce se petrece în interiorul lunii nu transpare în lume, iar tot ceea ce ajunge pe lună din afară este reflectat înapoi a lume. Aşa cum luna nu opreşte lumina soarelui, ci o reflectă, tot aşa înapoiază tot ceea ce îi vine din Univers. Tot ceea ce se întâmplă în Univers este reflectat de lună ca de o oglindă. Iar ceea ce se întâmplă în interiorul ei rămâne ascuns.

Însă eu v-am spus că entităţile sprituale care sunt refugiate în această fortăreaţă a lunii ca într-o lume a lor şi îşi desfăsoară acolo activitatea lor universală au trăit odinioară pe pământ, înainte ca luna să se fi desprins de pământ. Au fost primii mari instructori ai sufletelor omeneşti pe pământ. Marea înţelepciune străveche despre care am vorbit este în esenţă o moştenire de la aceste fiinţe lunare, care trăiesc acum în sălaşul ascuns din interiorul lunii. Ei înşişi au dorit să se retragă.

Atunci când vorbim în felul acesta despre Univers, în ideile pe care le expunem se interferează concepţii morale. Dăm uitării concepţiile pur fizice; începem să evocăm concepţii morale. Ne întrebăm: De ce s-au retras aceste entităţi lunare, de ce acţionează acum în taină? Într-adevăr, atunci când s-au aflat pe pământ ele au inspirat oamenilor o înţelepciune copleşitoare. Dar dacă ar fi rămas pe pământ şi ar fi inspirat necontenit oamenilor această înţelepciune, oamenii nu ar fi putut niciodată să păşească în era libertăţii.

Aceste entităţi au luat o decizie extraordinară, cea de a se retrage într-un loc ascuns al Universului, pentru ca acolo, departe de existenţa omenească, să-şi desfăşoare activitatea, astfel ca oamenii să nu mai fie influenţaţi de ea, să poată să primească toate impulsurile Universului şi să poată deveni fiinţe libere. Aceste entităţi şi-au căutat o nouă locuinţă în Univers, pentru ca oamenii să dobândească liberul arbitru.

Problema se pune cu totul altfel decât pentru un fizician care, dacă aude că luna s-a desprins din masa pământului, ar dori pur şi simplu să calculeze cu ce viteză s-a produs această îndepărtare, datorită căror forțe, şi prin aceasta ar avea în vedere numai forțele terestre, vitezele terestre. Aceste lucruri însă nu ne interesează deloc atunci când vorbim despre lună aşa cum am vorbit noi ieri. Dacă privim dincolo de aspectele fizice, vedem aceste decizii, aceste mărețe impulsuri cosmice-morale. Trecem astfel, lucrul cel mai important dintre toate, de la împrejurările fizice, valabile pentru condițiile de pe pământ, la o discuție asupra Universului bazată pe idei morale.

Esential este să nu se stabilească numai teorii care ar trebui să fie crezute ca atare, ci din ele să rezulte organizarea morală a lumii. Sufletul omenesc în ultimele trei-patru secole a fost complet derutat, pentru că s-a spus: Putem şti anumite lucruri despre Pământ, pe care apoi să le transpunem asupra Universului, stabilind astfel de teorii ca teoria Kant-Laplace, iar în ceea ce priveşte organizarea morală şi dumnezeiască trebuie să ne sprijinim numai pe credință. Acest fapt i-a indus pe oameni în eroare în foarte mare măsură, căci a dispărut complet concepția că asupra pământului trebuie să vorbim în termeni tereştri însă de îndată ce ne ridicăm la problemele referitoare la Univers trebuie să începem să vorbim într-un limbaj cosmic. Astfel, limbajul fizic se transformă într-un limbaj moral. În felul acesta se realizează în practică ceea ce altfel rămâne de domeniul fanteziei.

Atunci când un fizician din zilele noastre descrie soarele, vorbeşte despre el ca despre un glob gazos care clocoteşte în spațiu şi erupțiile sale sunt analizate ca şi cum ar fi vorba despre erupții terestre. Toate sunt transpuse asupra acestor corpuri cereşti ca şi cum ele s-ar petrece aici pe pământ, şi sunt călculate după aceleaşi reguli care sunt potrivite pentru fenomenele de pe pământ, se calculează de exemplu traiectoria razelor de soare şi aşa mai departe. Însă ceea ce este valabil pe pământ încetează să mai aibă valoare când ieşim din sfera acestuia. Şi aşa cum intensitatea luminii scade cu patratul distanței, tot aşa aceste legi îşi modifică acțiunea în largul Universului. Dar suntem legați de Univers în domeniul moral. În măsura în care ne ridicăm deasupra fizicului către cele morale, devenim aici pe pământ asemănători celor care acționează în Univers ca principiu moral înfăptuit.

Deci trebuie să spunem că antroposofia este în sensul cel mai propriu realitate. Ea îl îndrumă pe cel care o înțelege. Ea nu prezintă imagini terestre desprinse de cele morale, care pe pământ ar fi deja supranaturale. Ea prezintă astfel de imagini morale atunci când se avântă către Univers. Trebuie să avem în vedere acest lucru. Din acest punct de vedere trebuie redobândite noțiunile de care avem nevoie, pentru a putea sesiza pe pământ ceea ce acum nu poate fi încă sesizat. Vedeți, entitățile care sălăşluiesc în lună acționează, aşa cum v-am spus, ca într-o fortăreață. Acolo îşi desfăsoară activitatea. Căci tot ceea ce dau Lunii Universul şi Pământul este reflectat, trimis înapoi. Această stare de lucruri a apărut în cursul evoluției Cosmosului. Mai înainte lucrurile se prezentau altfel. În starea aceea moale, gelatinoasă, pe care o avea odinioară pământul şi toate ființele de pe el, aceste ființe acționau asupra pământului. Iar acțiunea lor a influențat apariția, la oameni ca si la animale, a coloanei vertebrale. Deci coloana vertebrală este, la oameni ca şi la animale, o moştenire din timpurile străvechi, când ființele lunare erau încă legate de existența pământească. Acest lucru nu se mai poate petrece în zilele noastre. Coloana vertebrală este o moştenire a trecutului, ea nu mai poate apărea acum.

Pentru patrupede aceste entități au făcut o coloană vertebrală atât de rigidă, încât ea se menține în poziție orizontală. Pentru oameni au făcut-o aşa încât să poată sta în poziție verticală şi în felul acesta, prin poziția verticală a coloanei vertebrale, omul a putut să se

deschidă către Univers şi către influenţele primite de la acesta, în momentul în care entităţile lunare s-au retras în fortăreaţa lor selenară.

Astfel putem ajunge să desprindem în mod clar ceea ce este pământesc de aceea ce este universal şi să percepem în mod adecvat forţele spirituale şi impulsurile spirituale care pătrund în existenţa pământească. În mintea oamenilor s-au fixat îndeosebi acele lucruri care de fapt au fost puse în circulaţie în ultimele trei-patru secole. Şi toate acestea sub influenţa concepţiei că omul, pentru a-şi explica lucrurile, nu poate folosi din întregul Univers decât cunoştinţele dobândite pe pământ, privitoare la fenomenele fizice şi la obiectele fizice. Întregul Univers a fost transformat într-o imagine fizică a Pământului. S-a ajuns la acest lucru: Acolo este ceva care intră în câmpul vizual al telescopului meu, deci este ceva care a fost odată acolo. Dar întreaga evoluţie a Universului nu se poate concepe doar în acest mod. Dacă are în vedere unele stele destul de îndepărtate, fizicianul de astăzi poate să spună: Ceea ce transpun eu pe harta cerului nu mai este acum acolo. Eu marchez două stele alăturate; una dintre ele a fost acolo, să zicem, acum o mie de ani, pe când alta a fost acum şase sute de ani. Ele n-au fost niciodată aşa de apropiate cum le văd eu prin incidenţa razelor de lumină în câmpul telescopului meu. Deci totul este fluctuant, nimic nu este aşa în realitate. Prin aceste cunoştinţe nu reuşim să ne dăm seama ce se află de fapt în Univers. Se tot calculează. Ca şi cum păianjenul, atunci când îşi ţese pânza, şi-ar imagina că va cuprinde în această pânză întreaga lume.

Legile după care se fac aceste calcule nu mai sunt valabile în Cosmos, ci trebuie să ne folosim de legea morală, care se află în noi, pentru a obţine cunoştinţe asupra a ceea ce se află dincolo de cele terestre. Acolo, în lumea aştrilor, se petrec atât lucruri bazate pe morală, cât şi lucruri amorale, ahrimanice, luciferice şi aşa mai departe. Dar vorbim despre moral ca despre o categorie de noţiuni, deci este vorba de o apreciere morală şi fizică. Trebuie să insistăm asupra acestei distincţii, deoarece în decursul ultimelor două-trei secole noţiunile fizice s-au întipărit în asemenea măsură în mintea oamenilor, încât chiar astfel de dubii, ca cele ridicate de teoria relativităţii - căci există şi mulţi care o neagă -, chiar astfel de dubii nu ni le pot scoate din minte. Este de altfel de înţeles acest lucru, căci dacă ar dispărea şi această ultimă himeră, privitoare la raportul Spaţiu-Timp în Cosmos, în capetele multor oameni nu ar mai rămâne nimic, şi ei vor totuşi să aibă ceva în minte. Iar altceva nu va putea fi dobândit decât atunci când se vor avânta spre posibilitatea de a privi bolta înstelată în felul în care am privit-o noi ieri.

Trebuie să ne dăm seama că toate acestea ne arată cât de necesar este încă pentru omul de astăzi să aibă noţiuni clare asupra a ce s-a petrecut de fapt în ultimele trei-patru secole şi în ce au constat premisele celui mai mare război* care s-a desfăşurat vreodată pe pământ şi ale situaţiei haotice care a urmat şi care va deveni şi mai haotică în viitorul apropiat. Ceea ce se cere acum omenirii este să ajungă să aibă o înţelegere clară a acestor lucruri. Şi pentru aceasta este important să mai aruncăm o privire asupra stării spirituale actuale a pământului.

* Este vorba de primul război mondial . (Nota red.)

În cadrul civilizaţiei în care trăiesc occidentalii, ca şi americanii legaţi de Occident, se consideră că tot ceea ce s-a stabilit în ultimele trei-patru secole pe baza unor forţe tehnice extraordinar de perfecţionate şi a unei circulaţii ample la scara globului este atât de sigur, încât cel care nu împărtăşeşte aceste concepţii este considerat un prost. Este adevărat că acum Orientul este într-o perioadă de declin, totuşi ar trebui să ne spunem: Ceea ce aşteptăm să se reverse astăzi din izvorul propriilor noastre cercetări antroposoiice, tot atât

de plin de înțeles ca ceea ce a fost în trecut, a fost, deşi sub o cu totul altă formă, cuprins în vremuri străvechi în înțelepciunea orientală.

Nu mai putem acum, aşa cum se încearcă uneori, să preluăm această înțelepciune orientală în forma sa veche. Trebuie s-o modelăm în funcție de sentimentele occidentalilor, de sufletul occidental. Însă şi odinioară, datorită clarviziunii străvechi, acelei clarviziuni vechi onirice, se obişnuia să se vorbească despre aştri aşa cum am început să vă vorbesc eu ieri. Acum omenirea a pierdut cu totul această capacitate şi mentalitatea europeană consideră o absurditate ceea ce odinioară era privit ca cea mai înaltă înțelepciune omenească.

Însă, după cum am spus, deşi în trecut în Orient a existat acea minunată înțelepciune primordială, astăzi această zonă este în declin. Dar într-un anumit sens în Orient, măcar prin tradiție, s-a mai păstrat ceva din acea concepție asupra lumii, s-ar putea spune dintr-o concepție animistă a Universului. Pe orientali cultura tehnică a Europei îi impresionează prea puțin. Acele persoane care în Orient se comportă şi acum conform înțelepciunii străvechi privesc cu rezervă cele ce s-au cristalizat în Europa ca o cultură şi civilizație mecanice. Ei studiază în vechile lor scrieri lucrurile care se referă la sufletul omenese. Unii dinte ei obțin astfel o iluminare în oarecare măsură decăzută, dar care arată că în Orient mai trăieşte încă ceva din ceea ce s-ar putea numi o concepție spirituală asupra Universului. Şi nu este lipsit de interes să privim în ce fel şi sub ce formă privesc aceşti oameni, care mai au cel puțin un fel de strălucire rămasă din vechea cultură, la tendintele spirituale euro-americane. Este ceva semnificativ, chiar şi numai pentru o simplă comparație.

A apărut o carte remarcabilă a unui anume Rámanáthan*, un indian din Ceylon**. Acest Rámanáthan vorbeşte într-un fel ciudat. În mod sigur el aparține celor cărora în Orient, în cadrul civilizației hinduse, li s-a spus: Europenii au şi unele cărți cu totul deosebite, de exemplu Noul Testament. Iar aceşti oameni, dintre care face parte şi Rámanáthan, au studiat Noul Testament, însă bineînțeles în felul în care sufletul lor se poate apleca asupra Noului Testament. Ei au interpretat Noul Testament, faptele lui Iisus Christos redate în Noul Testament la scara concepțiilor lor asupra celor sufleteşti. Şi sunt acolo oameni - aşa cum ne arată această carte a lui Rámanáthan - care vorbesc acum despre Iisus Christos şi despre Noul Testament pe baza rămăşițelor culturii lor străvechi. Ei şi-au format o reprezentare foarte aparte asupra lui Iisus Christos.

** The culture of the soul among western nations, New York and London, 1906. (Nota red. germane.)*
*** Sri Lanka de astăzi. (Nota red.)*

Iar acest autor scrie mult despre imaginea lui Iisus Christos, desigur cartea fiind destinată europenilor, deoarece este scrisă în limba engleză. El adresează cartea europenilor, în care se scrie în spirit indian despre Iisus cel din Evanghelii, şi spune europenilor ceva întru totul remarcabil: Este foarte ciudat că nu ştiți nimic despre Iisus Christos. Căci în Evanghelii se spun lucruri minunate despre Iisus Christos, dar europenii şi americanii nu ştiu nimic despre acestea, chiar nimic! Şi el le dă europenilor şi americanilor un sfat remarcabil. El le spune: Aduceți din India oameni care studiază Noul Testament, care vă vor putea spune cum trebuie de fapt înțeles Iisus Christos.

Deci aceşti oameni din Asia, care au luat contact cu progresele europenilor şi au citit Noul Testament, le spun acestor europeni: Dacă vreți să aflați ceva despre Iisus Christos, trebuie să aduceți învățători de la noi, căci toii învățătorii care predică la voi nu înțeleg nimic din toate acestea, totul este înțeles greşit. Şi el explică în detaliu lucrurile. El spune: În Europa, de la o vreme înțelegerea principiilor spirituale a fost înlocuită de

utilizarea cuvintelor într-o accepţiune precisă. Europenii sunt dependenţi în raport cu orice lucru de o înţelegere în sens strict a unor cuvinte. Ei nu poartă în mintea lor o înţelegere spirituală, ci cuvinte, diferite de la un popor la altul, care se acumulează în mintea lor; ei gândesc în cuvinte.

Este uimitor felul în care hiduşii, cu toată decăderea în care se află, au ajuns la o concluzie care reflectă în mod izbitor realitaea. Până şi în fizică şi în matematică astăzi se gândeşte în cuvinte, nu în fapte. Din acest punct de vedere, oamenii de astăzi sunt foarte ciudaţi. Când cineva vrea să arate cât este de deştept, el citează repede: „Căci chiar acolo unde noţiunile lipsesc, un cuvânt apare la vremea potrivită"*. Dar aceasta se întâmplă astăzi mai ales din cauză că persoanei respective i-au ieşit din minte acele noţiuni şi atunci le înlocuieşte repede cu acest citat din Goethe. Dar el nu îşi dă seama de aceasta. Nu-şi dă seama că prin acest lapsus el apare într-o postură neplăcută.

* Goethe, *Faust*, I, cuvintele lui Mefisto. (Nota red. germane)

Deci iată ce spune acest hindus europenilor: Voi nu înţelegeţi lucrurile decât prin intermediul cuvintelor şi aţi extins acest mod de înţelegere asupra Noului Testament şi prin aceasta de patru secole Christos este mort pentru voi. El nu mai trăieşte printre voi, de patru secole este mort pentru voi. Aduceţi-vă învăţători din India, pentru ca el să poată să trăiască din nou printre voi. Aşa le vorbeşte acest hindus europenilor.

El spune: De trei sau patru secole europenii nu mai ştiu nimic despre Christos. Ei nu pot şti, deoarece nu mai au noţiunile si imaginile prin care se poate şti ceva despre Christos. Hindusul le spune europenilor: Aveţi nevoie de o renaştere a lui Iisus Christos. Trebuie să-l redescoperiţi pe Christos, sau altcineva trebuie să-l redescopere pentru voi, pentru ca el să fie iarăşi cu voi! Aşa vorbeşte un hindus, după ce a ajuns să citească Evangheliile. Deci el îşi dă seama că în Europa în ultimele trei sau patru secole s-au petrecut lucruri deosebite. Şi atunci spune: Dacă europenii vor să descopere iarăşi cum este Christos cel care trăieşte în Noul Testament, ei trebuie să se întoarcă mult în trecut. Căci această neînţelegere a lui Christos s-a pregătit treptat şi de fapt europenii, dacă vor să înveţe să înţeleagă din propriile lor Scripturi câte ceva despre Christos, trebuie să meargă înapoi până la gnoză.

Ce fenomen uimitor! Un hindus, care este numai un reprezentant al multor altora, citeşte Noul Testament şi le spune europenilor: Nu vă mai poate fi de folos nimic altceva, decât să vă întoarceţi la gnostici.

Dar europenii nu-i cunosc pe gnostici decât din scrierile îndreptate împotriva lor. Europenii nu ştiu nimic despre gnostici. Este un lucru de mirare: scrierile gnosticilor au fost distruse, s-au păstrat doar polemicile părinţilor bisericii creştine împotriva gnosticilor, cu excepţia lucrării *Pistis Sophia* şi alte câteva, care însă sunt tot atât de greu de înţeles, în forma în care s-au păstrat, ca şi Evangheliile.

Acum însă, când cineva nu este de fapt gnostic, ci îl regăseşte pe Christos cu ajutorul Ştiinţei spirituale actuale, vin teologii şi spun: „Iată că este reîncălzită gnoza" - gnoza pe care oricum ei nu o cunosc, căci nu au cum să o cunoască pe baza unor informaţii superficiale.Totuşi numesc aceasta reactualizarea gnozei, şi consideră că aşa ceva este inadmisibil, deoarece ar falsifica creştinismul. Este şi aceasta o divergenţă între Orient şi Occident. Cei care studiază în Orient Noul Testament consideră că trebuie să ne întoarcem în primele secole ale creştinismului. Dar când teologilor de astăzi li se pare că modul de abordare a creştinismului în antroposofia actuală aduce cu unele ecouri ale

gnozei pe care ei nu o cunosc, spun: Aceasta vrea să reactualizeze gnoza, ceea ce nu este îngăduit, căci prin aceasta se falsifică creştinismul.

Da, aprecierea hindusului sună ciudat. Acest Rámanáthan spune de fapt: Ceea ce voi europenii numiți acum creştinism, este falsificat. Europenii însă spun: Rámanáthan falsifică creştinismul nostru. Totuşi concepția lui Rámanáthan, cu toate aspectele ei de decădere, se apropie destul de mult de imaginea adevărată. Adevărul este o transformare a ceea ce este fals. El iese la iveală doar când acestor lucruri li se spune pe numele lor adevărat. Ceea ce este just este întotdeauna o îndreptare a ceea ce este fals, şi dacă ceea ce este fals nu ar fi îndreptat nu s-ar putea ajunge la ceea ce este adevărat.

Aşa stau lucrurile în momentul de față. Gândiți-vă în ce abis privim, luând numai acest exemplu al lui Rámanáthan. De exemplu, s-ar putea spune: Citiți Evangheliile aşa cum sunt. Este greu în ziua de astăzi pentru un european să le citească în stare pură, după ce de-a lungul secolelor i s-au oferit interpretări deformante şi i s-au imprimat anumite imagini asupra lor. Este greu să le citeşti nealterate. Însă dacă cineva, chiar din propriul său punct de vedere, le citeşte fără comentarii, acela descoperă în Evanghelii un Christos spiritual. El este cel care a fost descoperit de Rámanáthan în Evanghelii, chiar dacă el nu priveşte în spirit antroposofic. Însă europenii trebuie să țină seama de sfatul pe care li-l dă acest indian din Ceylon: Chemați pe predicatorii din India să vă vorbească despre Christos, căci voi nu aveți astfel de predicatori.

În zilele noastre trebuie să ai curaj să priveşti aceste lucruri, să vezi evoluția care s-a petrecut în ultimele trei-patru secole, şi numai prin acest curaj se poate ieşi cu adevărat din haosul imens în care este antrenată tot mai mult omenirea. Înclinarea spre neclaritate tulbură toate noțiunile şi influențează până la urmă şi haosul social. Căci ceea ce se petrece între oameni emană din sufletele lor şi există o corelație între realitățile superioare şi distrugerea relațiilor economice exterioare. Omul trebuie să se desprindă de elementele terestre, pentru a se putea ridica în Univers. În conferința de ieri am vrut să arăt în ce fel Cosmosul se implică în viața spirituală actuală.

CONFERINȚA a III-a

Individualitățile spirituale ale sistemului nostru planetar. Planete care deterrnină destinul şi planete care conferă omului libertate

(partea a treia)

Dornach, 29 iulie 1923

În decursul existenței sale terestre omul parcurge diferite stări de conştiență, de la starea de veghe totală până la somn şi la vis, aşa cum am discutat deja în aceste zile, abordând problema sub diverse aspecte. Am încercat îndeosebi pe parcursul micului ciclu de conferințe desfăşurat cu ocazia întâlnirii delegaților* să subliniez întreaga importanță a viselor. Astăzi vrem să analizăm următoarea problemă: Ține oare de esența omului, ca făptură terestră, trăirea, în aceste trei stări de conştiență?

Trebuie să ne fie clar că în existența terestră numai omul parcurge aceste trei stări de conştiență. Animalul îşi duce viața în cu totul altfel de alternanță. La animal nu există somnul acela profund, fără vise, care ocupă la om o mare parte a timpului dintre momentul când adoarme şi cel în care se trezeşte. De asemenea, la animale nu se întâlneşte nici acea conştență totală pe care o are omul în stare de veghe, de când se trezeşte şi până când adoarrne iar. Starea de veghe a animalului este întrucâtva asemănătoare cu visarea omenească. Desigur, perceperea evenimentelor este, în cazul animalelor superioare, mai precisă, mai saturată, aş putea spune, decât fluctuantele vise omeneşti. Pe de altă parte, animalul nu ajunge niciodată inconştient în gradul în care este omul în somnul profund.

* Prezentat sub titlul *Trei puncte de vedere asupra antroposofiei*, Dornach, 20-23 iulie 1923, în volumul Kulturphänomene, Gesamtausgabe, Dornach,1961. (Nota red. germane).

De aceea animalul nu se detaşează în măsură atât de mare ca omul de mediul său înconjurător. Animalul nu are în aceeaşi măsură ca omul o lume exterioară şi o lume interioară. Redând în limbaj omenesc ceea ce resimt animalele superioare în conştiința lor confuză, putem spune că animalul se consideră de fapt ca aparținând cu toată ființa lui interioară lumii exterioare. Când animalul vede o plantă, el nu are senzația că acolo, în afara lui, se află o plantă iar el este o ființă aparte, închisă în sine, ci resimte în sinea lui un impuls puternic în legătură cu acea plantă, o atracție sau o repulsie exprimate direct. Într-un fel animalul resimte în sinea lui ceea ce exteriorizează planta respectivă. Doar faptul că în zilele noastre omul nu mai poate sesiza decât foarte puține lucruri în afara celor care sar în ochi chiar la observații foarte superficiale, doar această situație ne împiedică să vedem limpede din activitatea, din comportamentul animalelor că ceea ce vă spun este adevărat.

Numai omul percepe această distincție precisă, clară; între lumea sa interioară şi lumea exterioară. De ce recunoaşte omul o lume exterioară? Ce îl face pe om să vorbească de o lume interioară şi de o lume exterioară? Din pricină că de fiecare dată când se cufundă în somn Eul său şi corpul său astral ies din corpul fizic şi din cel eteric, îşi abandonează ca să spunem aşa corpul fizic şi pe cel eteric în somn şi se alătură lucrurilor din lumea exterioară: Când suntem în stare de somn împărtăşim soarta lucrurilor exterioare. După cum în starea de veghe mesele, băncile, arborii şi norii se află în afara corpului nostru fizic şi a celui eteric şi de aceea le considerăm ca făcând parte din lumea exterioară nouă, tot aşa în timpul somnului propriul nostru corp astral şi propriul nostru Eu aparțin lumii exterioare. Iar în intervalul în care, în timpul somnului, noi aparținem cu Eul nostru şi cu corpul nostru astral lumii exterioare, acolo se petrece ceva.

Pentru a înțelege ce se petrece, să privim mai întâi cum se desfăşoară raporturile noastre cu lumea când suntem într-o perfect normală stare de veghe. Atunci obiectele se află în afara noastră. Treptat gândirea ştiințifică a oamenilor a ajuns să considere ca sigur, privitor la aceste obiecte fizice din lumea exterioară, doar ceea ce se poate măsura, cântări şi număra. Conținutul ştiințelor noastre fizice este bazat pe determinări de greutate, dimensiuni, număr. Folosim operațiile matematice, care sunt valabile pentru obiectele de pe pământ, cântărim lucrurile, le măsurăm. Partea fizică este alcătuită din ceea ce determinăm prin greutate, dimensiuni şi numere. Nu vom considera că un corp este fizic, dacă nu putem să dovedim într-un fel existența sa reală cu ajutorul unui cântar. lar celelalte, de exemplu culorile, sunetele, senzațiile de căldură sau de frig, percepțiile senzoriale propriu-zise se suprapun acestor lucruri care au greutate, sunt măsurabile şi pot fi numărate. Când vrem să identificăm un lucru fizic oarecare, să vedem în ce constă esența sa fizică reală, căutăm la el tocmai ce se poate cântări şi număra, ce intră în

preocupările fizicianului. În ce priveşte culoarea sau sunetul şi celelalte, el spune: Da, există aşa ceva, tot în legătură cu greutatea sau numărul. El spune referindu-se la apariția culorilor: Acolo se produc mişcări oscilatorii care produc o anumită impresie omului; această impresie, dacă se exercită asupra ochiului, o numim culoare, dacă impresionează urechea, vorbim de sunet şi aşa mai departe. În realitate s-ar putea spune: Fizicienii de astăzi nu ştiu cum să abordeze toate aceste lucruri: sunet, culoare, căldură, frig. Ei le consideră proprietăți ale obiectelor, care pot fi determinate cu ajutorul cântarului, instrumentelor de măsură sau prin calcul. Într-un fel, culorile sunt cuprinse în ce este fizic, sunetele se desprind din fizic, căldura sau frigul se revarsă din fizic. Se spune: Acel obiect, care are o anumită greutate, are culoare roşie sau este roşu.

Dar atunci când omul se află în intervalul dintre momentul adormirii şi cel al deşteptării, cu Eul său şi cu corpul astral se întâmplă altceva. Atunci lucrurile nu mai sunt acolo prin masa, numărul şi greutatea lor. Conform valorilor terestre ale dimensiunilor, numărului şi greutății ele nu mai sunt acolo. Atunci când dormim nu mai avem în jurul nostru obiecte care să poată fi cântărite, oricât ar părea de ciudat, nici lucruri care să poată fi numărate sau măsurate direct. Eul şi corpul astral nu pot stabili dimensiuni atunci când omul se află în stare de somn.

Dar atunci există, dacă pot să mă exprim aşa, elementele senzoriale care plutesc, care roiese în toate părțile. Însă în situația sa actuală, în etapa de dezvoltare în care se află, omul nu are capacitatea să recunoască roşul care pluteşte liber, undele sunetelor care circulă liber şi aşa mai departe.

Dacă vrem să repezentăm schematic aceste lucruri, ele ar arăta ca în desenul din figura 2. S-ar putea spune: Aici, pe pământ, există lucruri solide care pot fi cântărite (reprezentate în desen prin culoarea violet), iar de aceste lucruri solide care pot fi cântărite se leagă într-un anumit fel roşul, galbenul, deci cele percepute de simțuri din aceste corpuri. Atunci când dormim, galbenul este o esență care pluteşte liber, roşul este o esență care pluteşte liber, nelegate de nimic care are greutate, ci mişcându-se liber încoace şi încolo. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu sunetul: nu răsună clopotele, ci dangătul lor circulă în aer.

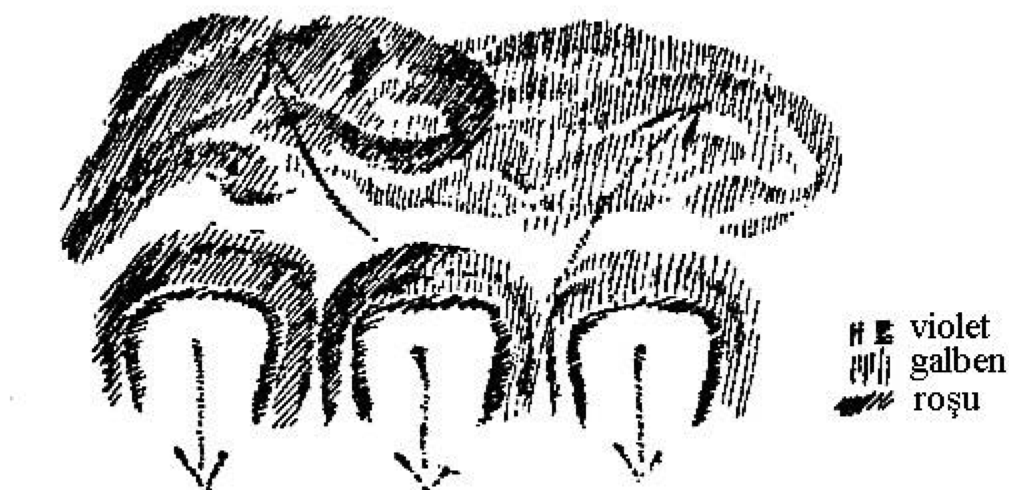

Fig. 2

Într-adevăr, mişcându-ne în lumea fizică, când vedem ceva punem mâna şi îl ridicăm, şi astfel ne dăm seama că există în realitate, că nu este doar o iluzie. Ne convinge faptul că are greutate. De aceea suntem înclinați să considerăm că ceea ce apare în lumea fizică fără să-ți dea senzația de greutate este ireal, ca de exemplu culorile curcubeului. Dacă luăm un manual de fizică de astăzi, chiar aşa ni se explică: este o iluzie. Sunt considerate ca reale doar picăturile de apă. Şi se trasează linii, care de fapt nu înseamnă nimic pentru ceea ce este acolo, dar pe care ni le imaginăm aşa în spațiu, şi le numim raze. Dar de fapt aceste raze nu sunt acolo. Apoi se spune: Ochiul le proiectează în afară. Această noțiune de proiectare se utilizează cu precădere în fizica de astăzi. Deci avem următoarea imagine: un obiect roşu. Ca să ne convingem că nu este o iluzie, îl luăm în mână, vedem că este greu; aceasta ne garantează faptul că este real. Cel care a ajuns să fie conştient în Eul său şi în corpul său astral, în afara corpului fizic şi a celui eteric, își dă seama până în cele din urmă că există ceva şi în culorile şi sunetele care plutesc liber şi se mişcă încolo şi încoace, dar că este ceva diferit. Imaginile colorate care se mişcă atât de liber au tendința să se îndepărteze, să se piardă în largul lumii; ele au o greutate de sens contrar (fig. 3). Obiectele terestre tind să coboare către centrul pământului (vezi săgețile îndreptate în jos), celelalte vor să se ridice şi să fie libere, să iasă în spațiul cosmic (săgețile îndreptate în sus).

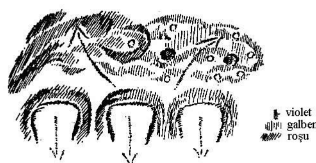

Fig. 3

Pe de altă parte, măsurătorile au un caracter de aproximație. De exemplu, dacă avem un norişor roşcat şi acest norişor este încorporat într-o formațiune mai mare, galbenă (fig. 4), atunci îl măsurăm, dar nu proporțional, ci calitativ, roşul, care este mai evident, dând măsura galbenului, care este mai palid. Şi astfel măsurătoarea ne spune: sunt cinci metri. Culoarea roşie spune: dacă m-aş întinde aş intra de cinci ori în galben. Trebuie să mă extind, să devin mai voluminoasă şi atunci voi fi şi eu galbenă. Aşa se fac măsurătorile aici.

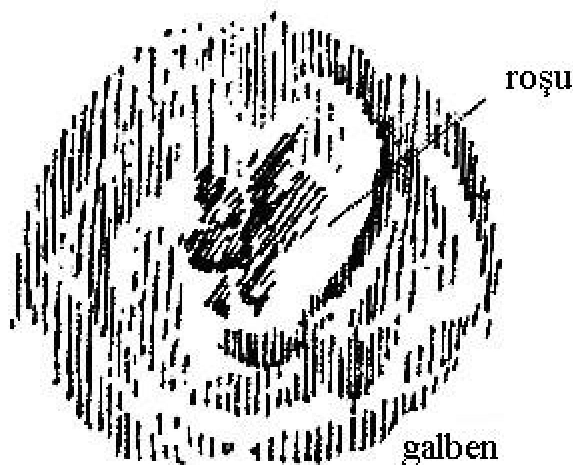

Fig. 4

Este şi mai dificil să lămurim cum stau lucrurile în privința număratului, căci numerele terestre sunt folosite de obicei pentru a număra boabele de mazăre sau merele, care sunt toate deopotrivă. Şi astfel avem senzația, atunci când din unu facem două, că acestui unu îi este totuna că alături de el mai există un doi. Dar în viața omenească este cu totul altfel; uneori se întâmplă ca unu să depindă de doi. Acelaşi lucru se întâmplă şi în domeniul spiritual. În matematica pur materială împărțirea este întotdeauna indiferentă, părților nu le pasă cine li se alătură. Dar aici nu se întâmplă aşa.

În domeniul spiritual, atunci când pe undeva o unitate este de un anumit fel, ea pretinde încă să zicem trei, sau cinci altele, în funcție de felul în care este. Întotdeauna ele au legătură între ele, aici numărul este o realitate. Şi când conştiința începe să constate cum se petrec lucrurile atunci când Eul şi corpul astral ies din corpul fizic, se ajunge într-un fel şi la determinarea a ceva ce ar putea fi considerat dimensiune, număr şi greutate, dar într-un sens opus.

Şi atunci ceea ce privim şi ascultăm în exterior nu mai este pur şi simplu numai o învălmăşeală, un vârtej de roşu şi galben şi de sunete; atunci când începi să percepi în mod ordonat lucrurile de acolo, începi să-ți dai seama de realitatea entităților spirituale care se manifestă în aceste elemente senzoriale care plutesc liber. Pătrundem în lumea spirituală pozitivă, în viața şi activitatea entităților spirituale. Aşa cum aici pe pământ pătrundem în existența şi acțiunea lucrurilor terestre, determinându-le cu instrumente de măsură, cu cântarul, sau prin calcul, tot aşa ajungem să pătrundem în cunoaşterea entităților spirituale prin faptul că reuşim să percepem starea pur calitativă, opusă greutății, prin care ele au tendința să se extindă cu uşurință în Univers, reuşim să măsurăm culoarea prin culoare şi aşa mai departe. Aceste entități spirituale sunt răspândite peste tot în largul domeniu al naturii.

În starea de veghe omul observă conştient numai partea exterioară a mineralelor, plantelor sau animalelor. Dar atunci când doarme omul este alături de aceste făpturi ale domeniului natural. Iar atunci când se întoarce în sine şi se trezeşte, Eul său şi corpul său

astral îşi păstrează o oarecare atracţie, o afinitate faţă de lucrurile exterioare, permiţându-i omului să recunoască această lume exterioară. Dacă structura omului ar face să nu aibă nevoie de somn, el nu ar fi în stare să recunoască lumea exterioară.

Bineînţeles aici nu este vorba de cei care suferă de insomnii. Căci nu am spus că aceasta s-ar întâmpla dacă omul nu ar dormi, ci dacă structura omului nu l-ar predispune la somn. Este vorba despre predispoziţia pentru ceva. De aceea se consideră că atunci când suferă de insomnie omul este bolnav, căci insomnia este nepotrivită cu esenţa omenească. Iată cum stau lucrurile: tocmai pentru că omul, în somn, se află alături de cele din lumea exterioară, alături de ceea ce numeşte atunci când este treaz lume aflată în afara sa, prin acest fapt el ajunge să distingă lumea exterioară, să aibă reprezentarea lumii exterioare.

Această relaţie a omului cu somnul dă măsura noţiunii de realitate terestră. Cât de mult? Ei bine, considerăm realitate ceea ce ne putem reprezenta în mod corect în sinea noastră cu privire la ceva exterior, faptul că simţim în mod corect în interiorul nostru ceva din exterior. Dar pentru aceasta avem nevoie de mecanismul somnului. Dacă nu ar exista acest proces al somnului noi nu am avea noţiunea de realitate. Aşa încât putem spune că datorăm realitatea stării de somn. Pentru a ne da seama de realitatea lucrurilor trebuie să ne petrecem o parte a existenţei noastre alături de ele. Lucrurile ne spun câte ceva despre ele doar pentru faptul că în timpul somnului noi suntem cu sufletul alături de ele.

Alta este situaţia în privinţa stării de vis. Aşa cum am mai spus pe parcursul ciclului mic de conferinţe pe care l-am ţinut în timpul adunării delegaţilor, visul este înrudit cu amintirea, cu viaţa sufletească interioară, cu ceea ce trăieşte în special în amintire. Atâta timp cât visul este o lume de sunete şi culori care plutesc liber, noi suntem pe jumătate ieşiţi din corp. Când ne adâncim cu totul în vis, aceleaşi forţe care se dezvoltă în vis, mişcându-se încolo şi încoace, devin forţe ale amintirii. Atunci nu ne mai deosebim în aceeaşi măsură de lumea exterioară. Atunci lumea noastră interioară concordă cu cea exterioară, atunci trăim cu simpatiile şi cu antipatiile noastre atât de intens în lumea exterioară, încât nu mai resimţim lucrurile ca fiind atrăgătoare sau respingătoare, ci însăşi simpatia şi antipatia se manifestă în imagini.

Dacă nu am fi avut capacitatea de a visa, şi această forţă a visului nu s-ar fi prelungit în interiorul nostru, nu am fi cunoscut frumuseţea. Atracţia noastră pentru frumos ţine de capacitatea de a visa. Când avem în vedere viaţa prozaică, trebuie să spunem că datorăm forţei visului faptul că avem amintiri; în existenţa artistică a omenirii datorăm puterii de a visa frumuseţea. Starea de vis este în corelaţie cu frumuseţea. Modul în care simţim frumuseţea şi creăm frumosul se aseamănă foarte mult cu forţa urzitoare a visului.

Atunci când admirăm frumuseţea, când creăm frumuseţea, ne comportăm prin intermediul corpului nostru fizic, tot aşa cum ne comportăm atunci când suntem în afara corpului fizic sau suntem numai pe jumătate legaţi de el, în vis. Într-adevăr între visare şi trăirea frumuseţii nu este decât un pas. Şi doar pentru că în vremurile noastre materialiste oamenii sunt slab dotaţi pentru artă şi nu observă acest pas, astfel încât nu se mai ştie mare lucru despre întreaga semnificaţie a frumuseţii, trebuie să ne lăsăm în voia viselor pentru a simţi această plutire liberă încolo şi încoace. Însă atunci când în deplină libertate omul se lasă în voia disponibilităţii sale interioare, deşi face acest pas, el nu mai are senzaţia că ceea ce se află numai sub acţiunea forţelor corpului fizic este acelaşi lucru cu ceea ce este văzut în vis.

Oamenii de astăzi reflectează îndelung la ce au avut în vedere cei din antichitate când au vorbit despre „haos". Există diferite definiţii ale haosului. În realitate haosul poate fi

caracterizat spunând: Atunci când omul ajunge la o stare de conştiinţă în care încetează perceperea greutăţii, a gravitaţiei terestre şi lucrurile sunt deja pe jumătate imponderabile, dar nu încep să îşi ia zborul spre largul Universului, ci se mai menţin încă în echilibru, într-o poziţie orizontală, atunci când limitele clare încep să se estompeze, când privim încă cu corpul nostru fizic dar deja într-o stare sufletească ca cea din vis urzeala nedeterminată a lumii, atunci avem în faţă haosul. Iar visul este tocmai umbra plutitoare a haosului care se abate asupra oamenilor.

În Grecia antică se mai păstra încă simţământul că de fapt lumea fizică nu poate crea frumosul. Lumea fizică este expresia necesităţii naturale, ea este aşa cum este. Frumuseţea poate fi creată doar din ceea ce este haotic. Frumuseţea apare doar atunci când haosul este transformat în Cosmos. De aceea Haosul şi Cosmosul sunt noţiuni alternative. Cosmosul – ceea ce înseamnă în fapt „lumea cea frumoasă" – nu poate fi realizat din obiecte terestre, ci numai din haos, numai prin faptul că a fost înfăptuit haosul. Iar ceea ce face omul cu lucrurile de pe pământ este numai o imitaţie materială a haosului înfăptuit.

Aceasta este situaţia pentru oricare înfăptuire artistică. În Grecia antică, unde cultul misterelor mai avea încă o oarecare influenţă, se păstra o imgine foarte vie a acestei relaţii dintre Haos şi Cosmos.

Dar străbătând toate aceste lumi – lumea în care omul este inconştient, deoarece este cufundat în somn, lumea în care omul este semiconştient, căci este adâncit în vise, cutreierând peste tot prin aceste lumi – nu găsim nicăieri Binele. Entităţile care se află acolo au fost hărăzite unei înţelepciuni depline chiar de la primele începuturi ale cursului vieţii lor. Găsim la ele o înţelepciune dominatoare, activă, găsim la ele frumuseţe. Însă nu are sens, atunci când caracterizăm aceste entităţi până la care ne înălţăm noi, oamenii de pe pământ, să vorbim despre bunătate. Putem vorbi de bunătate doar atunci când există o diferenţă între lumea interioară şi lumea exterioară, astfel încât binele poate sau nu să însoţească viaţa spirituală.

După cum starea de somn este părtaşă adevărului, iar cea de vis frumuseţii, starea de veghe este părtaşă bunătăţii, este de domeniul binelui.

Starea de somn: Adevăr
Starea de visare: Frumuseţe, Haos
Starea de veghe: Bunătate.

Aceasta nu vine în contradicţie cu ceea ce am spus până acum, şi anume că atunci când părăseşti domeniul terestru şi ieşi în Cosmos eşti tentat să te desprinzi de noţiunile terestre pentru a te ocupa de organizarea morală a lumii. Căci organizarea morală a lumii este tot atât de clar predeterminată, cu necesitate, ca şi cauzalitatea de aici de pe pământ. Doar că acolo ea este spirituală: predeterminare, existentă determinată în sine. Deci nu este nici o contrazicere.

Însă în ce priveşte natura omenească trebuie să ne fie clar: Dacă vrem să putem concepe adevărul, trebuie să trecem prin starea de somn; dacă vrem să concepem frumuseţea, trebuie să trecem prin starea de visare, dacă vrem să concepem bunătatea, trebuie să fim în stare de veghe. Omul, atunci când este treaz, nu este atras prin organismul său fizic şi prin cel eteric către adevăr, ci către bunătate. Aşa ajungem la necesitatea de a discuta concepţia de bunătate.

Vă întreb acum: Spre ce se orientează ştiinţa actuală atunci când vrea să explice ce este omul? Cu toate că se ocupă de omul aflat în stare de veghe, ea nu se ridică de la adevăr prin frumuseţe până la bunătate, ea vrea să explice totul în funcţie de o necesitate externă, cauzală, care corespunde numai ideii de adevăr. Prin aceasta nu ajungem însă să înţelegem activitatea neîncetată a omului aflat în stare de veghe, ci ne explicăm cel mult cum este alcătuit omul care doarme. Citind un tratat de antropologie cu un ochi treaz, deschis faţă de calităţile sufleteşti şi forţele universale, rămâneţi cu următoarea impresie. Vă spuneţi: Toate bune şi frumoase, câte ni le spune ştiinţa actuală despre om. Dar cum este de fapt omul despre care ne vorbeşte ştiinţa aceasta? Parcă ar sta mereu în pat. De fapt nici nu poate să meargă. Nu se poate mişca. Într-adevăr, mişcarea nu este analizată absolut deloc. Parcă omul ar sta mereu culcat.

Omul, aşa cum îl explică ştiinţa, poate fi înţeles doar ca un om care ar sta mereu culcat. Altfel nu se poate. Ştiinţa nu explică decât pe omul care doarme. Dacă am vrea să-l punem în mişcare, ar trebui să o facem mecanic. De aceea vorbim de un mecanism ştiinţific. În omul care doarme trebuie introdus un mecanism care să dea un impuls acestei momâi atunci când trebuie să se scoale, iar seara îl aşază iar în pat.

Deci ştiinţa aceasta nu ne spune de fapt nimic despre om, despre rolul lui în lume, despre activitatea lui atunci când este în stare de veghe. Căci ceea ce îl pune în mişcare este ceea ce este cuprins în ideea de bine, nu în noţiunea de adevăr pe care o dobândim de la lucrurile exterioare. Este ceva de care nu se prea ţine seama. Când vreun fiziolog sau un anatomist din ziua de astăzi descrie omul, simţi că îţi vine să-i spui acelui om: Trezeşte-te, trezeşte-te, nu mai dormi! Oamenii se obişnuiesc, sub influenţa acestei concepţii despre lume, cu această stare de somn. Trebuie să subliniez acest lucru: că de fapt oamenii îşi pierd orice capacitate creatoare din cauza somnului, atunci când sunt sub influenţa ştiinţei. Iar acum, datorită revistelor de popularizare care sunt foarte răspândite, chiar şi cei necultivaţi sunt influenţaţi de ştiinţă. Niciodată nu au existat atâţia oameni cu idei fixe ca astăzi, când aceste idei le-au fost furnizate de ştiinţă. Trebuie să vorbeşti într-un mod foarte deosebit, dacă vrei să înfăţişezi situaţia din vremea noastră. Trebuie să foloseşti cu totul alt ton decât cel care este uzual în ziua de astăzi.

Aşa se întâmplă şi atunci când te afli un timp în preajma materialiştilor. Când materialismul era la apogeu, s-au scris cărţi care susţineau, de exemplu, că omul, de fapt, nu este nimic în sine. El este un produs al oxigenului din aer, este un produs al temperaturii la care se află. El este de fapt – trage concluzia în mod patetic această interpretare materialistă – un produs al miscării aerului.

Dacă acceptăm această descriere şi ne imaginăm omul ca fiind într-adevăr aşa cum este prezentat de cercetătorul materialist, rezultă că el este complet neurastenic. Materialiştii nu au descris niciodată decât astfel de oameni. Nu-şi mai dau seama că de fapt descriu oameni adormiţi, ca să zicem aşa, îşi depăşesc rolul şi vor să meargă mai departe, descriind totdeauna oameni care par a fi în cel mai înalt grad neurastenici, care ar trebui să moară până în ziua următoare de neurastenie, care nu pot să trăiască. Căci această perioadă nu a putut concepe niciodată oamenii vii din punct de vedere ştiinţific.

Există misiuni importante pe care oamenii de astăzi trebuie să le degajeze din această ambianţă şi să le aducă iarăşi în acele condiţii fără de care istoria omenirii nu mai poate să continue să se desfăşoare. Este nevoie să se pătrundă în spiritualitate. Trebuie găsit celălalt pol, opus celui cunoscut acum. Ce s-a realizat de fapt în decursul secolului al XIX-1ea, atât de glorios sub raportul gândirii materialiste? Ce s-a obţinut?

S-a reusit într-un mod cu totul remarcabil – trebuie să recunoastem deschis şi cinstit acest lucru – să se analizeze lumea exterioară ca lume terestră, prin dimensiuni, număr şi greutate. În această privință secolul al XIX-lea şi începutul secolului XX au avut realizări extraordinare, de mare amploare. Însă percepțiile senzoriale, culorile, sunetele acestea plutesc încă în necunoscut. Fizicienii au încetat să mai vorbească despre culori şi sunete; ei vorbesc de vibrații ale aerului şi ale eterului, care nu sunt culori şi nici sunete. Vibrațiile aerului nu sunt sunete, ci cel mult un mediu în care sunt transpuse sunetele. Prin ele nu se poate sesiza care este calitatea senzorială a sunetelor. La acestea se ajunge abia după aeeea. De fapt, astăzi nu mai vedem decât ce se poate măsura cu cântarul, cu linia sau prin calcul. Celelalte ne scapă.

Iar acum, când teoria relativității introduce acea grandioasă dezordine pe care v-am descris-o ieri în ceea ce se poate măsura, cântări, număra, acum totul se destramă, toate se învălmăşesc. Dar până la urmă şi această teorie a relativității se izbeşte de anumite limite. Nu, în ceea ce priveşte noțiunile teoria relativității nu pierde din vedere noțiunile terestre, însă noțiunilor teoriei relativității le scapă totuşi realitatea. Căci ceea ce poate fi măsurat, numărat, cântărit intră prin dimensiuni, număr şi greutate în raporturi bine determinate cu realitatea exterioară senzorială.

Într-o vreme un fizician (sau un grup de fizicieni) din Stuttgart a întreprins o tratare a teoriei relativității din punctul de vedere al antroposofiei. Într-o discuție, s-a ilustrat printr-o demonstrație simplă că este totuna dacă țin în mână o cutie de chibrituri şi aprind chibritul frecându-l de cutie sau dacă țin în mână chibritul şi frec cutia de el: chibritul se aprinde şi în acest caz. Mişcarea este relativă.

Desigur şi aceasta este ceva relativ. În legătură cu tot ce se referă la un spațiu newtonian sau un spațiu euclidian, totul este relativ. Dar atunci când în discuție este acea realitate care se manifestă prin atracția gravitațională, treburile nu mai sunt atât de simple cum şi le-a imaginat Einstein, căci aici este vorba despre împrejurări reale. Din nou ne aflăm în fața unui paradox. Relativitatea îşi dovedeşte valabilitatea când realitatea complexă este înlocuită prin matematică, geometrie şi mecanică. Dar când este vorba de adevărata realitate, nu mai merge aşa. Căci nu mai este ceva relativ dacă mănânci friptură de vițel sau eşti tu mâncat de ea. Cu cutia de chibrituri poți să faci diferite combinații, însă friptura de vițel trebuie s-o mănânci, nu poți să te laşi mâncat de ea! Tocmai aceste lucruri limitează aplicarea teoriei relativității. Dacă privim din afară aceste lucruri s-ar putea spune că nu este înțeleasă această teorie profundă. Dar logica, aşa cum vă spun, este că nu este altceva, nu pot s-o fac să fie altfel.

Deci se pune problema să vedem în ce fel, dacă luăm în considerare greutatea – deci ceea ce constituie de fapt corpurile fizice –, prin aceasta culorile, sunetele şi celelalte nu-şi mai găsesc loc nicăieri în realitate. Dar datorită acestei orientări se pierde din vedere ceva foarte important. Şi anume se pierde din vedere măiestria artistică. Pe măsură ce suntem tot mai legați de lumea fizică, măiestria artistică îşi ia adio de la noi. În cuprinsul tratatelor de fizică nu se poate găsi nici urmă de artă. Nu se mai păstrează nimic din artă, totul a fost eliminat. Pentru cine mai are vreo rămăşiță de simț al frumuseții este îngrozitor de greu să studieze un manual de fizică din zilele noastre. Prin faptul că toate acele elemente din care se înfiripă frumosul, culorile şi sunetele, care sunt libere ca păsările cerului, nu sunt luate în considerare decât atunci când sunt legate de lucruri grele, prin această atitudine oamenii pierd din vedere arta. Astăzi acest lucru le scapă. Cu cât oamenii sunt mai legați de lumea fizică, cu atât sunt mai străini de artă. Gândiți-vă bine. Avem o fizică excelentă. Nu poate să ni se reproşeze faptul că deşi facem parte din tabăra antroposofiei declarăm că există o fizică excelentă. Însă această fizică trăieşte din

lepădarea de măiestria artistică. Ea trăieşte până în cele mai mici detalii din tăgăduirea măiestriei artistice, căci acesta este un mod de a aborda lumea în care artistul nu se sinchiseşte câtuşi de puțin de fizician.

De exemplu, nu cred că muzicianul pune mare preț pe studierea teoriei fizice a acusticii. Pentru el acest lucru este plictisitor, lui nu-i pasă de aceasta. De asemenea, pictorul nu este dispus să studieze greoaia teorie a culorilor cuprinsă în fizică. Dacă îl mai interesează cât de cât teoria culorilor, el apelează la teoria lui Goethe asupra acestora. Însă această teorie este eronată din punctul de vedere al fizicianului. Fizicianul îşi aruncă ochii asupra ei şi spune: Da, într-adevăr, nu contează prea mult dacă pictorul are cunoştințe adevărate sau false asupra culorilor. De fapt tocmai sub influența concepțiilor de astăzi ale fizicii arta se duce de râpă. Deci trebuie să ne punem problema de ce în vremurile vechi a existat artă.

Dacă ne întoarcem mult în trecut, până în acele vremuri străvechi când oamenii mai aveau încă o clarviziune primordială, vedem că pe atunci oamenii nu dădeau atâta atenție dimensiunilor, numărului şi greutății obiectelor terestre. Ei nu erau atât de preocupați de dimensiuni, număr şi greutate, ci prețuiau mai mult culorile şi sunetele obiectelor terestre.

Gândiți-vă că de fapt chimia nu ia în calcul greutatea decât de la Lavoisier încoace, deci de ceva mai mult de o sută de ani. Greutatea a fost utilizată în fundamentarea unei concepții despre lume de-abia de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Omenirea de mai înainte nu avea convingerea că pe pământ toate trebuie măsurate după greutatea, numărul şi dimensiunile lor. Oamenii se lăsau prin simțurile lor în voia lăicerului de culori al lumii, a armoniilor sonore, nu a oscilațiilor acustice, ci a valurilor de sunete. Se trăia în ambianța lor prin faptul că se trăia în lumea fizică.

Dar ce obținea omul prin faptul că trăia în această percepție senzorială lipsită de greutate? El dobândea posibilitatea ca, de exemplu, atunci când se apropia de cineva să-l vadă pe acel om nu aşa cum vedem astăzi, ci ca pe un produs al întregului Univers. Omul era mai mult un efluviu complex al Cosmosului. Era mai degrabă un microcosmos, decât un ins care, închis în limitele propriului trup, ocupă o mică bucățică de pământ. Oamenii erau considerați într-o mai mare măsură drept o reflectare a Universului. Culorile care se scurg din toate părțile se adunau la un loc, dându-i omului culoare. Armonia universală era prezentă, sunetul ei străbătea făptura omenească, dându-i chip şi formă.

Omenirea de astăzi ar putea cu greu să înțeleagă ceva din cele pe care vechii inițiatori în mistere le spuneau discipolilor lor. Căci astăzi, dacă cineva vrea să explice inima omenească ia un embrion şi analizează în ce fel se creează vasele de sânge, cum apare un fel de pompă din care se formează apoi inima. Desigur că vechii învățați nu spuneau aceste lucruri discipolilor lor la inițierea în mistere. Nu li s-ar fi părut ceva mai important decât felul în care se împleteşte un ciorap, deoarece rezultatele sunt destul de asemănătoare. Dimpotrivă, altceva avea o importanță cu totul deosebită. Ei spuneau: Inima omenească este un produs al aurului care trăieşte pretutindeni în lumină, care izvorăşte din Univers şi formează de fapt inima omenească. Ei îşi reprezentau acest lucru astfel: lumina se țese în Univers şi lumina poartă în sine aurul. Peste tot în lumină este aur, aurul roieşte în lumină. Şi în viața pământească, inima, după cum ştiți, se reînnoieşte cu totul, în răstimp de şapte ani, nu din castraveții şi salata şi friptura de vițel pe care le-a mâncat omul în acest răstimp, ci, aşa cum ştiau aceşti învățați din vechime, inima se zideşte din aurul luminii. Iar castraveții şi salata sunt numai un stimulent pentru ca aurul care roieşte în lumină din întregul Univers să zidească inima.

Da, oamenii vorbeau altfel pe atunci, şi trebuie să fim conştienţi de acest contrast, căci va trebui să învăţăm din nou să vorbim în acel fel, însă la un alt nivel de conştiinţă. De exemplu, ceea ce a existat odinioară în domeniul picturii, dispărând apoi; ceea ce se picta prin inspiraţia primită din Univers, când încă nu se cunoştea gravitaţia, şi-a lăsat ultimele ecouri, de exemplu, în pictura lui Cimabue şi îndeosebi în arta iconarilor ruşi. Icoanele au fost pictate pornind de la ceea ce se mai primea pe atunci din lumea exterioară, din macrocosmos; ele sunt într-un fel bucăţi desprinse din macrocosmos. După aceea însă s-a ajuns într-un impas. Nu se putea merge mai departe pe acest drum, căci omenirea a pierdut această imagine a lumii. Dacă ar fi fost vorba să se mai picteze aceste icoane printr-o participare interioară, nu numai ca rezultat al tradiţiei şi al rugăciunilor, ar fi trebuit să se ştie cum trebuie mânuit aurul . Felul cum era tratat aurul în imagini este unul dintre marile secrete ale picturii străvechi. Scoaterea în evidenţă a ceea ce se formează la om din fondul de aur, aceasta era esenţa picturii străvechi.

Există o prăpastie adâncă între Cimabue şi Giotto, căci Giotto a început ceea ce Rafael a dus apoi pe cele mai înalte culmi. Cimabue se baza pe tradiţie, Giotto era deja pe jumătate naturalist. El punea în evidenţă faptul că tradiţia nu mai era vie în suflete. Acum se lua în considerare omul fizic, nu mai era vorba de întregul Univers. Nu se mai putea picta aurul, trebuia pictată carnea.

Până la urmă s-a mers atât de departe pe această cale, încât pictura s-a transformat în ceea ce ne-a dat secolul al XIX-lea. Icoanele nu au greutate, icoanele sunt din afara lumii, sunt imponderabile. Astăzi nu mai pot fi pictate aşa, dar când au fost pictate în forma lor originară ele erau imponderabile.

Giotto a fost primul care a început să picteze lucrurile aşa încât să fie supuse legii gravitaţiei. De atunci încoace, toate lucrurile care sunt reprezentate au greutate chiar în imagine şi sunt pictate din exterior, iar culorile sunt puse pe ele aşa cum susţin fizicienii, care spun că la suprafaţa obiectelor culorile apar ca urmare a unor lungimi de undă diferite. În felul acesta gravitaţia a pătruns în artă. Numai că Giotto a făcut acest lucru într-o manieră estetică, cu măiestrie, iar Rafael a înălţat această măiestrie până pe culmi.

Aşa că acum se poate spune: Universalul s-a retras din oameni şi acum numai omul cu greutate mai poate fi văzut. Cât s-au mai păstrat unele simţăminte din timpurile vechi, s-ar putea spune că greutatea trupului a fost oarecum mai mică, totuşi era o greutate. Atunci a apărut Madona, ca o contrapondere a icoanei. Icoana, care era imponderabilă, şi Madona, care are o greutate, dar în acelaşi timp este şi frumoasă. Frumuseţea şi-a mai păstrat-o. Dar icoanele nu se mai puteau picta, căci omul nu mai trăia în ele. Nu este adevărat că şi astăzi oamenii trăiesc viaţa icoanelor. De aceea şi arta icoanelor s-a transformat într-un fel într-un neadevăr sentimental. Este un drum înfundat în artă, icoanele au devenit schematice, au devenit tradiţionale.

Pictura lui Rafael, pictură care de fapt s-a clădit pe ceea ce a făcut Giotto din Cimabue, această pictură mai poate rămâne artă doar atâta vreme cât asupra ei mai străluceşte vechiul luciu al frumuseţii. Bineînţeles că au existat pictorii senini ai Renaşterii, care mai simţeau ceva din aurul care se învolburează în lumină şi au dat cel puţin tablourilor lor o strălucire care le venea din exterior, din razele aurului care roia în lumină.

Dar acest lucru nu s-a mai continuat. Aşa a apărut naturalismul. Şi aşa omenirea a rămas din punct de vedere al artei între două luntre, între icoană şi Madonă, şi a ajuns în situaţia să fie nevoită să descopere ce este culoarea pură, sunetul pur, cărora li se opune gravitaţia, li se opune calitatea de a putea fi măsurat, numărat, cântărit. Trebuie să

învățăm să pictăm plecând de la culoare. Deocamdată acest lucru se încearcă de-abia, incipient şi stângaci, dar nouă ne revine sarcina de a picta pornind de la culoare, de a trăi culoarea în sine, desprinsă de greutate. În acest domeniu trebuie să putem merge înainte cu convingere, mai ales cu convingere estetică.

Dacă urmăriți ce s-a realizat în încercările simple din programul nostru*, veți vedea că acolo, chiar dacă este numai un început, totuşi începutul a fost făcut, pentru a scoate culorile de sub povara gravitației, de a trăi culoarea ca pe un element de sine stătător, de a face culorile să vorbească. Dacă acest lucru va izbuti, din elementele libere ale culorilor şi sunetelor va apărea din nou o artă nesupusă gravitației, în opoziție cu concepția fizică antiartistică, care tinde să sufoce orice artă.

* Reproducerile pastelurilor şi acuarelelor realizate de Rudolf Steiner au apdrut sub îngrijirea Fundației pentru administrarea operei lăsate de Rudolf Steiner. (Nota red. germane.)

Da, stăm între două luntre, între icoană şi Madonă, dar acum este timpul să ne ridicăm. Aici ştiința modernă nu ne poate ajuta. V-am spus că dacă ar fi numai după ştiințele fizice ar trebui să stăm numai culcați. Dar acum trebuie să ne sculăm în picioare. Iar pentru aceasta avem neapărată nevoie de Ştiința spirituală. Aceasta cuprinde acel element vital care se ridică de la gravitație la culoarea imponderabilă, la realitatea culorii, de la constrângere până şi în domeniul naturalismului muzical la arta muzicală liberă şi aşa mai departe.

În toate domeniile putem vedea un reviriment, o redeşteptare a omenirii. Deci trebuie să primim aceste impulsuri de a ne trezi, de a privi în jur, de a observa ce este şi ce nu este, şi unde se află chemarea de a păşi mai departe. De aceea am dorit ca înainte de vacanța de vară prilejuită de plecarea mea în Anglia să închei cursurile cu aceste considerații, pe care vi le-am prezentat atât în aceste conferințe cât şi în fața adunării delegaților. Aceste lucruri se înscriu deja în dinamica vremurilor noastre. Şi este necesar ca acestea să pătrundă în mişcarea noastră aşa cum am încercat să vi le desluşesc.

V-am arătat ce a ajuns să-şi închipuie filosoful din vremurile noi, la ce duce acest intelectualism. Se imaginează o maşină imensă, aşezată în centrul pământului, din care, pornind de la pământ, lumea să se împrăştie în toate părțile Universului. El consideră că este aşa. Dar alții sunt de altă pătere.

Aşa că de pe diverse poziții, de exemplu aşa cum am făcut ieri, arătându-vă cum noțiunile care acum treizeci-patruzeci de ani erau considerate ca foarte bine stabilite s-au destrămat cum se topeşte zăpada la soare în fața teoriei relativității, am încercat să vă arăt că există peste tot premise care ne fac să ne îndreptăm către antroposofie. Filosoful Eduard von Hartmann spune aşa: Dacă lumea este aşa cum trebuie să ne-o reprezentăm, adică aşa cum şi-o închipuie el în spiritul secolului al XIX-lea, atunci ar trebui de fapt, deoarece nu o putem suporta în sine, să o extindem tot mai mult în Univers şi se pune numai problema dacă vom fi în stare să realizăm aceasta. Trebuie să dorim să vină astfel de vremuri, în care să putem risipi lumea în tot largul Universului. Deci relativiştii se îngrijesc de mai înainte ca oamenii să nu mai aibă nici un fel de noțiuni. Spațiu, timp, mişcare, toate acestea se destramă, fără acestea omul poate ajunge la disperare, astfel încât poate să considere că în aceste condiții cea mai bună rezolvare a situației o constituie această împrăştiere în întregul Univers. Însă de fapt trebuie să ajungi să cunoşti limpede ceea ce constituie impulsurile caracteristice epocii noastre.

De aceea a trebuit să țin aceste ultime conferințe în felul în care le-am ținut: arătând cum se răsfrânge în rândurile noastre viața culturală exterioară. A fost un apel să începem să

deschidem ochii. Şi am încercat să structurez aceste conferinţe în aşa fel, încât din ele să se poată vedea aceasta: Societatea antroposofică trebuie să facă tot efortul ca să iasă din sectarism, să depăşească sectarismul. Aşa că ar fi de dorit, dragi prieteni, să folosiţi timpul celor câteva săptămâni în care trebuie să ne despărţim ca să reflectaţi cum putem ieşi din acest sectarism. Căci altfel Societatea antroposofică se va adânci din ce în ce mai mult în sectarism. Şi există tendinţe foarte puternice de a nu abandona sectarismul, ci de a naviga în continuare tot mai mult în atitudini sectare.

Trebuie să ne preocupe ce posibilităţi putem găsi pentru ca să evităm sectarismul. Insist asupra acestui fapt, deoarece este extrem de necesar să insist. Am vrut prin aceasta să vă atrag atenţia, aşa cum am făcut în aceste ultime conferinţe, că trebuie să privim pretutindeni în lume, că nu trebuie să ne închistăm într-o sectă, ci trebuie să trăim în lume, cu ochii larg deschişi, cu simţ practic, să ne situăm în miezul lumii. Aceasta se poate realiza concomitent cu adâncirea cât de intensă în lumea spirituală. De aceea a trebuit să vă încunoştinţez că în zilele noastre a fost posibil ca un hindus, Rámanáthan, privind la cultura europeană să le spună europenilor: Aduceţi-vă învăţători din India care să vă vorbescă despre Iisus, căci voi nu-l mai înţelegeţi deloc pe Iisus Christos. Începem să înţelegem aceste lucruri doar când ne apucăm să citim Noul Testament.

Atunci când ne închistăm în sectarism, aşa cum arată clar anumite tendinţe care s-au manifestat în cursul adunării delegaţilor, nu putem aduce la îndeplinire marea misiune a antroposofiei actuale, iar aceasta trebuie îndeplinită, căci este o problemă vitală pentru omenire.

Am dorit să mă adresez inimilor voastre în acest fel, înainte de a mă despărţi de voi pentru câteva săptămâni. La vremea potrivită veţi fi anunţaţi când se vor continua aceste cursuri. În săptămânile care urmează se vor prezenta în diferite localităţi din Anglia conferinţe şi reprezentaţii de euritmie.

Am dori să ne pregătim pentru această vacanţă de vară în aşa fel, încât în acest interval inimile noastre să fie deschise pentru receptarea corespunzătoare a următoarei probleme: Ce ar trebui să simţim, pentru ca dezvoltarea omenirii să se desfăşoare mai departe pe calea cea bună?

CONFERINŢA a IV-a

Omul ca imagine a fiinţei spirituale şi a acţiunilor spirituale

Londra, 2 septembrie 1923

Mă bucur din suflet că pot să prezint această conferinţă şi aici, la filiala noastră din Londra, după cele două manifestări atât de reuşite de la Ilkley* şi Penmaenmawr**.

* Localitate din Anglia, situată la N-V de Leeds, în Yorkshire, unde Rudolf Steiner a susţinut în august 1923 paisprezece conferinţe în ciclul ***Viaţa spirituală actuală şi educaţia***, publicate la Stuttgart în 1957. (Nota red.) ** Localitate din Wales (Ţara Galilor), situată pe ţărmul Mării Irlandei. Aici Steiner a susţinut în august 1923 treisprezece conferinţe în ciclul ***Cunoaşterea iniţiatică***, publicate la Dornach în 1960. (Nota red.)

V-am mai spus cu prilejul altor conferinţe prezentate la această filială că omul, îndeplinindu-şi zi de zi, an de an, munca sa obişnuită pe acest pământ obţine de aici ceea ce îi este propriu sub aspect fizic, corporal, corporalitate, prin care el este legat fizic de existenţa pământească. Câtă vreme avem în vedere ceea ce ne înconjoară aici, în lumea

fizică, în existența terestră, şi ceea ce se adaugă existenței fizice prin propria noastră muncă, este de la sine înțeles că acordăm cea mai mare atenție timpului pe care omul îl petrece pe pământ în stare de veghe. Dar am vorbit deja despre faptul că şi pentru ceea ce poate să fie omul în existența pământească este mai important ce i se întâmplă în intervalul pe care îl petrece dormind în timpul vieții sale pământeşti.

Atunci când, într-un moment oarecare al existenței noastre pământești, privim înapoi la ceea ce ne mai putem aminti din trecut, excludem de fapt întotdeauna perioadele petrecute în somn, punem laolaltă tot ce am realizat sau ce ni s-a întâmplat în timpul zilei, în stare de veghe, şi facem într-un fel din toate acestea un tot unitar. Dar această unitate nu se va realiza niciodată dacă nu vom intercala aici şi intervalele de somn. Atunci când vrem să aflăm adevărata esență a omului, trebuie să dăm atenție acestei stări de somn. Omul poate prea bine să spună: Nu ştiu nimic din ce se petrece în timpul somnului: Pe cât de adevărat este acest lucru când avem în vedere conştiinţa exterioară, pe atât de neadevărat este în realitate. Căci dacă am avea în urmă o viată care nu a fost niciodată întreruptă de somn, am fi ca nişte automate. Nu am fi entități spirituale, ci numai nişte automate.

Mai importante chiar decât stările de somn care se succed de la o zi la alta sunt, pentru ceea ce vă spun acum, perioadele de somn din timpul primei copilării, căci urmările acestui somn se simt toată viața, iar la ele se adaugă doar ca o completare ceea ce ne aduce din punct de vedere spiritual fiecare noapte din etapele ulterioare de somn ale vieții. Am fi fost doar nişte automate dacă în copilărie am fi cunoscut lumea numai în stare de veghe, dacă am fi rămas tot timpul treji, n-am fi dormit niciodată, şi nu numai că am fi fost nişte automate, ci n-am fi avut nici măcar posibilitatea de a face ceva conştient în cadrul acestui automatism. N-am recunoaşte ca aparţinându-ne nici măcar ceea ce s-ar petrece în mod automat prin intermediul nostru. De aceea atunci când considerăm că nu ne aducem aminte ce s-a petrecut cu noi în timpul somnului, nu avem întru totul dreptate. Când privim înapoi în felul acesta, eliminând permanent stările de somn din amintirile noastre, privind înapoi dincolo de nimicul din acele intervale de timp cât am dormit, vedem într-un fel sau altul evenimentele pe care le-am trăit în stare de veghe. De fapt, atunci când privim înapoi vedem în locul acelui timp în care am dormit nimicul. Dacă privim un perete alb şi într-o parte a sa nu este culoare, ci un cerc negru, vedem de asemenea nimicul: vedem întunericul sau, dacă de fapt nu este un cerc negru, ci o gaură dincolo de care nu este lumină, vedem această gaură. Vedem întunericul. Tot aşa vedeți întunericul din viețile voastre atunci când priviți în trecut. Intervalele în care ați dormit vă apar ca perioade întunecate ale vieții. Şi acestor perioade întunecate ale vieții, acestor neguri ale vieții le spuneți Eu. Nu ați avea conştiinţa Eului dacă nu ați vedea aceste zone de întuneric. O datorați nu faptului că ați lucrat neîntrerupt de dimineața până seara, nu de aceea puteți să vă spuneți Eu; acest lucru îl datorați faptului că ați dormit. Căci Eul, aşa cum ni-l reprezentăm în viața pământească, este această parte neguroasă a vieții, golul, nonexistența. Şi atunci când analizăm aşa cum trebuie viața noastră, nu trebuie să spunem că ne datorăm conştiinţa de sine zilei, ci că o datorăm nopții. Doar datorită nopții ajungem la ceea ce ne face să fim oameni adevărați, căci altfel nu am fi decât nişte automate.

Atunci când ne întoarcem cu gândul spre epoca veche a evoluției omului pe pământ vedem că oamenii nu erau deloc nişte automate, deja existau anumite deosebiri între starea de veghe şi cea de somn, dar deoarece ei erau mai mult sau mai puțin legați de starea de somn şi în timpul zilei, în starea obişnuită de conştienţă, comportarea lor,

întreaga lor viață terestră, era mult mai mecanică decât viața de acum, din vremurile pe care le trăim noi.

Aşa că putem spune că Eul nostru propriu, adevărat, interior, nu îl putem nicidecum lua cu noi din lumea spirituală în această lume fizică pământească. El rămâne mereu în lumea spirituală. El se afla în lumea spirituală înainte de coborârea noastră în această existență pământească. Îl regăsim în lumea spirituală în răstimpul dintre momentul adormirii şi cel al deşteptării. El rămâne mereu în lumea spirituală. Atunci când în timpul zilei, având conştiința omenească de astăzi, ne considerăm un Eu, acest cuvânt „Eu" indică ceva ce nu există în lumea aceasta fizică, ceva ce îşi are numai imaginea în această lume fizică.

Şi nu avem dreptate atunci când zicem: Eu sunt omul acesta puternic de pe pământ, mă aflu aici cu ființa mea reală. Corect este să spunem: Ființa noastră reală se află în lumea spirituală. Ceea ce se află pe pământ este o imagine, de fapt o reflectare a ființei noastre adevărate. Este mai corect să nu considerăm absolut deloc ceea ce se află aici pe pământ ca fiind omul real, ci doar ca fiind imaginea omului real.

Vă puteți da seama mai clar de acest lucru, dacă vă imaginați următoarele: Închipuiți-vă că dormiți. Eul s-a îndepărtat de trupul fizic şi de cel eteric, corpul astral s-a îndepărtat de cel fizic şi de cel eteric. Însă Eul acționează în sângele şi mişcările omului. Mişcările încetează atunci când Eul s-a îndepărtat în timpul somnului, însă ceea ce este în sânge continuă să acționeze fără ca Eul să contribuie la aceasta. Trebuie doar să priviți la corpul fizic şi vă veți spune: Ce se întâmplă de fapt cu el în timp ce dormim? Căci sângele trebuie să fie pus în mişcare într-un fel oarecare de către ceva în timpul somnului, aşa cum ziua, în stare de veghe, este pus în mişcare de Eu. Tot astfel se pune problema şi în ceea ce priveşte corpul astral, care este implicat în întregul proces de respirație. El părăseşte acest proces în timpul nopții, însă respirația continuă. Deci şi în acest caz trebuie să existe ceva în interior care să acționeze aşa cum o face corpul astral în viața din timpul zilei. Ne abandonăm prin plecarea corpului astral organele, ca de exemplu cele implicate în respirație, de fiecare dată când adormim. Abandonăm prin plecarea Eului forțele pulsatoare ale sângelui nostru. Ce se întâmplă cu ele în timpul nopții? Atunci când trupul omului rămâne culcat în pat, iar Eul său părăseşte forțele care fac să pulseze sângele, în acestea pătrund entitățile din prima treaptă a ierarhiei: atunci Angeloii, Archangeloii şi Archaii trăiesc în organele în care în stare de veghe, în timpul zilei, trăieşte Eul. Iar în organele respiratorii pe care le-am abandonat prin faptul că trupul astral a ieşit din noi în timpul nopții acționează ființele din următoarea treaptă a ierarhiei: Exusiai, Dynamis, Kyriotetes*.

* Vezi lucrarea lui R. Steiner ***Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică***, Editura Univers Enciclopedic, 1995. (Nota red.)

Fapt este că atunci când adormim seara şi se produce ieşirea Eului şi a corpului nostru astral din corpul nostru fizic, îngerii, arhanghelii şi entitățile spirituale superioare pătrund în noi şi însuflețesc organele noastre, cât timp noi suntem afară, în intervalul dintre adormire şi trezire. Iar în ceea ce priveşte corpul eteric nu suntem în stare nici când nu dormim, în timpul zilei, să facem cele ce trebuie să fie făcute. Acestea trebuie să fie îndeplinite de către entitățile din cea mai înaltă ierarhie, Serafimii, Heruvimii şi Tronurile, chiar când ne trezim; aceştia rămân de fapt mereu acolo.

Şi acum să vorbim despre corpul nostru fizic. Dacă ar trebui să ne preocupăm noi înşine de fenomenele impresionante, complexe, care se petrec în corpul nostru fizic nu numai că nu le-am face aşa cum trebuie, dar nici măcar nu am şti cum să procedăm, de unde să

începem, am fi complet neajutorați. Ceea ce constituie aspectul anatomic exterior al corpului fizic, n-ar putea să pună în mişcare nici măcar un singur atom. Acest lucru le revine cu totul altor puteri.

Aceste puteri nu sunt altceva decât cele care au fost numite în vechime puterile trinității supreme, ale Tatălui, Fiului şi Sfântului Duh, adevărata trinitate care trăieşte în corpul nostru fizic. Încât putem să spunem că pe parcursul întregii noastre vieți pământeşti corpul nostru fizic nu ne aparține; el nu-şi poate realiza evoluția prin noi înşine. El este, aşa cum se spunea în vremurile de demult, adevăratul templu al Dumnezeirii, Dumnezeirea în trei strălucind. Corpul nostru eteric este locuința ierarhiei Serafimilor, Heruvimilor şi Tronurilor; organele noastre, care sunt atribuite corpului eteric, trebue să fie în grija Serafimilor, Heruvimilor şi Tronurilor. Iar organele fizice şi cele eterice, care în timpul nopții sunt părăsite de către corpul astral, trebuie să fie îngrijite de cea de a doua ierarhie, Domniile, Puterile şi Stăpânirile. Organele care sunt abandonate de căre Eu se află în timpul nopții în grija celei de a treia ierarhii, Îngerii, Arhanghelii şi Archaii.

Astfel activitatea este necontenită în om, dar aceasta nu i se datorează numai lui. Am putea zice că el locuieşte doar ca un chiriaş temporar, atunci când este în stare de veghe, în acest organism al său. În acelaşi timp acest organism al său este templul şi lăcaşul spiritelor din ierarhiile superioare.

Atunci când ne dăm seama de acest lucru, ne putem spune: Ne reprezentăm într-adevăr corect înfățişarea exterioară a omului doar atunci când ne gândim că aceasta este o imagine, imaginea acțiunii tuturor ierarhiilor. Ele se află acolo, în interior. Şi privind această alcătuire cu chip de om, cu toate particularitățile sale, privind şi celelalte corpuri de formă omenească, nu le apreciez aşa cum ar trebui dacă spun că aceasta este cutare sau cutare ființă, ci doar dacă spun că este imaginea acțiunii nevăzute, mai presus de simțuri, a tuturor ierarhiilor. Doar când privim lucrurile în felul acesta putem vorbi cum se cuvine, în detaliu, despre ceea ce altfel este conceput numai în mod extrem de abstract.

Se spune că lumea aceasta fizică nu este reală, că ea este Maya, şi că adevărul se află în spatele ei. Dar din aceasta nu poți deduce mare lucru. Este numai un adevăr cu caracter general, este ca şi cum ai spune că pe câmp cresc flori. Aşa cum acest lucru nu-ți spune nimic, dacă nu ştii ce fel de flori cresc pe câmp, tot aşa nu putem începe să ştim ceva despre lumea superioară decât dacă se poate pune concret în evidență cum este redată acțiunea acestei lumi superioare în ceea ce apare în exterior ca imagine, Maya, manifestare în lumea fizică, senzorială. Astfel că omul, luat ca întreg, judecat după viața sa pământească diurnă şi după viața pământească nocturnă, nu numai că se află în legătură cu ceea ce îl înconjoară aici, în existența terestră, sub aspect fizic-senzorial, ci este în legătură şi cu lumea spiritualității superioare. Şi aşa cum o anumită spiritualitate, pe care am putea să o numim inferioară, acționează pe pământ în domeniul naturii, în regnul mineral, în cel vegetal şi cel animal, tot aşa ceea ce acționează de la nivelul spiritualității superioare asupra oamenilor lucrează prin intermediul lumii aştrilor. Aşa cum omul, privit ca ființă unitară, se află în legătură aici pe pământ cu plantele şi animalele, cu apa şi aerul datorită existenței sale fizice, tot aşa, ca ființă unitară, el se află în legătură şi cu lumea aştrilor, care de asemenea nu este decât imaginea, manifestarea a ceea ce există în realitate, concret. Şi în realitate aici se află tocmai acele ființe din ierarhiile superioare. Atunci când omul îşi înalță privirile spre stele, el priveşte în esență spre entitățile spirituale din ierarhiile spirituale, care lasă să coboare către el numai un fel de lumină simbolică care marchează prezența lor, pentru ca să existe şi în lumea fizică un semn al spiritualității de care este plin pretutindeni Universul.

Şi aşa cum aici pe pământ simţim dorinţa de a cunoaşte munţii, fluviile, animalele şi plantele, tot aşa ar trebui să simţim dorinta de a cunoaste cu adevărat lumea stelelor. În realitate lumea stelelor este spirituală. La Penmaenmawr v-am vorbit câte ceva despre spiritualitatea Lunii, aşa cum ni se arată din spaţiul cosmic în această fază a evoluţiei Pământului.

Aşa cum de fapt, atunci când ne uităm la lună, nu o vedem niciodată pe ea însăşi, ci cel mult un contur vag în completarea secerii strălucitoare a lunii noi şi vedem de fapt numai lumina soarelui reflectată de suprafaţa lunii, nu luna în sine, tot aşa la noi pe pământ ajung numai puterile Universului reflectate de lună şi nu ceea ce trăieşte pe lună.

Faptul că luna ne trimite prin reflectare pe pământ lumina soarelui reprezintă numai o parte, o părticică infimă din atribuţiile lunii. În realitate ea reflectă spre noi ca o adevărată oglindă toate impulsurile fizice şi spirituale care acţionează asupra ei din Univers. Şi aşa cum nu putem vedea ce este în spatele oglinzii, tot aşa nu vedem niciodată interiorul lunii, însă acolo există o lume de spirite care dispune de o mare capacitate conducătoare. Aceste înalte forţe conducătoare şi alţi locuitori ai lunii au fost odinioară aici pe pământ, dar cu mai mult de cincisprezece mii de ani în urmă s-au retras de pe pământ, refugiindu-se în lună. Mai înainte şi luna arăta altfel sub aspect fizic. Nu trimitea numai pur şi simplu lumina soarelui înspre pământ, ci îşi amesteca şi propria sa fiinţă în această lumină solară. Dar aceasta ne interesează mai puţin. Ceea ce trebuie să ne intereseze este faptul că astăzi luna se prezintă ca o fortăreaţă a Universului. Şi în această fortăreaţă locuiesc aceia care cu mai mult de cincisprezece mii de ani în urmă au depăşit destinul omenesc şi s-au retras împreună cu cei care conduc omenirea pe tărâmul lunar.

Au existat pe vremuri aici pe pământ fiinţe evoluate care nu luau forma fizică a corpului omenesc, aşa cum o fac oamenii de astăzi, ci trăiau într-un corp mai mult eteric, dar care au fost marii Învăţători şi Maeştri ai oamenilor de atunci de pe pământ.

Aceşti mari învăţători şi educatori ai omenirii, care pe vremuri au dat oamenilor pământeni străvechea înţelepciune, acea înţelepciune străveche, înaltă, uimitoare, din care se mai păstrează doar unele ecouri în Vede şi în Vedanta, trăiesc acum în interiorul lunii şi fac să se reverse pe pământ numai razele a ceea ce se află în spaţiul cosmic de dincolo de lună.

A mai rămas însă pe pământ ceva din forţele lunare: acestea sunt forţele de reproducere fizică a omului şi animalelor. Atunci când, odinioară, în vremea de demult a Atlanţilor, marii Învăţători ai omenirii s-au strămutat pe lună, după ce aceasta s-a desprins de pământ, a rămas aici numai ceea ce era pur fizic.

Deci atunci când ne ridicăm privirile spre lună o vedem cum este în realitate numai dacă înţelegem că acolo entităţile spirituale elevate care odinioară erau legate de pământ se preocupă astăzi să reverse asupra pământului nu ceea ce poartă în propria lor fiinţă, ci forţele fizice şi spirituale preluate din Univers. Cel care aspiră astăzi la înţelepciunea obţinută prin iniţiere, trebuie mai înainte de toate să năzuiască ca prin această înţelepciune să ajungă să dobândească înţelegerea a ceea ce pot să-i spună, cu puterile lor superioare, aceste fiinţe lunare.

Aceasta este în felul ei o individualitate în largul Universului, o colonie, o aşezare; există şi altele la fel de importante, îndeosebi cele care aparţin sistemului nostru solar. Aş vrea

să vă spun că la celălalt pol, în extremitatea opusă sub raportul modului de acțiune, se află pentru noi pământenii locuitorii lui Saturn.

Locuitorii lui Saturn au cu totul altă legătură cu Pământul decât locuitorii Lunii. Faptul că există o legătură l-ați putut vedea din lucrarea mea ***Ştiința ocultă pe scurt***. Dar legătura nu este aceeaşi ca cea a ființelor lunare, ci aceste ființe de pe Saturn nu reflectă înapoi nimic din ceea ce se află în spațiu. Lumina fizică a Soarelui este reflectată de Saturn doar în foarte mică măsură. Saturn se mişcă încet în jurul Soarelui, ca un pustnic singuratic, lipsit de strălucire. Dar ceea ce ne poate spune despre Saturn studiul astronomic exterior este cu totul nesemnificativ. Însemnătatea lui Saturn pentru oamenii de pe pământ iese la iveală în fiecare noapte, dar numai în imagini şi îndeosebi în viața ce se desfăşoară de la moarte şi până la o nouă naştere, când omul străbate prin lumea aştrilor în lumea spirituală, aşa cum am mai spus odată într-o conferință ținută la această filială*.

* Conferință ținută la Londra în 30 august 1922. (Nota red. germane.)

În actuala fază de evoluție a omenirii omul nu-l întâlneşte pe Saturn însuşi, dar ajunge totuşi pe o cale ocolită la un loc cu ființe de pe Saturn. Astăzi nu voi insista asupra acestei căi ocolite. Dar este vorba despre faptul că în interiorul lui Saturn locuiesc ființe de mare desăvârşire, entități sublime, entități care se află în contact direct cu Serafimii, Heruvimii şi Tronurile, pentru care de fapt Serafimii, Heruvimii şi Tronurile sunt ființele cele mai apropiate, ființele din ierarhia imediat tumătoare.

Aceste entități, aceşti locuitori ai lui Saturn nu revarsă de fapt nici un fel de raze de pe Saturn spre pământ şi nu dau oamenilor nimic din ceea ce se află în lumea exterioară, fizică. Dimpotrivă, ființele de pe Saturn străjuiesc memoria cosmică, amintirile cosmice. Toate înfăptuirile fizice şi spirituale ale sistemului planetar, tot ce s-a petrecut cu entitățile din sistemul nostru planetar, este păstrat cu fidelitate în memoria ființelor de pe Saturn. Ființele de pe Saturn privesc înapoi în amintire întreaga viață a sistemului planetar. Aşa cum noi putem privi înapoi în amintire întreaga noastră viață pământească mărginită, tot aşa ființele de pe Saturn, acționând în ansamblu, au memoria cosmică a tot ce s-a petrecut în întregul sistem planetar, ca şi în fiecare ființă în parte. Şi toate forțețe care trăiesc în aceste amintiri sunt active pentru oameni prin faptul că de la moarte şi până la naştere şi de asemenea în fiecare noapte, ca reprezentări, omul intră în legătură cu aceste ființe de pe Saturn. Prin aceasta în oameni acționează forțele care emană de la aceste ființe de pe Saturn, care de fapt reprezintă interiorul cel mai profund al sistemului planetar. Căci aşa cum pe pământ amintirea este interiorul nostru cel mai profund, tot aşa ceea ce trăieşte pe Saturn este de fapt Eul cosmic interior cel mai profund al întregului sistem planetar.

Prin faptul că omul primeşte aceste influențe, în viață se petrec evenimente a căror adevărată semnificație le rămâne oamenilor în cea mai mare parte necunoscută, dar care au un rol deosebit de mare în viața oamenilor. Ceea ce se petrece conştient în viață are în general o importanță mult mai mică.

Când în viața noastră se petrece un eveniment deosebit, un eveniment capital – de exemplu, întâlnim pe omul cu care ne vom petrece împreună tot restul vieții, sau alt eveniment de cea mai mare importanță, şi privim în urmă cum am ajuns la acel eveniment –, vom vedea că ne apare clar că a fost ca un făcut, ca un plan care de multă vreme ne-a împins în calea acelui eveniment. Câteodată, pornind de la ceva care vi se întâmplă la treizeci sau chiar la cincizeci de ani, dacă mergeii înapoi pe firul vieții vă dați

seama că ați intrat pe calea care v-a adus la acest eveniment cu zece-doisprezece ani în urmă; după aceea toate s-au desfăşurat în aşa fel, încât până la urmă ați ajuns la acel eveniment.

Persoanele care, îmbătrânind, privesc în urmă la viața care s-a scurs, dacă fac acest lucru cu înțelegere, sunt îndreptățite să zică: Aici este o cauzalitate subconştientă. Suntem împinşi de forțe necunoscute către un eveniment sau altul.

Acestea sunt forțele lui Saturn, sunt forțe care au fost sădite în noi prin faptul că avem relații în felul în care v-am spus cu locuitorii din interiorul lui Saturn.

Pe de o parte de la Lună s-au mai păstrat pe pământ numai forțele fizice de reproducere, pe de altă parte prin Saturn ajung pe pământ forțele cele mai elevate, cosmico-morale. Iar Saturn este cel mai mare compensator al tuturor evenimentelor terestre. Şi în timp ce forțele lunare, aşa cum s-au păstrat pe pământ, au o oarecare legătură cu ceea ce se moşteneşte prin ereditate de la tată, de la mamă şi aşa mai departe, forțele lui Saturn au legătură cu viața noastră omenească prin ceea ce există în Karma noastră, ceea ce trece de la o reîncarnare la alta. Iar celelalte planete se interpun, mediază ceea ce este fizic şi ceea ce ține de cea mai înaltă morală.

Între Lună şi Saturn se află Jupiter, Marte şi celelalte. În felul lor ele stabilesc o medie între ce introduc în viața omului din cele două extreme Luna şi Saturn: Luna prin faptul că şi-a retras ființele spirituale şi a lăsat să acționeze pe pământ numai fizicul, forțele fizice de reproducere, iar Saturn ca cea mai înaltă ordine morală a Universului. Cele două acționează împreună, deoarece între ele se află celelalte planete, conlucrând unele cu altele. Karma care se manifestă prin intermediul lui Saturn, ereditatea fizică intermediată de Lună ne arată dependența omului, pe măsură ce trece dintr-o viață pământească în altă viață pământească, de pământ şi de ceea ce se află în afara pământului, în Univers.

Vă dați seama că ştiința fizică actuală, care se ocupă nurnai de existența pământească, nu poate să ne vorbească decât despre o mică parte din ceea ce se referă la om. Ea ştie destul de rnulte despre ereditate, dar nu îşi dă seama că acestea sunt forțele lunare rămase pe pământ, nu ştie să se refere la acțiunile din afara pământului şi nu cunoaşte absolut nimic despre ceea ce acționează în viață dătorită Karmei, Destinului, ceea ce trece de la o viață pământească la alta şi care în esență este pus în mişcare, aşa cum circulă sângele prin corpul fizic, de către entități care poartă în sine vasta memorie a întregului sistem planetar şi a întâmplărilor ce s-au desfăşurat în trecut. Să ne uităm la noi înşine: suntem oameni doar pentru că avem memorie. Uitându-ne la sistemul planetar cu toate evenimentele fizice şi spirituale, atunci când vrem să dobândim înțelepciunea inițiatică trebuie să ne spunem: Tot acest sistem planetar nu ar fi de fapt nimic în sine, dacă locuitorii lui Saturn nu ar fi păstrat neîntrerupt memoria, trecutul acestui sistem planetar, iar forțele care izvorăsc din această priveghere a trecutului nu ar fi coborât mereu asupra oamenilor, astfel încât omenirea să trăiască într-o legătură cauzală vie, spirituală, morală de la o viață pământească la alta.

În viața pământească omul este îngrădit în limite foarte stricte în ceea ce realizează în mod conştient in relațiile sale cu oamenii. Dar dacă avem în vedere ce se întâmplă de la moarte şi până la o nouă naştere, constatăm că raporturile sale cu alți oameni care sunt şi ei lipsiți de corp; care nu se află în corpuri fizice, se desfăşoară în cadrul unei sfere mai largi. De la moarte şi până când se naşte iar se poate spune că omul este câteodată mai apropiat de acțiunile lunare, alteori de cele ale lui Saturn sau Marte şi aşa mai deparie, dar că aceste acțiuni se influențează întotdeauna reciproc. Dacă în timpul existenței

pământeşti noi nu putem acționa decât într-un spațiu pământesc restrâns, de la om la om, de la moarte şi până la o nouă naştere se acționează de la o planetă la alta. Atunci într-adevăr Universul este teatrul acțiunii omenesti şi al relațiilor reciproce dintre oameni. Un suflet omenesc poate să se afle în domeniul lui Venus, un altul în domeniul lui Jupiter, de la moarte şi până când se naşte din nou, dar există interrelații de mai mare profunzime decât cele posibile în mod limitat pe pământ. Şi după cum în intervalul dintre moarte şi următoarea naştere spațiile cosmice sunt scena pe care se desfăşoară relațiile dintre sufletele omeneşti, tot aşa spiritele din ierarhiile superioare acționează străbătând aceste distanțe cosmice. De aceea putem vorbi în cazul acesta nu numai de acțiunea unei categorii de entități - să zicem, locuitorii lui Venus sau ai lui Marte, ci putem să ne referim la o legătură dintre locuitorii lui Venus şi locuitorii lui Marte, la o legătură neîntreruptă, la o neîntreruptă deplasare a forțelor între locuitorii lui Marte şi cei ai lui Venus în Univers.

Şi tot ceea ce se petrece în Univers între locuitorii lui Marte şi locuitorii lui Venus, relațiile reciproce necontenite, ceea ce trăieşte acolo în Cosmos, în Cosmosul spiritual, ca fapte ale lui Marte şi ale lui Venus care se potențează reciproc, toate acestea la rândul lor au legătură cu oamenii. Aşa cum memoria lui Saturn are o legătură cu Karma omenească, aşa cum forțele lunare fizice rămase pe pământ sunt legate de capacitatea exterioară de reproducere, tot aşa ceea ce se petrece neîncetat în nevăzutul spiritualului între Marte şi Venus se află în relație cu ceea ce apare aici pe pământ ca grai omenesc. N-am putea să vorbim numai datorită forțelor fizice. Capacitatea aceasta de vorbire se răsfrânge înspre exterior din aceeaşi ființă a omului care îşi desăvârşeşte existența de la o viață pământească la alta, cea care are viață de la moarte şi până la următoarea naştere. Iar în intervalul dintre moarte şi o nouă naştere, când trăim ca ființe spirituale, intrăm şi noi în câmpul de acțiune a acestor conexiuni rodnice dintre Marte şi Venus, dintre locuitorii lui Marte şi cei ai lui Venus. Aceste forțe care se revarsă în toate părțile, aceste acțiuni concertate acționează asupra noastră în viața dintre moarte şi o nouă naştere. După aceea se manifestă în imaginea fizică. Acesta este elementul care se exteriorizează din profunzimile devenirii umane în organele vorbirii şi cântatului.

N-am putea folosi organele noastre de vorbit şi de cântat, dacă ele nu ar fi stimulate fizic de acele forțe pe care le preluăm în profunzimea ființei noastre în intervalul dintre moarte şi noua naştere, din ceea ce se scurge ca un şuvoi în Cosmos între Marte şi Venus.

Aşa că în ațunile noastre zilnice stăm sub influența acelor forțe spre semnele cărora privim plini de admirație atunci când ne ridicăm privirile spre stele. Poate să privească aşa cum trebuie la stele doar acela care ştie că de fapt stelele pe care le vedem strălucind în spațiu sunt numai simbolurile vizibile în Univers ale unor făpturi spirituale cosmice care trăiesc în noi şi a căror imagine suntem.

În vremurile de demult omenirea a avut, printr-o capacitate atavic-instinctivă de clarviziune, o cunoaştere a acestor lucruri, dar treptat această concepție s-a stins. Omul nu ar fi putut deveni liber dacă ar fi păstrat vechea concepţie. Străvechea cunoaştere s-a şters. În schimb în viața omenirii a pătruns marea taină a Golgotei. O ființă superioară dintre acelea care locuiesc în Soare le-a dat oamenilor nu direct cunoaşterea a ceea ce se petrece acolo, în lumea stelelor, ci puterea de a dobândi această cunoaştere.

Aceasta explică faptul că a existat o veche tradiție gnostică aproape contemporană cu taina de pe Golgota, prin care această taină putea fi înțeleasă. Ea a dispărut însă încă din secolul al patrulea după Christos. Dar forța care s-a pogorât pe pământ prin Christos a rămas. Omul poate face ca această forță să devină activă în el atunci când, prin cele pe

care ştie să le dezvăluie noua Ştiinţă spirituală, i se redeschide perspectiva asupra lumilor spirituale.

Prin această privire în lumile spirituale putem să ajungem la perceperea noii omeniri. Este interesant că acei oameni care au mai păstrat şi astăzi ceva din vechea înţelepciune intuitivă – care nu mai este de actualitate, în sensul cel mai propriu al cuvântului, şi trebuie înlocuită de o înţelepciurie conştientă –, acei orientali din diverse ţări asiatice care au mai păstrat ceva din această înţelepciune fiind oameni învăţaţi, cărturari, privesc de fapt spre Europa şi spre America cu desconsiderare. Ei sunt convinşi că până şi în starea de decădere în care se află astăzi străvechea lor înţelepciune asiatică, sau mai degrabă rămăşiţele acesteia, acestea sunt totuşi mai bune decât tot ceea ce înfăptuieşte cu atâta orgoliu civilizaţia occidentală. Şi este interesant că a putut să apară o carte ca cea scrisă de un hindus din Ceylon: *The culture of the soul among western nations*. În această carte, referitoare la cultivarea sufletului în lumea occidentală, se spune nici mai mult nici mai puţin decât: La voi încă din evul mediu cunoaşterea lui Christos a murit. Nu mai aveţi o cunoaştere adevărată a lui Christos, căci doar aceia care pot să privească în lumea spirituată pot ajunge la cunoasterea adevărată a lui Christos. De aceea ar trebui să vă aduceţi învăţăţori din India sau de altundeva din Asia, care să vă înveţe creştinismul. Puteţi citi în această carte ce le spune europenilor acest hindus din Ceylon; Aduceţi-vă învăţători din Asia, care vor putea să vă spună ce este Christos cu adevărat. Învăţătorii voştri din Europa nu mai ştiu aceasta. De la sfârşitul evului mediu aţi pierdut ştiinţa de a-l înţelege pe Christos.

Dar europenii şi americanii şi-au redobândit curajul să privească într-adevăr către acele lumi spirituale in care poate fi recâştigată cunoaşterea lui Christos, poate fi dobândită înţelegerea lui Christos, căci Christos este fiinţa care s-a pogorât din lumile spirituale în existenţa pământească şi acest lucru nu poate fi conceput în adevărata sa esenţă decât dacă este conceput prin spirit. Dar pentru aceasta este nevoie ca aici pe pământ omul să înveţe cu adevărat să se vadă pe sine ca pe o imagine a unor entităţi spirituale şi a unor puteri spirituale. Aceasta se poate realiza cel mai bine când se asimilează în mod corespunzător concepţia pe care v-am prezentat-o la începutul acestei prelegeri, prin care omul priveşte la deşertăciunea întâmplărilor zilnice şi se convinge că Eul său nu se coboară din lumea spirituală, ci că ceea ce este în lumea fizică este numai o imagine, deci că Eul său nu se află în lumea fizică. Este ca şi cum ar vedea o gaură în timp, care îi apare întunecată. Aceasta este ceea ce el numeste Eu.

Omul ar trebui să se convingă de acest fapt extrem de semnificativ, astfel încât amintindu-şi de trecut să-şi rememoreze viaţa şi să-şi spună: Da, văd în amintire evenimentele curente, dar în mijlocul lor este mereu ceva întunecat, ca o gaură. Ceea ce este în întuneric este ceea ce numesc Eu în conştiinţa mea obişnuită. Dar trebuie să mă fac cunoscut altcuiva. Iar pe acest altcineva l-am descris în câteva cuvinte, pe care ar putea să şi le graveze în suflet fiecare om contemporan ca pe un fel de meditaţie pentru dobândirea Eului, făcând din ce în ce mai des ca aceste cuvinte să ne impulsioneze. Aceste cuvinte ar putea suna asa:

Privesc în întuneric:
În el se iveşte lumina,
Lumina plină de viaţă.
Ce este această lumină care străluceste în întuneric?
Sunt eu însumi în adevărul meu.
Această realitate a Eului
Nu pătrunde în existenţa mea pământească.

Sunt numai imaginea sa.
Însă o voi regăsi
Atunci când
Cu dorință în spirit
Voi răzbate dincolo de porțile morții.

Transpunându-ne în mod repetat prin această invocație în starea de meditație în fața întunericului, putem să ne lămurim că de fapt aici pe pământ noi nu suntem decât o imagine a ceea ce nu coboară niciodată din ființa noastră adevărată în existența terestră, dar că în acest întuneric prin strădanie spirituală poate să apară o lumină în care ne putem recunoaşte: această lumină suntem noi înşine, în adevărata noastră înfățişare.

CONFERINȚA a V-a

Inițierea solară a preoților druizi şi cunoştințele dobândite de la ființele lunare

Dornach, 10 septembrie1923

Aş dori acum, pentru a clarifica considerațiile expuse ieri*, să rememorez ceea ce v-am spus în conferințele ținute înainte de călătoria mea în Anglia, referitor la entitățile spirituale din sistemul nostru planetar. Era vorba de ceva ce vă este de mai multă vreme cunoscut din cele expuse în lucrarea mea Ştiința secretă pe scurt. Ştim deja ce conexiuni strânse există între evoluția Pământului pe de o parte şi cea a Soarelui şi Lunii pe de altă parte. În diferite împrejurări Ştiința spirituală pe scurt este una dintre ele; v-am arătat că într-un trecut foarte îndepărtat Soarele, Luna şi Pământul, ca şi toate celelalte planete, de care însă nu ne ocupăm acum, formau un întreg, deci că trebuie să vorbim oarecum de o desprindere, de o îndepărtare, mai întâi a Soarelui din acest întreg - Soare, Lună, Pământ - iar apoi mult mai târziu, de separarea Lunii.

* Relatarea asupra călătoriei în Anglia, prezentată la Dornach la 9 septembrie 1923. Vezi *Rudolf Steiner şi misiunea civilizatoare a antroposofiei. O trecere în revistă a anului 1923*, Dornach,1943. (Nota red. germane).

Toate aceste lucruri au desigur un aspect exterior, într-o oarecare măsură accesibil simțurilor. Dar ele au şi un aspect interior, anume faptul că de fiecare dintre acestea – de Soare, de Lună – se leagă anumite entități care s-ar putea spune, o dată cu despărțirea Soarelui de Pământ, s-au desprins şi ele din acest întreg şi au dobândit în Cosmos o cu totul altă existență. Aşa încât în evoluția ulterioară a Pământului putem vorbi nu numai despre un Soare care după separare îşi exercită acțiunea fizică şi acțiunea eterică asupra Pământului, ci atunci când avem în vedere partea spirituală a Cosmosului trebuie să vorbim despre locuitorii Soarelui, ființele solare care fuseseră anterior legate de existența terestră, iar acum în afara lumii pământene duc o viață superioară, mult mai sublimă.

Tot aşa s-au petrecut lucrurile şi cu cei care ar putea fi numiți locuitorii Lunii. Şi trebuie să observăm, atunci când analizăm latura spirituală a acestor evenimente cosmiee, că şi în cadrul evoluției Pământului a existat odinioară o înțelepciune străveche. Dar această înțelepciune străveche nu era reprezentată de noțiuni abstracte care pluteau în aer, ci provenea de la entități care, deşi nu aveau un corp fizic aşa cum îl concep oamenii, comunicau totuşi cu oamenii datorită capacităților de clarviziune dezvoltate intuitiv în oameni; această înțelepciune provenea de la acele entități care, după ce Luna s-a detaşat

ca un corp separat de Pământ, şi-au continuat existenţa pe Lună. Aşa încât, după cum am mai spus, trebuie să vorbim de faptul că în interiorul individualităţii lunare, nu în lumina pe care o reflectă Luna după ce o primeşte de la Soare şi nici în ceea ce reflectă Luna din ce a primit din Univers, ci chiar în interiorul acestei individualităţi lunare, trăiesc fiinţe care odinioară, printre oameni, au fost iniţiatoarele înţelepciunii străvechi. Sunt acele personalităţi care au intrat în legendă, de care ne vorbesc miturile, îndeosebi mitologia, şi care au căpătat o înfăţişare simbolică care depăşeşte posibilitatea de cuprindere a unei conştiinţe normale: străvechii înţelepţi spre care ne întoarcem cu uimire privirile, atunci când descoperim că ei sunt, chiar şi sub aspect exterior, elementul real pe care se bazează miturile şi legendele, în a căror străveche înţelepciune capacităţile intelectuale ale omenirii moderne nu pot pătrunde decât cu mari eforturi, dezvoltând din nou imaginaţia, inspiraţia şi intuiţia. Cu toate acestea, din toate câte au fost odinioară legate de pământ, mai rămâne încă cel puţin în sânul omenirii ceva, un fel de amintire inconştientă. Şi de aceea în diferite epoci ale evoluţiei civilizaţiei omeneşti, printre care se numără şi civilizaţiile antice, întâlnim în simţirea omenească, în întreaga stare sufletească a oamenilor asemenea amintiri inconştiente, aşa încât atunci când analizăm aceste civilizaţii putem vorbi de civilizaţii cu caracter solar şi de civilizaţii cu caracter lunar. Acestea sunt întrucâtva amintiri conştiente despre unele forţe naturale care au acţionat în trecut în mod mai amplu asupra omului. Iar ce a primit atunci omul de la ele este acum doar ca un adaos care aminteşte de forţele de creştere, de forţele de organizare internă.

Acum, având în minte cele spuse de mine înainte de plecarea în Anglia, putem să facem legătura cu cele pe care vi le-am relatat ieri, şi pe baza ideilor astfel dobândite putem să pătrundem puţin în ceea ce am numit, privind mai mult din afară aceste lucruri, cultura druidică, ale cărei urme s-au păstrat în mod atât de evident tocmai în regiunile în care a avut loc ciclul precedent de conferinţe.

Zadarnic ne întrebăm în prezent, cu metodele ştiinţei exoterice, ce concepţie asupra sufletului au avut de fapt aceşti preoţi druizi, pe care am putea la fel de bine să-i numim învăţaţi druizi, căci această expresie se potriveşte cu situaţia de atunci, deşi bineînţeles atunci nu exista această expresie. Ce dădea viaţă impulsurilor prin care ei îşi conduceau comunităţile?

Ceea ce ne spune de obicei istoria, chiar foarte frecvent, reflectă doar ceea ce era caracteristic în perioadele de decădere, de declin. Ceea ce vreau să vă prezint eu acum se referă la ceea ce a fost înaintea acestui declin, în vremea de înflorire a acestei culturi. Căci aceste cromlehuri*, aceste felurite cercuri solare, despre care v-am vorbit ieri, ne sugerează, prin ceea ce sunt ele în realitate, ce se petrecea în vremea de înflorire a misterelor druide. Chiar şi acum putem în anumită măsură, cu posibilităţile pe care ni le pune la îndemână Ştiinţa spirituală antroposofică, să desluşim felul şi maniera în care acţionau aceşti preoţi. Dintr-un punct de vedere, ei erau totul pentru popoarele lor, sau mai bine zis pentru triburile lor. Ei erau o autoritate în domeniul vieţii religioase - în măsura în care în acele vremuri se putea vorbi despre aşa ceva. Ei erau o autoritate în domeniul impulsurilor sociale. Dar tot ei erau competenţi şi, de exemplu, în practicile terapeutice din acele vremuri. Concentrau într-o singură persoană ceea ce apoi s-a despărţit în mai multe ramuri ale vieţii şi civilizaţiei omeneşti.

* Cromleh (din celt. *kroum* = curbă şi *lech* = piatră sfântă), monument megalitic alcătuit din mai multe pietre aşezate vertical, dispuse în cercuri concentrice sau tangente. (Nota red.)

Privim aşa cum trebuie cultura druidică - căci o putem numi aşa -, dacă considerăm esenţial ceea ce a pătruns până la noi dintr-o perioadă anterioară celei care îşi găseşte

ecou în tradițiile mitologice ale nordului, legate de numele de Wotan sau Odin. Numele lui Wotan se leagă în esență de o epocă mai recentă decât cea de înflorire a culturii druidice. În ceea ce am putea numi sfera de gândire în care s-a conturat numele divinității Wotan sau Odin trebuie să vedem ceva care își are originea în răsărit, intr-o arie de mistere aflată în apropierea Mării Negre şi care apoi şi-a revărsat conținutul său spiritual dinspre răsărit spre apus prin întemeierea în felurite moduri a unor noi sanctuare de practicare a misterelor, dinspre Marea Neagră către Occident.

Toate acestea au strălucit într-o cultură care trebuie numită în cel mai profund înțeles sublimă, străvechea înțelepciune, cunoaşterea druidică. Această înțelepciune druidică era de fapt un ecou neştiut, un fel de amintire inconştientă a ceea ce primea Pământul de la Soare şi de la Lună, înainte ca Soarele şi Luna să se fi despărțit de Pământ. Inițierea în misterele druidice era în esență o inițiere solară, corelată cu ceea ce putea deveni întelepciunea lunară prin inițiere solară. Pe ce calcule se baza construirea acestor cromlehuri, a acestor cercuri ale druizilor? Din cele spuse ieri v-ați dat seama că în esență ele erau destinate să reprezinte în chip spiritual relația dintre Pământ şi Soare. Când privim la un dolmen* izolat ne dăm seama că este ca un fel de instrument prin care este eliminată influența exterioară, fizică, a Soarelui, aşa încât un inițiat înzestrat cu clarviziune să poată observa ceea ce rămâne din această acțiune solară în spațiul neluminat. Preotul druid urmărea proprietățile interne ale luminii solare, aşa cum ajunge aceasta pe pământ şi cum este reflectată iarăşi de la suprafața pământului în spațiul universal, prin intermediul megaliților. Aşa cum vă spuneam, se crea un spațiu întunecat datorită pietrelor înfipte în pământ, deasupra cărora se afla o altă piatră în chip de acoperiş, iar în acest spațiu întunecat, datorită puterii de a vedea prin piatră, era posibil să se observe tocmai esența spirituală a luminii solare.

* Dolmen (din bretonă, *dol* = masă; *men* = piatră) - monument megalitic alcătuit din una sau mai multe lespezi orizontale sprijinite pe alte pietre aşezate în poziție verticală (Nota red.)

Deci preotul druid, stând dinaintea altarului, se concentra de fapt asupra proprietăților interne ale solarității, de care avea nevoie, căci din ele se revărsa în el ceva încărcat de înțelepciune, în aşa fel încât această înțelepciune avea încă un caracter de forță a naturii - de care avea nevoie pentru a conduce comunitatea sa.

Trebuie să aveți clar în minte faptul că vorbim de o vreme în care nu puteai să te uiți în calendar pentru a vedea dacă a venit timpul potrivit pentru semănat, dacă trebuie să încredințezi gliei un soi de sămânță sau altul. Calendarul rezulta din ceea ce deducea preotul din activitatea solară. Nu puneai mâna pe o carte pentru ca să ştii cum va fi vremea. Singura carte care exista era lumea însăsi. Iar literele care alcătuiau cuvinte erau rezultatul observării acțiunii soarelui asupra diverselor lucruri instalate ca repere. Atunci când vreți să aflați ceva, căutați într-o carte; preotul druid urmărea felul în care acționa soarele asupra cromlehului său. Acolo descifra el tainele Universului. Din rezultatele acestor observații deducea când trebuie să fie semănate grânele sau secara. Acestea sunt doar unele exemple. Pentru tot ceea ce urma să fie făcut, se descifrau impulsurile venite din Univers. Impulsurile importante, de care era nevoie pentru realizarea calendarului anual, reieşeau din observațiile făcute asupra umbrei lăsate de cercul druidic. Deci în acele timpuri, când nu exista nimic din produsele inteligenței omeneşti, exista numai Universul. Iar în loc de tipogiafii erau cromlehurile, pentru a transmite tainele pe care le cuprinde Universul.

Aşa că omul, citind în acest fel din cartea cosmică, se afla în prezența solarității. Iar de cealaltă parte se afla principiul lunar. Forțele care erau concentrate în lună fuseseră inițial

legate de pământ. Dar ele nu s-au retras fără a lăsa vreo urmă. Au lăsat ceva şi pe pământ. Dacă nu ar exista decât forțe solare, ar apărea numai celule care proliferează, care cresc, elemente vii mai mari sau mai mici, cu caracter celular. Diversitatea, conformația nu sunt datorate forțelor solare, ci forțelor lunare, care acționează în interacțiune cu forțele solare.

Şi lucrurile se desfăşurau astfel încât în timp ce preotul druid se expunea forțelor ce se manifestau în cercul său, în cromlehul său, nu obținea numai o impresie abstractă ca cea pe care o avem noi astăzi când pătrundem, în felul nostru, pe cale intelectuală, în spiritual, ci forțele solare îi vorbeau de-a dreptul. În umbră, influența solarității sprituale acționa direct şi mult mai intens decât impresiile senzoriale care acționează astăzi asupra noastră, căci se afla în legătură cu forțe mult mai puternice. În timp ce preotul se afla în sanctuarul său şi urmărea această solaritate, în timpul observației i se modifica respirația: îşi pierdea ritmul, se uniformiza, încât se trecea fără pauză de la o inspirație la alta. Trăia, cu ceea ce era ca om, prin respirație, în ceea ce se afla acolo ca acțiune solară. El obținea nu o ştiință abstractă, el obținea ceva care acționa în el aşa cum acționează circulația sângelui, ceva care pulsa în interiorul lui, care impulsiona firea sa omenească până şi în domeniul fizic. Dar această acțiune care-i pătrundea până în fizic era de natură spirituală. Şi această stimulare interioară pe care o resimțea era de fapt ştiința lui.

Trebuie să ne imaginăm această ştiință a lui ca pe ceva mult mai însuflețit, mai intens decât un sentiment. De altfel el primea această cunoaştere numai în anumite momente. Putea să atingă această ştiință, cu o intensitate mai mică, în fiecare zi la amiază, dar atunci când era necesar să fie descifrate marile taine, preotul trebuia să primească aceste influențe în perioada sărbătorii pe care astăzi o numim Sfântul Ioan de vară sau Sânzienele. Atunci se adăuga micilor unde ale ştiinței sale, pe care le primea zilnic, un val năvalnic. Şi deoarece el recepta în felul acesta câte ceva din acțiunile solare captate pe pământ prin acest procedeu special elaborat, ceva resimțit de el ca o ințiere, o inițiere solară, el dobândea puterea de a cerceta, de a înțelege forțele rămase pe pământ atunci când luna s-a îndepărtat de el. El îşi elabora astfel ştiința sa asupra naturii, sub efectul inițierii solare. Ceea ce se află învăluit la suprața lucrurilor nu era important pentru el. Pentru el avea însemnătate ceea ce izbucnea dinăuntru, din forțele lunare ale pământului. Deoarece prin aceste tehnici de inițiere, ale căror urme s-au păstrat până în zilele noastre în aceste monumente, el dobândea capacitatea de cunoaştere, el putea, mai ales atunci când pe cerul nopții se iveau stelele, iar luna îşi urma drumul pe bolta cerească, să-şi dea seama care sunt forțele care acționează în natură.

Inițierea solară îi dădea amprenta spirituală, impulsul spiritual, şi prin aceasta dobândea cunoşterea naturii. Ştiințele naturii de astăzi sunt ştiințe ale pământului, cunoştințele sale asupra naturii erau stiințe lunare. El recepta fortele lunare aflate la bază, care se revarsă în plante din adâncul pământului, care acționează prin vânt şi furtună şi alte stihii. El le recepta nu în mod abstract aşa cum receptăm noi acum, când există ştiințe ale naturii, forțele naturale, el le recepta în acțiunea lor însuflețită.

El simțea cele existente în această viață activă a naturii ca pe nişte entități elementale, care trăiesc în plante, în pietre, în tot ce ne înconjoară. Aceste făpturi elementale care îşi au locuința în arbori, în ierburi şi aşa mai departe erau prinse astfel între anumite limite. Dar aceste limite nu erau atât de rigide ca cele pe care le stabilesc acum oamenii, ci erau limite largi. Druidul, a cărui ştiință asupra naturii era o ştiință lunară, putea să întrevadă cum aceste făpturi elementale pot să se dezvolte până la dimensiuni uriaşe.

Astfel s-a conturat concepţia despre uriaşi, despre fiinţe gigantice. Dacă era vorba de rădăcina înfiptă în pământ a unei plante, în care trăiau elementele lunare, făpturile elementale apăreau în limitele care le erau proprii. Dar aceste făpturi elementale au tendinţa să iasă în afară şi să se extindă extraordinar, imens. Atunci când astfel de făpturi elementale care îşi au domeniul de existenţă în stratul fertil în care plantele îşi înfig rădăcinile iau astfel de dimensiuni uriaşe, ele devin uriaşi ai gerului, care au ca semn exterior gerul, care trăiesc în fenomenele pustiitoare care se abat asupra pământului, ca de exemplu brumele catastrofale sau alte distrugeri provocate de îngheţ. S-ar putea spune că forţele rădăcinilor plantelor, atunci când sunt scăpate din frâu, iau chipul gerului, al fenomenelor care se abat cu o forţă uriaşă asupra pământului şi au o acţiune distrugătoare, pe când acţiunea lor benefică se realizează în spaţiul în care plantele îşi înfig rădăcinile.

Dar şi ceea ce se afla în frunziş putea lua dimensiuni uriaşe. Atunci acestea trăiau ca făpturi elementale imense în ploile de polen care se produc în anumite anotimpuri, revărsându-şi conţinutul asupra pământului şi în altele asemenea. Iar ceea ce trăieşte modest, liniştit, în forţa de înflorire a plantelor, dacă ia amploare imensă devine foc pustiitor.

Deci în fenomenele meteorologice erau văzute forţele care trăiesc în limite normale în făpturile naturii, dar care în acest caz iau o amploare enormă. Chiar locurile unde sunt amplasate aceste vechi lăcaşuri de cult păgâne arată că ceea ce era dat parţial de aceste cercuri solare şi dolmenuri era completat prin cunoaşterea pământului rezultată de aici. Era desăvârşit în asemenea măsură, încât se putea observa în mod corect ţesătura tainică de fapte şi de acţiuni din care prindeau viaţă vânturile şi furtunile, întrepătrunderea forţelor apei cu cele ale aerului, bruma şi roua care se formează pe pământ: Aşa, prin iniţiere solară şi cunoaştere lunară, a luat fiinţă acea străveche concepţie asupra lumii care am putea spune că stă la baza civilizaţiei europene.

Deci ceea ce afla druidul despre Cosmos rezulta din ceea ce putea deduce despre evenimentele cosmice prin iniţiere solară, prin intermediul dispozitivelor sale şi din cunoştinţele ce le putea dobândi apoi sub impulsul iniţierii solare din ştiinţa sa lunară asupra naturii. Dar toate acestea se aflau în legătură cu viaţa socială, cu întreaga viaţă religioasă. Căci, ceea ce le putea spune oamenilor preotul cuprindea lucruri care se sprijineau pe fundamentul spiritual al existenţei: Ne dăm mai bine seama de aceasta, atunci când analizăm ce procedee terapeutice practicau druizii. Pe de o parte ei priveau la făpturile elementale rămase în limitele lor, în felurite produse ale regnului mineral şi îndeosebi ale regnului vegetal. Urmăreau ce se întâmplă cu plantele când, să zicem, sunt atinse de ger, când sunt afectate de acţiunile fenomenelor purtate în spaţiu de uriaşii furtunilor, de uriaşii vânturilor, când sunt expuse căldurii provocate de uriaşii incendiilor. Observând ce se întâmplă cu plantele când asupra lor acţionează dezlănţuiţi uriaşii brumei, ai îngheţului, ai furtunii, ai incendiilor ajungeau să cunoască specificul plantelor şi să imite în anumită măsură ceea ce se manifestă în natură ca acţiune a uriaşilor: să supună plantele anumitor procese, procese de îngheţ, de răcire, procese de ardere, procese de disoluţie şi de combinare.

Acei preoţi îşi spuneau: Privind în natură, observăm acţiunile pustiitoare ale uriaşilor gerului, furtunii, ai focului. Dar noi putem să le smulgem acestor uriaşi, acestor giganţi, ceea ce ei răspândesc în lume fără pricepere. Putem face ca aceste forţe lunare dezlănţuite să fie încorsetate din nou în limite stricte.

În timp ce făceau aceasta, în timp ce studiau ce se petrece în pământul înrourat, în furtună, în vânturi, în arşiţa dogoritoare a soarelui şi aplicau acestea la forţa solară care trăia în plante şi pe care o simţeau în timpul iniţierii, ei preparau remedii, ierburi de leac şi alte lucruri de felul acesta, care arătau faptul că uriaşii se împăcaseră cu zeii.

Orice remediu era considerat în vremurile acelea drept o dovadă a faptului că duşmanii zeilor făcuseră pace cu zeii. Hrana era ceva luat din ceea ce oferea natura, sub influenţa directă a soarelui, a lunii. Remediul era ceva produs de om, prin care se continua acţiunea naturii, prin care erau îmblânzite puterile uriaşilor, pentru a fi puse în slujba puterii solare.

Vedeţi, acest mod de viaţă este posibil numai atunci când nu există o ştiinţă intelectualistă; nici urmă de aşa ceva, când tot ce se doreşte să fie cunoscut este cunoscut doar prin ceea ce se exprimă ca spirit în fenomenele naturii sau prin ceea ce poate fi aflat din fenomenele naturii prin tehnici de iniţiere care se bazează pe dispozitive speciale, toate acestea fiind citite din marea carte a Cosmosului. Doar în aceste condiţii este posibilă o astfel de viaţă, o astfel de civilizatie.

Trebuie să ne gândim că această civilizaţie a fost răspândită pe o mare parte a Europei nordice şi centrale acum trei milenii sau trei milenii şi jumătate. Atunci nu exista nimic asemănător cu scrierea. Exista numai această scriere cosmică. Şi în acele locuri s-a răspândit, dinspre Răsărit, un ritual de mistere din ţinutul Mării Negre, care apoi, după ce nu a mai putut fi descifrat de conştiinţa comună, s-a păstrat în mitologia nordică, în partea care se referă la Wotan.

Deci ce este cultul lui Wotan? Misterul din care s-a ivit acest cult al lui Wotan era un mister al lui Mercur, un mister care alătura impulsul lui Mercur impulsurilor Soarelui şi Lunii. Astfel că s-ar putea spune că această veche cultură era de o nevinovăţie şi de o naivitate scăldată în strălucirea soarelui şi a lunii, neatinsă de ceea ce ar fi putut să fie spus oamenilor prin impulsul lui Jupiter. Doar în răsărit existau deja aceste impulsuri ale lui Jupiter. De acolo ele s-au răspândit apoi spre apus, prin colonizare. Wotan - Mercur a transpus această influenţă în Occident.

Prin aceasta se explică în acelaşi timp faptul că Wotan este considerat cel care a introdus runele, care a întemeiat scrierea runică, deci cel care a introdus pentru prima oară acea tehnică de descifrare a Universului într-o manieră intelectuală, încă primitivă, extrasă de om din sine însuşi. A fost prima apariţie a unui caracter intelectual, caracterul lui Wotan. Aşa că se poate spune că elementelor solare şi lunare li s-au adăugat elemente ale lui Mercur, ale lui Wotan.

Prin cele care acum îşi dobândeau caracterul din elemente ale lui Wotan, tot ceea ce mai exista din evenimentele anterioare a fost influenţat de aceste elemente ale lui Wotan. Toate au căpătat un anumit caracter, un anumit impuls de la aceste elemente ale lui Wotan. Cultura druidică a păstrat o mare taină. Desigur peste tot se întâlnesc şi lucruri care nu sunt la locul lor, pe ogoare se află şi buruieni. S-ar putea zice că în civilizaţia druidică erau recunoscute ca plante de cultură numai elementele solare şi lunare. Elementul intelectual, care apărea deja uneori ca precursor al unor vremuri ulterioare, era tratat ca o buruiană. Şi printre numeroasele remedii pe care le aveau druizii exista şi unul împotriva meditaţiei, împotriva elementelor lui Mercur. Oricât ni s-ar părea de paradoxal în ziua de astăzi, exista în vremurile de atunci un leac împotriva meditaţiei, împotriva acestei îngropări în sine în propria sa mântuire sufletească. Druizii voiau ca oamenii sa trăiască în natură, să nu se cufunde în sine, şi tratau ca pe un bolnav pe cel care încerca

măcar să exprime, printr-o artă primitivă, elementul natural altfel decât cel mult imitându-l cu exactitate; cel care se exprima în vreun fel printr-un simbol. Cel care schița ceva simbolic era un bolnav care trebuia tratat. Şi nu era considerat ca o făptură omenească luminoasă, ci ca o făptură a întunericului. Da, dacă am ajunge, cu cunoştințele noastre de astăzi, înapoi în lumea druizilor, ne-ar duce pe toți la spital să ne lecuiască.

Această boală a fost adusă însă dinspre răsărit. Această civilizație a lui Wotan a fost resimțită ca o boală. Ea aducea cu sine, amplificată mult, imens, ceea ce înainte se întâlnea numai ca o înclinare spre meditație izolată, sporadică. Aşa s-a întâmplat. A adus cu sine runele acolo unde înainte nu se cunostea decât scrierea cosmică. Astfel omul a început să-şi exprime prin semne înclinația intelectuală. A adus cu sine tot ceea ce a fost resimțit ca o cultură a lui Mercur. Aşa că nu este de mirare că ceea ce decurgea din această cultură a lui Wotan, fiind resimțit ca desprins din puterile pozitive ale lui Wotan, făptura lui Baldur, făptura solară născută postum putea fi concepută în corelație cu moartea, nu cu viața. Baldur trebuia să meargă la Hel*, la forțele întunecate ale morții, în locuința morții.

* Hel era, în mitologia germanică veche, zeița morții. După ce Baldur este ucis ca urmare a unui vicleşug, zeita Hel acceptă să-i dea drumul din infern doar dacă va fi plâns de tot ce există pe lume. Toate lucrurile şi ființele din lume plâng disparitia acestui fiu strălucitor al lui Wotan, în afară de o femeie uriaşă, care este de fapt o travestire a zeului viclean, Loki. Ca urmare, Baldur nu poate fi eliberat din infern. (Nota red.)

Şi, de asemenea, de cele mai multe ori - după cum reiese din tradițiile păstrate în *Edda** - se punea în primul rând problema nu cum să fie eliberat de către Hel acest fiu al puterilor lui Wotan - aceasta este numai o imagine mai târzie -, ci cum ar putea fi lecuit. Se spune că există multe leacuri, însă pentru Baldur, adică pentru inteligența care îşi are izvorul în puterea runică a lui Wotan, nu există nici un leac, aceasta nu poate duce decât la moarte.

* *Edda* - culegere de tradiții mitologice şi de legende ale vechilor populații scandinave. Edda poetică, în limba islandeză, cuprinde poeme anonime din sec. VIII -XIII; *Edda* în proză este opera islandezului Snorii Sturluson (1179-1241). Reprezintă cele mai importante izvoare privind religia vechilor germani. (Nota red.)

Vedeți deci despre ce a fost vorba, din diverse puncte de vedere, atunci când am analizat evoluția omenirii spunându-vă: În vremurile de demult, cunoaşterea instuitivă a omenirii nu era preocupată de semnificația morții, deoarece oamenii păstrau amintirea unei vieți de dinaintea celei pământeşti şi ştiau că moartea este numai o transformare. Moartea nu era resimțită ca o ruptură foarte profundă. În acele vremuri îndepărtate nu exista un sentiment tragic al morții. Acesta a început să se răspândească în lume în vremurile premergătoare misterului de pe Golgota, care a realizat tocmai eliberarea de această groază a morții. Legenda lui Baldur este o reprezentare sugestivă a faptului că prin pătrunderea intelectualismului este introdusă în suflete această concepție care acordă semnificație morții, care îşi găseşte loc astfel în evoluția omenirii.

Astfel, ceea ce li se arăta oamenilor prin moartea lui Baldur cel care nu a mai putut să învie, a fost îndreptat din nou, pe cale sufletească, spirituală, doar când i s-a contrapus figura lui Christos, cel care a înviat din morți.

Este ceva minunat felul în care acolo, în nord, concepției despre imboldul lui Christos i-a fost pregătit terenul prin influența forțelor lui Mercur asupra forțelor solare şi lunare. În Baldur, zeul care cade pradă morții şi nu poate să mai învie, nordicii au avut un precursor al lui Christos, care cade şi el pradă morții, dar care are puterea de a învia, pentru că el vine de-a dreptul din soare, pe când puterea solară pornită din Wotan, Baldur, este o

putere solară reflectată de Mercur, o putere solară care se revarsă din rune, din simbolurile pe care omul le extrage din propriul său intelect.

Vedem deci că în ținutuiile nordice aceste lucruri au luat o formă foarte sugestivă, deoarece acolo omul încă mai avea legături strânse cu Cosmosul, manifestate în viața sa, în descifrarea Cosmosului, în aspirațiile religioase, sociale, în procedeele terapeutice, pe când după aceea oamenii au trăit în mijlocul forțelor pământului. Druidul privea felul şi chipul în care se aşternea umbra pietrei sale de altar, văzând cum apare în umbră elementul spiritual al soarelui; el descifra toate aceste lucruri. După aceea a venit o vreme când esența principiului solar, care era în oarecare măsură sesizată cu ajutorul dolmenurilor şi cromlehurilor, această esență solară - *horribile dictu* pentru o concepție elevată - a fost reprezentată prin linii abstracte numite raze. Ne apropiem astfel de vremea în care înrudirea dintre ceea ce trăieşte în rădăcini, în frunze şi în flori şi ceea ce trăieşte în ger, în vânturi, în foc nu mai este recunoscută decât sub aspectul compoziției chimice. Uriaşii şi făpturile elementale se transformă în forțe ale naturii. Totuşi forțele naturii de astăzi nu cuprind altceva decât pe acei uriaşi de odinioară, numai că nu ne mai dăm seama de asta, le percepem ca pe ceva extrem de abstract. Dar aceste forțe ale naturii descind în linie dreaptă din uriaşi; sunt copii născuți de curând ai acestora. Deoarece se poate spune că astăzi omul trăieşte într-o cultură complet transformată, el este în mod necesar profund impresionat atunci când ia cunoştiință, chiar dacă numai fugitiv, de aceste rămăşițe foarte alterate ale vremurilor druizilor. Este ca şi cum am putea să-i vedem pe strămoşii oamenilor de astăzi.

Dacă analizăm unele aspecte de detaliu, vedem de exemplu că şi despre medicamente vorbim acum în mod uimitor de abstract, intelectual, descriem rețete de fabricație în mod cu totul abstract. Dar aceasta se transformă în ceva plin de însuflețire, dacă ne ducem cu gândul la modalitatea, la felul cum își percepea druidul leacurile. El simțea în ele forțele solare, pe care le cunoştea, căci prin ierburi şi alte produse ale naturii el intra în comunicare cu forțele uriaşilor. Pentru el era vorba de ceva însuflețit. El obținea de la uriaşi forțele de preparare care transformau planta într-un remediu. El ştia că prin aceasta realizează ceva important pentru întregul Univers. Doar după aceea avea în vedere omul. Iar prin capacitatea sa deosebită de cunoaştere a oamenilor, druidul vedea cum în cele mai intime profunzimi ale oamenilor, cele din care apar imaginile din vis, care reprezintă izbucniri inconştiente, nedefinite, ale naturii umane profunde, în cea conştientă, sub influența acestor procedee de îmblânzire a uriaşilor cu acțiune lăuntrică, aceste remedii îşi făceau efectul asupra oamenilor. Aşa că pe de o parte el îl vedea pe Loki în exterior, în efectele distructive ale focului, dar pe de altă parte folosea ceea ce obținea de la Loki pentru a transforma o plantă sau alta, prin ardere, într-un remediu al unei boli. Şi apoi, din felul în care acesta acționa în interiorul omului, el vedea forța lui Loki în interiorul omului. Acolo el era dezarmat. Şi atunci druidul îşi spunea: Ceea ce acolo, afară, în lumea uriaşilor poate să acționeze în mod dăunător, distrugător, are acțiune tămăduitoare atunci când este introdus în mod chibzuit în corpul omului. De asemenea, puteri otrăvitoare în doze mari deveneau puteri tămăduitoare când erau folosite la locul potrivit.

Aşa descoperea, în felul său, diferitele forțe şi moduri de acțiune ale naturii. Aşa pătrundea în lumea spirituală, de unde trimitea comunității sale imbolduri religioase, sociale, medicale şi diverse altele. Aceasta era străvechea înțelepciune din acea vreme pe care o sădiseră pe pământ entitățile lunare, cât timp mai erau încă pe pământ, şi care acum nu se mai află direct aici pentru că s-au retras o dată cu desprinderea lunii. Deci se datora acestor inițiați, care au vestit-o şi au întemeiat-o cu ajutorul modului de inițiere solară, pe care vi l-am descris astăzi.

CONFERINȚA a VI-a

Omul în trecut, prezent şi viitor din punct de vedere al evoluției conştiinței

(partea întâi)

Stuttgart,l4 septembrie 1923

Am ales ca temă a conferințelor din această serie o prezentare a felului cum s-a dezvoltat, a evoluat făptura omenească în anumite perioade din trecut, cum arată ea în prezentul imediat şi cum se conturează în perspectiva evoluției viitoare a omenirii pe planeta noastră. Aceasta se leagă de acea concepție asupra lumii care s-a revărsat dătătoare de speranțe asupra civilizației occidentale, inclusiv cea de pe teritoriul Americii, conform căreia omul nu trebuie văzut şi înțeles numai prin prisma prezentului, ca şi cum ai analiza doar un om luat ca mostră din mulțimea populației globului. Concepțiilor care puteau fi acceptate de civilizația occidentală le era propriu faptul că au încadrat întotdeauna omul în curentul devenirii istorice a locuitorilor pământului, au inclus în aceeaşi linie evolutivă oamenii de astăzi şi pe cei din zorile istoriei, fie până la un anumit punct, aşa cum o face Vechiul Testament, mai mult ca o istorie a pământului, fie mergând mult mai departe, până la urmărirea evoluției cosmice a planetei. Concepțiilor orientale şi chiar concepțiilor europene mai vechi, care nu aparțineau civilizației moderne, acest lucru le era mai puțin caracteristic. Ele se mulțumeau în general să situeze omul în spațiu. Felul nostru de a simți, de a percepe, care ne-a fost imprimat de modul occidental de evoluție, nu se poate limita numai la această încadrare spațială a omului în Univers. Simțim nevoia, pornind de la un anumite impuls sufletesc, să stabilim o conexiune nu numai în spațiu, cu oamenii de astăzi, ci şi în timp, cu cei din preistorie, care de fapt, împreună cu cei de acum şi cu cei care vor fi, alcătuiesc în ansamblu neamul omenesc. Dar nu reuşim să obținem o imagine satisfăcătoare asupra dezvoltării istorice a omenirii, nici într-o accepțiune largă nici într-una mai restrânsă, dacă ne bazăm numai pe date antropologice exterioare. Căci omul este o ființă a cărei evoluție nu poate fi sesizată prin fapte exterioare, chiar dacă acestea sunt interpretate spiritual. Omul este o ființă corporală, sufletească şi spirituală, omul este o ființă în care spiritul a strălucit întotdeauna, în măsură mai mare sau mai mică, în aşa fel încât întotdeauna în el a viețuit conştiința de sine. Iar prin dezvoltarea conştiinței avem în fața ochilor înrtreaga natură şi esență a omului, manifestată în această strălucire a conştiinței, aşa cum întreaga esență a planetei se dezvăluie simțurilor prin florile ei.

Deci să pătrundem astăzi, înainte de toate, în acest moment de cea mai mare importanță al evoluției omenirii, de dezvoltare a conştiinței. Analizând conştiința oamenilor, putem distinge următoarele lucruri. În starea de veghe obişnuită, în care ne aflăm din momentul deşteptării şi până când adormim, se dezvoltă în noi o imagine mai mult sau mai puțin clară şi luminoasă, o imagine care creşte ca floarea unei plante - din adâncurile simțirii. Aceasta reprezintă, în contrast cu imaginile clare şi luminoase conştiente, ceva mai mult sau mai puțin semiconştient, estompat, frământându-se în sine, ceva ce nu este niciodată resimțit cu claritate. La o adâncime şi mai mare decât simțămintele, impulsionând totuşi reprezentările noastre conştiente în mod foarte direct, mult mai adânc în străfundurile ființei noastre se află voința. Le-am vorbit adesea antroposoiilor despre faptul că omul, chiar în stare de veghe, este în fond adormit, căci elementul volitiv din interiorul omului nu ajunge până la nivelul conştiinței în starea de veghe actuală. Simțim că vrem să

realizăm cutare sau cutare lucru, aceasta însă nu se bazează pe voinţă, ci pe obiectivul voinţei transpus în reprezentare conştientă. Ceea ce se află în spatele acestui obiectiv este cufundat în străfundurile fiinţei omeneşti şi nu este mai clar pentru conştiinţă decât în starea de somn fără vise. Şi se revarsă apoi la suprafaţă ca voinţă, se revarsă în ceea ce aduc la îndeplinire braţele şi palmele noastre şi picioarele noastre, ceea ce săvârşim cu lucrurile din lumea fizică. Cele pe care le îndeplinim în mod voluntar în propriul nostru trup, schimbările pe care le provocăm în lumea din afară prin voinţa noastră, sunt lucruri de care devenim conştienţi prin reprezentările noastre, la care se conectează sentimentele noastre. Însă în mod obisnuit suntem conştienţi numai de începutul şi sfârşitul actului de voinţă de intenţia pe care ne-o reprezentăm; observăm prin reprezentarea propriilor noastre mişcări sau a mişcărilor din lumea exterioară, care decurg din aceste obiective. Dar ce se află între acestea, cum se scurg aceste intenţii sufleteşti în organismul nostru, cum determină sufletul încălzirea corpului, circulaţia sângelui, mişcarea muşchilor şi aşa mai departe, pentru a-şi realiza voinţa, aceste lucruri ne rămân la fel de necunoscute ca şi cele ce se petrec în timpul unui somn fără vise. Căci cel care poate observa cu adevărat evenimentele vieţii trebuie să-şi spună: Eu mă trezesc de fapt numai sub aspectul imaginilor, simţurile mele dorm, voinţa doarme. De fapt se întâmplă acelaşi lucru în ceea ce priveşte voinţa, ca şi atunci când ne trezim dimineaţa şi ne dăm seama că organismul nostru s-a odihnit şi s-a înviorat. Considerăm deci ca adevărat faptul că am dormit, pentru că ne trezim din somn. Intenţionăm să vrem ceva sau altceva; aceste intenţii, fără să ştim, le facem să pătrundă în organismul nostru, unde trăiesc ca în somn, manifestându-se apoi,în acţiune, faptă, iar noi ne trezim din nou doar în momentul faptei, observând rezultatele a ceea ce s-a petrecut în noi fără a fi sesizat în mod conştient.

Acestea sunt în linii mari trăirile interioare esenţiale ale omului în stare de veghe, în somn şi în vise. Căci şi visele nocturne, visele pe care le avem când dormim, depind prea puţin de reprezentările noastre. Ele se supun cu totul altor legi decât legilor logice ale vieţii noastre conştiente. Însă dacă suntem capabili să le observăm, dacă pătrundem în aceste lucruri, ne dăm seama că desfăşurarea visurilor, spectacolele dramatice uimitoare care reprezintă adesea trama visurilor prezintă o asemănare izbitoare cu viaţa sentimentală. Dacă avem anumite sentimente în stare de veghe, sentimentele ce însoţese imaginile din vis nu vor fi identice, însă dramatismul lor interior, tensiunile, soluţiile, imboldurile dorinţei, catastrofele trăirilor interioare, aşa cum se frământă în lumea simţirii noastre, reprezintă sentimentele în toată aşa-zisa lor nesiguranţă, dar care, după părerea mea, este o siguranţă, aşa cum apare şi în vise, numai că visul trăieşte prin imagini, pe când viaţa sentimentelor se leagă de evenimentele obişnuite pe care le denumim cu expresii care redau senzaţiile interne ale simţămintelor. Aşa încât sentimentele şi visele propriu-zise pot fi încadrate la starea de vis a conştiinţei actuale a omului, pe când procesele voinţei şi cele ale somnului propriu-zis, fără vise, le putem considera ca făcând parte din starea de conştiinţă din timpul somnului, în cazul omenirii de astăzi.

Trebuie să ne fie clar că ceea ce descriem acum ca fiind trăsături esenţiale ale conştiinţei actuale a omenirii a parcurs, într-un timp relativ scurt, o evoluţie care în vremurile noastre materialiste nu este recunoscută cu plăcere. Dar lucruri care s-au păstrat ca mărturii ale gândirii omeneşti încă din primele secole ale erei creştine nu mai pot fi înţelese astăzi dacă nu suntem conştienţi că gândirea care trăia pe atunci în om era cu totul altceva decât gândirea care se află astăzi în suflete. În mod special trebuie să insistăm asupra faptului că abordarea, cu mentalitatea de astăzi, a unei cărţi ca de exemplu *Clasificarea naturii* a lui Scotus Erigena din secolul al IX-lea sau a vechilor concepţii alchimisto-chimice denotă o ignoranţă sufletească. Dacă ne luăm după

concepțiile de acum, nu înțelegem deloc ce voiau să spună acestea. Putem citi cuvintele, dar nu înțelegem semnificația lor. Căci gândirea omenească a dobândit începând din secolul al XV-lea un caracter cu totul deosebit, şi acest caracter, cu toate că s-a dezvoltat lent, treptat, a ajuns astăzi la un punct culminant. Această gândire, care în viața oamenilor din zilele noastre se leagă de starea de veghe propriu-zisă, aşa cum v-am prezentat-o, este ceva ce în fond nu poate aduce o mare bucurie oamenilor. Omul consideră că numai ceea ce resimte atunci când este treaz este clar şi limpede; omul crede că doar interpretând aceasta în mod creator poate ajunge la cele mai remarcabile rezultate ştiințifice. Dar în esență gândirea actuală nu-i aduce nici o mulțumire în planul năzuințelor sale sufleteşti. Căci, de fapt, omul se pierde pe sine în gândirea aceasta modernă. Se pierde în asemenea măsură, încât resimte această gândire ca singurul lucru clar, mult mai evident decât de exemplu circulația sângelui sau respirația. Acestea rămân neclare, obscure, în straturile inferioare ale conştiinței. Simtim că în noi trăieşte o anumită realitate, dar ea este adormită, trezindu-se numai în imaginație, în gândire. Dar atunci când simțim dorința să ne preocupăm de cunoaşterea de sine, ne dăm seama că ne rătăcim în gândirea care este de fapt singurul element care redă viața noastră interioară. Ne putem raporta - desigur în sens figurat - la două cazuri care arată această pierdere în gândire.

A existat un gânditor al epocii moderne – Descartes (Cartesius). De la el provine maxima modernă: *Cogito ergo sum**.

* În latină: Cuget, deci exist. Această maximă dă un răspuns îndoielilor exprimate de unii filosofi asupra existenței reale a omului. Formularea completă este: „Mă îndoiesc, deci cuget. Cuget, deci exist". (Nota red.)

Este ceea ce ne spune un filosof. Dar mai nou omenirea nu mai spune aceasta, nu poate s-o mai spună. Căci se spune: Atunci când mă gândesc la ceva, când percep acel lucru numai în gând, el *nu există* încă; dacă mă imaginez pe mine însumi, încă *nu sunt*; aceste gânduri sunt cel mult imagini, este ceva sigur în mine, dar prin gândire nu capăt ființă. Se mai spune iarăşi: Ceea ce este doar gândit, este numai un Gând. Deci la Descartes găsim o constatare chinuitoare: Am dori să *fim* şi nu avem nici un alt punct de sprijin pentru a include această existență a omului în gândirea modernă, de aceea căutăm acest sprijin tocmai acolo unde desigur nu se află, dacă ne luăm după percepția generală: în gândire. Căci somnul contrazice această sentință a lui Descartes. În timpul somnului nu gândim. Atunci înseamnă că nu existăm? Murim în fiecare seară şi ne naştem din nou dimineața? Sau existăm şi în timpul care se scurge între momentul adormirii şi cel al deşteptării? Concepțiile actuale asupra lumii nu țin seama tocmai de cele mai simple adevăruri. În această formulă, *Cuget, deci exist*, se vădeşte o chinuitoare cramponare de existență, nu o trăire interioară a sinelui. De asa ceva este vorba.

Cea de a doua situație pe care ne putem sprijini afirmațiile este următoarea: Pe lângă gândire, de care omul modern este atât de mândru, dispunem şi de rezultatele ştiințelor naturii, rezultate ale observațiilor şi experimentelor. Desigur, dar prin acestea nu putem pătrunde în existența propriu-zisă a lucrurilor, ci vedem doar transformările acestora, ceea ce este trecător. De aceea omul contemporan consideră o idee justificată doar atunci când aceasta provine din această existență exterioară, manifestată. Şi astfel omul contemporan a încetat cu totul să-şi conceapă existența în sine însuşi. Gândirea este ceva mult prea subtil pentru aşa ceva. Dar ce altceva se mai există în sinea sa omul nu află decât cel mult aşa cum află ştiințele naturii ce se petrece în domeniul naturii exterioare. Acolo îşi caută omul modern esența sa. Şi el crede în sine însuşi numai în măsura în care el face parte din natură. Şi astfel natura, prin ființa ei, devine acel Moloch care de fapt le răpeşte oamenilor din epoca modernă sentimentul de sine. Bineînțeles că mulți oameni de

acum vor spune că nu au deloc această senzație. Dar aceasta este numai o părere. Senzațiile oamenilor contemporani, care încep doar să tindă puțin spre cunoaşterea de sine, sunt de fapt în întregime rezultatul concepției pe care v-am expus-o acum. Omul modern este închistat în această trăire a propriei sale ființe şi a relațiilor sale cu lumea înconjurătoare. Şi ceea ce rezultă pentru el din această închistare este transpus apoi asupra modului în care concepe el lumea. De exemplu, el priveşte cu instrumentele sale - spectroscop, telescop - către stele. El descrie ceea ce îi arată aceste instrumente şi pe această bază elaborează o astronomie şi o astrofizică pur spațiale şi aşa mai departe. El nu observă că de fapt a transpus asupra boltei cereşti ceea ce a observat şi a calculat în legătură cu obiectele terestre.

Dacă ne referim la o sursă de lumină, oricine este de acord că dacă mă aflu la o distanță de atâtea şi atâtea mii de mile de sursa de lumină lumina şi-a pierdut din intensitate în spațiu, poate că nici nu mai este vizibilă. Ştie oricine că intensitatea luminii scade proporțional cu distanța. Iar o altă lege a fizicii este că şi forța de atracție, gravitația, cum i se spune în fizică, scade proporțional cu pătratul distanței. Dar oamenii nu se gândesc mai departe. Faptul că intensitatea gravitației are aici pe pământ o anumită valore şi descreşte proporțional cu pătratul distanței, aceasta le este foarte clar, deoarece trăim aici, pe pământ, determinăm legile naturii, stabilim adevăruri terestre, le corelăm. Acolo unde gravitația are o anumită valoare, aceste legi sunt adevărate. Pe măsură ce scade gravitația, scade şi adevărul acestor legi. Ceea ce este adevărat pe pământ încetează să mai fie adevărat dacă urmărim să-l extindem asupra Universului. Avem tot atât de puțin dreptul să extindem asupra Cosmosului în mod simplist, prin analogie, ceea ce stabilim aici pe baza fizicii şi chimiei, cât şi să extindem forța gravitației terestre din zona din imediata apropiere a pământului în largul Universului. Nu este admisibil să vedem adevărul care domneşte în sferele cereşti în felul în care vedem adevărul aici pe pământ. Ştiu că acest lucru apare pentru omul contemporan ca un paradox teribil, s-ar putea spune ca ceva fantastic. Tocmai aceasta se întâmplă în prezent: închistarea a devenit atât de puternică pentru conştiința comună, încât atunci când străpungi puțin cu cea mai mică observație acest înveliş, imedit apare un paradox. Aceasta se leagă de faptul că astăzi omul este în întregime robit de pământ, aşa încât adesea nici măcar nu bănuieşte că s-ar mai afla ceva deasupra celor trăite pe pământ. Şi procedează şi cu timpul cosmic tot aşa ca şi cu spațiul cosmic.

Vedeți, adesea am dezvăluit astfel de adevăruri în cercurile antroposofice; ceea ce vă spun acum este o repetare care se bazează pe un exemplu concret. Pentru mulți poate fi foarte semnificativ faptul că la invitația prietenilor noştri antroposofi din Anglia a trebuit să prezint un ciclu de conferințe în a doua jumătate a lui august la Penmaenmawr, în Wales, acolo unde coasta de vest a Angliei are în față insula Anglesey. Este un ținut minunat, un ținut care ne arată că există pe acest părnânt şi o cu totul altă geografie decât cea pe care o găsim în manualele şcolare şi chiar în cele universitare. Astăzi se consideră că este mare lucru dacă o descriere geografică are în vedere caracterul vegetației, al faunei şi florei, dacă se prezintă particularitățile geologice, paleontologice şi aşa mai departe. Dar există şi diferențieri mai profunde ale teritoriilor decât cele folosite de obicei în ziua de astăzi de către geografi. În localitatea Penmaenmawr, unde s-a ținut acel ciclu de conferințe, mergi ca să zicem aşa numai câțiva paşi, o oră – o oră şi jumătate în munți şi găseşti peste tot urme ale vechiului cult druidic: blocuri de piatră dispuse în mod simplu. De exemplu, pietrele sunt aşezate în aşa fel, încât alcătuiesc între ele o mică încăpere, acoperită cu o lespede de piatră, în care lumina soarelui pătrunde cu greu, deci în care este întuneric. Nu poate fi contestat faptul că astfel de cromlehuri erau destinate şi ca să servească drept încăperi funerare, căci în toate timpurile locurile importante de cult

au fost ridicate pe mormintele celor din acelaşi neam. Dar aici mai este vorba şi de altceva, şi aceste cromlehuri simple schiţează aşa-numitele cercuri ale druizilor. Într-adevăr, am avut parte de o privelişte foarte frumoasă atunci când într-o zi, împreună cu dr. Guenther Wachsmuth*, am cercetat, în împrejurimile localităţii Penmaenmawr, un munte unde mai pot fi încă văzute ultimele resturi răzleţe a două cercuri ale druizilor, foarte apropiate unul de altul. Pietrele sunt astfel aşezate, încât pot fi contemplate şi astăzi. Iniţial erau câte douăsprezece într-un cere, şi cel care vrea să vadă despre ce este vorba de fapt priveşte şi observă că pe măsură ce soarele îşi urmează calea pe boltă, fie pe parcursul zilei, fie în cursul anului, umbra pietrelor îşi schimbă direcţia. Fiecare piatră în felul ei. Urmărind cum se mişcă umbra, cum se modifică pe parcursul zilei şi a anului, se poate observa mişcarea soarelui.

* Dr. Guenther Wachsmuth (1893-1963), din 1921 a lucrat la Goetheanum. L-a însotit pe Rudolf Steiner în călătoriile sale. Din 1923 este secretar şi trezorier al Societăţii generale de antrosofie, şef al secţiei de ştiinte ale naturii a Institutului liber de Ştiinţe Spirituale de la Goetheanum. (Nota red. germane.)

Oamenii de astăzi sunt sensibili la lumină, îndeosebi atunci când lumina este însoţită de căldură sau căldura este însoţită de lumină. Iar cunoaşterea omenească deosebeşte desigur lumina soarelui din timpul verii de cea din timpul iernii, deoarece vara lumina este fierbinte pe când iarna este rece. Sesizăm şi deosebiri mai puţin pregnante. Dar aceleaşi deosebiri care apar atât de evidente în lumină, deoarece o dată îţi este cald şi altă dată tremuri de frig, se arată şi în umbră. Nu este acelaşi lucru dacă umbra este produsă de soare în octombrie, în iulie sau în august, nu numai ca direcţie, ci şi în ceea ce priveşte calitatea ei interioară. Printre însărcinările druizilor era şi cea de a avea câpacitatea de a percepe calitatea umbrei, în funcţie de tonurile obişnuite, s-ar putea spune, un ton roşcat la umbra din august, un ton albăstrui la cea din noiembrie sau decembrie. În felul acesta, cu instruirea pe care o avea, preotul druid putea descifra mersul anual al soarelui după umbră. Privind aceste monumente, ne putem da seama şi astăzi că una dintre utilizările lor era aceasta. Mai existau încă multe alte lucruri legate de acest cult. Un ceremonial solar, dar un ceremonial care nu era numai ceva abstract, nici măcar ca o exprimare a evlaviei şi a smereniei. Ne înşelăm total dacă credem aceasta, deşi nu trebuie să subestimăm nici evlavia şi smerenia. Însă evlavia abstractă şi smerenia abstractă nu erau decisive; cultul acesta mai cuprindea în sine ceva cu totul deosebit.

Vedeţi, boabele de grâu sau boabele de secară trebuie semănate într-un anumit moment al anului. Nu este bine dacă sunt semănate într-un moment nepotrivit. Cel ce cunoaşte bine aceste lucruri ştie ce mult contează câteva zile în plus sau în minus. Există şi alte lucruri de acest fel în viaţa oamenilor. Viaţa acelei populaţii care locuia în regiunea geografică unde se practica cultul druidic poate încă de acum trei mii de ani era desigur extraordinar de simplă: cultivarea pământului şi creşterea vitelor erau principalele lor activităţi economice. Să ne punem însă întrebarea: De unde puteau să ştie oamenii de atunci când să semene şi când să adune roadele în mod corespunzător, când trebuie să aibă grijă de alte probleme legate de modificările ce au loc în natură în decursul anului? Îmi veţi spune că acum există pentru agricultură calendarul fermierului, în care acesta poate citi ce zi este şi ce trebuie făcut în ziua respectivă. Este foarte raţional. Da, în vremurile noastre aceste lucruri sunt stabilite, tipărite, la îndemâna oricui. Nici nu ne dăm seama de acest fapt, de importanţa calendarului tipărit. Aşa ceva nu exista, nu erau nici cele mai rudimentare forme de scriere şi de citit în perioada de înflorire a ceremonialului druidic . În loc de aceasta, preotul putea sta într-un cerc druidic, urmărea umbrele şi hotăra, în funcţie de aceste umbre: În următoarele opt zile agricultorul trebuie să facă ceva sau altceva, în următoarele opt zile trebuie să i se dea drumul taurului în ciurdă, căci este timpul cel mai prielnic pentru împerechere. Se descifra Cosmosul şi

existau ustensile pentru descifrarea Cosmosului. Se stătea pe pământ şi pentru a face ceea ce era se făcut pe pământ se citea ce spunea însuşi soarele, prin semnele care erau suscitate prin monumente ale căror resturi dispersate s-au păstrat până astăzi.

Da, era o cu totul altă mentalitate şi ar fi o aroganță condamnabilă din partea oamenilor de astăzi dacă, pentru că ştiu să citească şi să scrie, ar subestima arta prin care se puteau stabili lucrările necesare şi vremea muncilor agricole în funcție de aceste semne cereşti. Vreau să spun că uneori eşti nevoit să reaminteşti oamenilor lucrurile care pot fi cercetate de Ştiința spirituală.

Am vorbit deseori în cercul nostru de antroposofi despre faptul că tot ceea ce trebuie să fie cercetat în cadrul Ştiinței spirituale nu poate fi gândit prin cugetarea obişnuită, ci aceste gânduri trebuie să apară şi în imaginație. Sper că ştiți cu toții - azi dimineață au fost unele controverse, dar cred că cei de față nu sunt implicați - ce am spus despre aceste imaginații în cartea mea ***Cum putem ajunge la cunoaşterea lumilor superioare?*** Aceste imaginații, iar nu obişnuitele reprezentări, trebuie să le avem în suflet atunci când descriem ceva pe baza observației spirituale directe, nu pe baza observației senzoriale externe. Astfel că descrierile care sunt într-adevăr bazate pe Ştiința spirituală, fie că sunt făcute de aici, din locul acesta, fie că sunt făcute de afară, din stradă, pornesc tocmai de la astfel de imaginații. Aceste imaginații sunt mult mai însuflețite decât gândurile abstracte. Gândurile abstracte sunt de aşa fel, încât în ele nu poți sesiza nici o urmă de ființare, ci numai imaginea reflectată în gândire a ființării. Imaginațiile pot fi percepute de gândirea activă, aşa cum percepem o masă sau un scaun. Te pătrunzi în mod mult mai substanțial de esența vieții atunci când o sesizezi nu prin noțiuni abstracte, ci prin imaginație. Cel care vorbeşte pe baza acestor imaginații le are în fața sa, ca şi cum le-ar scrie. Dar nu scrie cu acele litere îngrozitor de abstracte care alcătuiesc scrierea noastră, ci scrie cu imagini cosmice. Dar cum se prezintă aceste imaginații aici, în ținuturile noastre? Cel care cunoaşte lucrurile ştie că este relativ uşor să ajungi aici la astfel de imaginații, că ele se formează destul de uşor. Dacă eşti corect, dacă eşti conştient de răspunderea pe care o ai atunci când explici ceva din domeniul ştiinielor spirituale, atunci fără îndoială că vei da curs unei imaginații de acest fel – adică o vei aşterne pe hârtie, căci ea capătă expresie numai în scris – doar după ce ai întors-o pe toate părțile, după ce a fost cu prisosință verificată. Cel care iubeşte adevărul nu este guraliv, el vorbeşte despre lumea spirituală cu foarte mult simț de răspundere. Dar cu toate acestea se poate spune: În ținuturi ca ale noastre, astfel de imaginații se aştern uşor pe hârtie, dar tot aşa de uşor se sting. Iar ceea ce alcătuieşte conținutul spiritual al imaginației – care altfel nu poate fi descris – în ținuturile noastre dispare rapid, ca şi cum ar fi scris şi iarăşi şters numaidecât. Acolo, în ținuturile unde uscatul se întâlneşte cu marea, unde în fiecare zi se succed fluxul şi refluxul, acolo unde eşti mereu în bătaia vântului – în hotelul la parterul căruia am stat se simțea cum suflă vântul nu numai la fereastră; chiar pe covor mergeai ca pe valuri, căci vântul pătrundea pe sub covor –, deci acolo unde vântul bate frecvent şi pe de altă parte natura este atât de înviorătoare, prietenoasă, stimulatoare, unde adesea de la o oră la alta cerul acoperit de nori se înseninează complet, deci unde omul trăieşte în mijlocul unei naturi schimăbătoare, prietenoase, te izbeşte pur şi simplu amintirea felului în care această natură s-a dezvăluit celor care odinioară, ca preoți druizi – aş putea spune chiar ca învățați druizi –, o priveau de la înălțimea sanctuarului lor sublim. Cum se înfățişa pământul în fața ochilor sufleteşti ai preotului druid, dacă cerul i se prezenta aşa cum vi l-am descris adineauri?

Este extrem de interesant să observi. Dar pentru o reconstituire deplină trebuie să sesizăm specificul geografic al locului respectiv. Acolo trebuie să te străduieşti mult mai

mult decât de exemplu aici, dacă vrei să formezi imaginații. Ele se înscriu relativ dificil în atmosfera astrală. Dar acolo ele rămân mai mult timp, sunt mai durabile, nu se şterg atât de repede. Aşa ne dăm seama de ce tocmai astfel de locuri, în care elementul spiritual care se înfățişează omului se exprimă deja cu pregnanță într-un anumit fel prin natura locului, de ce tocmai astfel de puncte au fost alese pentru locurile de cult cele mai imporante de către aceşti vechi preoți druizi. Aceste cercuri ale druizilor, pe care le-am vizitat, dacă ne-am fi ridicat în nacela unui balon şi am fi privit în sus la cercul cel mare şi la cercul cel mic – ele se află la oarecare distanță, dar de sus, de la o anumită înălțime nu s-ar mai fi văzut asta –, cele două cercuri ar fi fost la fel de evidente ca şi planul de construcție al Goetheanum-ului după ce a ars. Poziția lor este minunată. În timp ce urci pe munte, ai o vedere largă asupra muntelui şi mării din cele mai variate puncte. Apoi ajungi sus. Aceste cercuri ale druizilor se află într-o vâlcea, astfel încât locul este înconjurat de munți, iar înăuntrul acestui cerc de munți se află cercurile druizilor. Acolo îşi aflau druizii ceea ce alcătuia înțelepciunea lor, ştiința lor, cunoştințele lor. Acolo îşi găseau înțelepciunea solară, dar găseau şi înțelegerea naturii. Căci deoarece druidul studia interdependența dintre cele care se află pe pământ şi ceea ce se revarsă din cer, pentru el creşterea plantelor, dezvoltarea vegetației, erau cu totul altceva decât ceea ce au putut fi acestea pentru gândirea abstractă de mai târziu.

Dacă concepem solaritatea având pe de o parte razele de soare care pot fi simțite, care pătrund în ochii noştri, pe de altă parte umbra cu toate gradațiile ei diferențiate, dacă luăm în considerare toate acestea, atunci ne dăm seama că partea spirituală a soarelui continuă să existe în diferențierile umbrei. Diversele obiecte rețin numai partea fizică a razelor de soare, făcând ca în spatele lor să fie umbră; partea spirituală pătrunde prin ele. În cromlehuri, aşa cum v-am spus, se formează un mic spațiu închis, întunecos. Acolo nu pătrunde lumina solară fizică, externă, însă influențele solare pătrund şi prin aceste influențe druidul se integra în întrepătrunderea interioară a for~elor tainice ale existenței cosmice, el pătrundea în tainele Universului. Aşa, de exemplu, el vedea limpede cum acționează soarele asupra plantelor. El vedea că o plantă se dezvoltă într-o anumită perioadă a anului, ca urmare a influenței de un anumit fel a soarelui. El urmărea soarele în spiritualitatea sa, cum se revarsă, cum se răspândeşte în flori, în frunze, în rădăcini şi aşa mai departe. El urmărea ce efecte are asupra animalelor această influență solară. Deoarece putea recunoaşte din interior acțiunea soarelui, el vedea limpede cum pătrund în aceste influențe solare şi alte forțe active ale Cosmosului, de exemplu, influențele lunare. El îşi zicea: Soarele declanşează în plante ceea ce este viață activă, le face să se înalțe din pământ, să crească, să se întindă tot mai mult. Şi druidul ştia că dacă planta care răsare din pământ ar fi supusă numai influențelor solare, ar creşte la nesfârşit. Soarele dă o viață luxuriantă, plină de vitalitate. Faptul că această revărsare, această multiplicare este ținută în frâu, fixată în forme, faptul că frunzele, florile, sămânța capătă o anumită înfățişare, faptul că această năzuință spre nesfârşit este închisă în nenumărate granție, ține de influențele lunare, care nu rezidă numai în lumina solară reflectată de lună, căci luna reflectă din nou toate influențele şi acestea sunt preluate de ceea ce creşte din pământ, din rădăcini, de ceea ce trăieşte în forțele de reproducere ale regnului animal şi aşa mai departe.

Să luăm un exemplu. Druidul urmărea creşterea unei plante. El o privea cum se înalță, privea pe viu ceea ce mai târziu Goethe avea să urmărească în mod mai abstract în metamorfozele sale. El vedea cum se revarsă energiile solare, dar vedea şi reflectarea energiilor solare în ceea ce dădea formă plantei. Cunoştințele sale despre natură îl făceau să vadă în fiecare plantă, în fiecare animal, în parte, acțiunea concomitentă a soarelui şi a lunii. Ştia cum acționează soarele şi luna asupra rădăcinilor care sunt încă ascunse în

pământ şi cum le determină să extragă într-un anumit mod sărurile minerale din pământ. Soarele şi luna acționează asunra rădăcinilor cu totul altfel decât asupra frunzelor, care se desprind de pământ şi se înalță în aer. Şi în alt fel la floare, care se desprinde de pământ şi se întinde către soare. El vedea toate acestea reunite într-un singur tot – acțiunea soarelui şi cea a lunii mijlocită de actiunea pământului. Creşterea plantelor, traiul animalelor, pe toate acestea le vedea reunite într-un singur tot. Desigur că trăia şi el aşa cum am trăit noi, înconjurat de vânturi adesea vijelioase, care povestesc despre configurația ținutului, despre vremea de obicei atât de frumoasă, atât de înviorătoare. De exemplu, la începutul unei reprezentații de euritmie, într-o sală construită din lemn, lumea venise cu umbrelele, căci înainte de reprezentație s-a produs o aversă de ploaie care mai dura încă atunci când a început euritmia. Cortina era complet udă. Această strânsă coexistență cu natura. care mai poate fi simțită şi astăzi în acele locuri, era desigur simțită şi de druid. Natura nu era atât de distantă, ea te înconjura şi te înconjoară şi acum în acele locuri. Vreau să zic că efectiv este ceva deosebit de frumos - acolo eşti învăluit strâns de forțele naturii, eşti întovărăşit de forțele naturii, te simți cuprins în forțele naturii. Am cunoscut chiar oameni care erau de părere că acolo nici nu este nevoie să mănânci rațional, că acolo, sub influența acestor forțe ale naturii, acest lucru vine de la sine. Într-adevăr, preotul druid se afla în interiorul acestor forțe ale naturii – dar cu întreaga sa inițiere solară – şi aşa, cum v-am spus, vedea laolaltă soarele, luna, acțiunea mediatoare a pământului, creşterea plantelor, creşterea rădăcinilor, a frunzelor, a florilor; toate acestea nu ca legi abstracte ale naturii, cum le vedem noi astăzi, ci în existența lor elementală vie. În rădăcini acționau alte entități elementale, alte esențe solare, alte esențe lunare, decât în frunze sau în flori.

Însă druidul ştia cum să diferențieze ceea ce trăia în plante în limite benefice în rădăcini, frunze şi flori de ceea ce se desfăşura în orizonturile vaste ale naturii. Datorită harului său imaginativ, el vedea în rădăcini micile entități elementale închise în limite strâmte. El ştia că ceea ce este benefic în rădăcină poate scăpa de acolo şi poate lua dimensiuni uriaşe. Şi astfel considera marile forțe ale naturii ca fiind micile forțe naturale din plante ajunse la dimensiuni uriaşe. Şi aşa cum vorbise despre entități elementale care trăiesc în rădăcini, vorbea şi despre entități ale rădăcinilor care s-ar putea spune că au crescut în mod nepotrivit la dimensiuni cosmice şi se manifestă în brumă, grindină, rouă. El vorbea despre făpturile binefăcătoare din rădăcini şi despre uriaşii brumei şi gerului, care sunt ființe la fel ca cele din rădăcini, dar care au căpătat dimensiuni uriaşe. Vorbea despre micile forțe elementale din frunze, care sunt înrudite cu cele care acționează în văzduh. Le urmărea şi pe acestea în orizonturile vaste ale naturii şi spunea că ceea ce trăieşte în frunziş, atunci când scapă de acolo şi iese din limitele potrivite, răspândindu-se în largul lumii, ajunge să fie purtat pe aripile vântului. Uriaşii vânturilor şi ai furtunilor sunt ființele elementale din frunzele plantelor, care au crescut peste măsură. Iar ceea ce se încălzeşte în lumina soarelui în potirul florilor, ceea ce face să emane din flori uleiuri eterice cu caracter fosforigen, atunci când se emancipează devine uriaş al focului, din neamul cărora era de exemplu Loki*. Astfel, preotul druid, cu ştiința sa solară-lunară vedea într-un singur tot ceea ce trăieşte în spațiul limitat al plantei şi ceea ce a scăpat de acolo şi trăieşte în vânturi şi stihii.

* Personaj din mitologia germanică, cu caracter contradictoriu, care deşi făcea parte dintre zei, pune la cale uciderea lui Baldur, iar în marea bătălie de la Sfârşitul Lumii va lupta împotiva zeilor. (Nota red.)

Dar el mergea şi mai departe, spunându-şi: Ceea ce trăieşte în rădăcini, frunze şi flori, atunci când este menținut în limitele benefice în care l-au închis zeii cei buni, face să se dezvolte vegetația normală. Atunci când apare în brumă şi ger, este potrivnic zeilor. Ființele elementale care au crescut peste măsură, devenind adversari ai zeilor, se

manifestă în acțiunile dăunătoare, distrugătoare ale naturii. Eu, ca om, pot să preiau acțiunile distrugătoare ale potrivnicilor zeilor, pot să strâng bruma sau gerul, ceea ce este adus de furtună, ceea ce este purtat pe aripile vântului sau este legat de ploaie. Pot să le folosesc pentru ceea ce produc eu, dacă transform aceste forțe uriaşe, dacă ard plantele, le transform în cenuşă, în cărbuni şi aşa mai departe. Le iau acestor uriaşi puterile ca să apăr creşterea normală a plantelor, folosind forțele, care adesea devin vătămătoare, ale gerului, grindinei, picăturilor de ploaie şi a altor fenomene de acest fel, şi pe cele care se află în puterea uriaşilor focului. Le smulg uriaşilor toate acestea, pentru a putea cultiva plantele normale, pentru ca din plantele în care forțele elementale binefăcătoare s-au păstrat în limite normale să prepar remedii manipulând aceste forțe potrivnice zeilor. Exista o metodă de preparare a remediilor din plante prin utilizarea gerului, utilizarea a ceea ce trăieşte în zăpezi şi gheţuri sau a ceea ce poate fi obținut prin ardere, prin calcinare şi aşa mai departe. Preotul druid simțea că el este cel care a luat adversarilor zeilor, uriaşilor, ceea ce era vătămător în aceştia, pentru a le pune din nou în slujba zeilor buni. Am putea discuta mult despre aceste lucruri, care se manifestă sub diferite aspecte.

Dar de ce ne ocupăm de aceste lucruri? Pentru că vrem să clarificăm, utilizând acest exemplu - menționez acest exemplu, pentru că am sentimentul că acest curs asupra istoricului mişcării antroposofice pe care l-am ținut la Penmaenmawr se poate efectiv număra printre cele mai importante evenimente -, felul în care conştiința, întreaga înțelegere sufletească a omenirii într-un trecut nu prea îndepărtat era cu totul alta decât cea de astăzi. Omul din zilele noastre nu mai este conştient de ceea ce se petrecea în conştiința oamenilor de odinioară. Aş putea să spun şi despre alte popoare ceea ce v-am relatat despre această populație de demult. Noi astăzi privim aceste lucruri având o cu totul altă concepție sufletească. Pe atunci oamenii nu resimțeau ceea ce percepem noi astăzi ca gândire abstractă. Întreaga lor gândire era mai mult visare. Pe atunci oamenii nu aveau noțiuni şi idei atât de precis conturate ca cele pe care le avem noi astăzi. Visele lor erau mult mai pline de viață, pline de conținut, mai complete, dar de fapt visele continuau şi în starea de veghe. Aceste vise, pentru cel care niciodată nu era pe deplin treaz, alternau - aşa cum alternează astăzi starea noastră zilnică de veghe cu somnul şi visele - cu somnul fără vise, dar care pe atunci nu era ca în ziua de azi, ci era de aşa natură, încât omul, trezindu-se, revenind la viața încărcată de visare din timpul zilei, simțea că şi în stare de veghe trăieşte în el ceva rămas din somn. Ceva care era ca o hrană sufletească interioară, de care omul se umplea în timpul somnului, care se făcea simțită în om şi era chiar foarte plăcută în om. În vremurile acelea oamenii resimțeau în întregul lor organism efectele somnului şi după trezire. Exista şi o a treia stare, mai profundă decât somnul nostru de astăzi, o stare de conştiență care nu mai este trăită astăzi constient de către om. Această a treia stare era cea de cuprindere în pământ, iar omul când se trezea din acea stare simțea nu numai că a dormit, ci pe lângă aceasta simțea că a fost luat de forța gravitațională a pământului într-un fel de mormânt nocturn; forța de atracție a pământului îl acoperea, era înglobat în pământ.

Deci putem spune că astăzi omul trece prin următoarele stări de conştiență: starea de veghe, de visare, de somn. Dar trebuie să spunem că în trecut omul trecea prin stările de visare, somn, înglobare în pământ. Deoarece tot ceea ce s-a dezvoltat în decursul istoriei are o anumită reflectare şi în prezent, multe suflete omeneşti din timpuri recente vădesc faptul că prezintă în sinea lor în această viață pământească recentă ceva deosebit, că în ei străluceşte ceva ca o amintire a timpurilor de demult, ceva legat de o viață pământească anterioară. Astfel de oameni ne apar prin ceea ce străluceşte în ei, ieşit din comun pentru vremea lor, ca un fel de memoriale vii ale sufletului. Dintre aceste spirite făcea parte oarecum Jakob Böhme*, un astfel de spirit a fost Swedenborg**. În astfel de spirite ni se

arată lumina ce vine dintr-un trecut foarte îndepărtat în omenirea mai apropiată de zilele noastre, legându-se strâns de evoluția în timp a omenirii.

* Jakob Böhme (1575–1624), teosof şi mistic german, autorul tratatului Mysterium magnum. (Nota red.)
** Emanuel Swedenborg (1688–1772), savant şi teosof suedez, autorul doctrinei Noului Ierusalim. (Nota red.)

Dar despre caracterul spiritual deosebit al lui Jakob Böhme, despre cum era cel al lui Swedenborg, caractere din care putem deduce trecutul omenirii, ca şi despre cele trei stări de conştiență ale omenirii viitoare vă voi vorbi mai în detaliu mâine, în continuarea acestei expuneri.

CONFERINȚA a VII-a

Omul în trecut, prezent şi viitor din punct de vedere al evoluției conştiinței

(partea a doua)

Stuttgart,l5 septembrie 1923

Ieri, urmărind evoluția culturii druidice, care este în momentul de față atât de apropiată de mişcarea noastră antroposofică, am vrut să ilustrez pe cât posibil mentalitatea existentă în acel ținut în vremuri de mult trecute. Când ne întoarcem în timp cu trei, patru sau cinci milenii în urmă – timpul diferă de la o regiune la alta –, putem să ne pomenim adesea în contact cu mentalități total diferite; la rândul său întreaga conduită spirituală şi socială şi orientarea vieții omeneşti se bazează pe mentalitatea epocii respective.

Evoluția marcată astfel este legată de dezvoltarea generală a conştiinței omeneşti. În vremurile de demult oamenii erau cu totul altfel de ființe decât cei de acum, şi tot astfel, în vremurile ce vor veni oamenii vor fi altfel decât acum. Scrierile istorice obişnuite vorbesc prea puțin despre astfel de lucruri. De aceea, când este vorba despre ceva care s-a petrecut acum câteva secole, faptele pe care le putem găsi în lucrări obişnuite de istorie apar în cea mai mare parte, pentru adevărata înțelegere, ca fiind de natură iluzorie. V-am explicat ieri că trebuie să distingem în principal trei etape ale conştienței omeneşti, desigur cu tot felul de nuanțe. Stările prin care trece astăzi conştiența noastră , stare de veghe, visare, somn, sunt toate legate de timpul prezent, desigur o etapă actuală care cuprinde secole, poate chiar milenii, care însă în sens istoric este considerată etapa actuală. Iar dacă ne întoarcem în vremurile mai vechi ale evoluției omenirii nu mai întâlnim starea de veghe pe care am descris-o ieri, cu reprezentări care se succed într-o ordine logică. Cu cât ne întoarcem mai mult în timp, cu atât găsim în mai mică măsură în evoluția omenirii această conştiență logică care s-a manifestat cu toată rigurozitatea abia care în secolele XIV–XV după Christos şi îşi are de fapt începuturile în perioada târzie a Greciei antice, pe când în perioadele anterioare exista o conştiență mult mai însuflețită, plină de imagini, nu de reprezentări, conştiență pe care o găsim la întreaga omenire de atunci.

Omenirea de atunci nu cunoştea expresia de forțe ale naturii în forma pe care o folosim noi acum. În epoca despre care v-am vorbit ieri nu se pomenea de legi meteorologice care guvernează vântul şi ploile; se vorbea, aşa cum v-am spus, de ființe care aveau un chip, de duhuri ale elementelor, făpturi cuprinse în plante, uriaşi, entități spirituale care domneau asupra vântului şi furtunii, gerului, grindinei, tunetelor şi trăsnetelor şi aşa mai

departe. Natura era concepută ca fiind pe de-a-ntregul însufleţită. Nu se trăgeau concluzii logice. Viaţa era contemplată în agitaţia şi freamătul entităţilor spirituale din lucruri şi din fenomenele şi elementele naturii. Fundamentul mentalităţii acestei omeniri de odinioară era cu totul altul decât astăzi. Această mentalitate făcea ca de fapt omul să fie mult mai închis în sine decât astăzi. Dar acest „în sine" era în acelaşi timp o conştienţă care se legăna în imagini vii ale visului, dar se şi întindea în largul Universului. Se vedeau imagini, dar aceste imagini nu erau ca astăzi, când în interior sunt gânduri iar obiectele se află în afară. Nu, prin ceea ce era perceput ca fiinte uriaşe, uriaşi ai gerului, ai furtunii, ai focului, ceea ce era perceput ca duhuri ale rădăcinilor, fruzelor, florilor, omul se simiea legat de plante, de rădăcini, frunze, florile, de fulgere, de tunete. Resimţind în sinea sa spiritualul, acest element spiritual cuprins în imagini, omul nu se desprindea, în viaţa sa sufletească, de natura exterioară.

Nu chiar în cele mai vechi timpuri pe care le-am descris în cartea mea ***Ştiinţa ocultă pe scurt***, ci în timpurile care le-au urmat se poate observa în spirit cum această mentalitate a determinat o dispoziţie sufletească specială la popoarele care pentru acele timpuri erau un etalon de civilizaţie. A existat o epocă în care oamenii încă mai receptau din interior, în spirit, mult din ceea ce constituie de fapt cunoaşterea omenească. Priveau acele imagini despre care v-am vorbit mai înainte, referitoare nu numai la existenţa lor de acum, ci şi la viaţa dinaintea celei terestre; aşa cum noi vedem acum în perspectivă spaţială ei puteau vedea în perspectivă temporală. Nu era o amintire, ci o vedere. Priveau dincolo de momentul naşterii, în lumea spirituală din care coborâseră în viaţa omenească de pe pământ. Pentru omenirea de demult era normal să privească înapoi spre această existenţă preterestră şi să aibă următoarea senzaţie: Ca om eu şunt o fiinţă spirituală, căci înainte de a mă întrupa într-un trup pământean mă aflam în sânul spiritualului, acolo îmi duceam existenţa, îmi împlineam destinul meu omenesc, nu încă într-un trup pământean ci, dacă pot să mă exprim aşa, deşi pare paradoxal, într-o întrupare spirituală.

Acestor oameni de demult li s-ar fi părut complet absurd să li se ceară să creadă în spirit, tot aşa cum oamenilor de acum li s-ar părea absurd să li se ceară să creadă în existenţa munţilor. Căci muntii îi vedem. Iar oamenii de atunci vedeau într-adevăr în sine viaţa spirituală dinanite de naştere, cu ochii sufletului; oamenii aveau această vedere interioară. A venit o vreme în care oamenii considerau chiar acest element omenesc interior, spiritual, ca rezultat al existenţei dinaintea celei pământeşti, pe când natura exterioară care îi înconjura era pentru ei un fel de enigmă. Vreau să spun că în evoluţia omenirii pătrundea din ce în ce mai mult observatia senzorială efectivă.

De mult de tot, în străvechea Indie, după cum am arătat în lucrarea mea ***Ştiinţa ocultă pe scurt***, omul vedea încă totul în mod spiritual, chiar şi natura. S-a realizat un progres prin faptul că, dacă contemplarea spiritualului a rămas interioară, natura, dimpotrivă, a început treptat, ca să zicem aşa, să se despiritualizeze. Omul a început să privescă în exterior. Pe când în interior simţea că este spirit desprins din spiritual, în afară vedea câmpul înflorit, norii, din care porneau fulgerele, vântul şi ploile, cristalele sclipitoare, cu formele lor minunate, munţii şi văile. Şi aşa a apărut o anumită concepţie, care se regăseşte de-a lungul multor epoci dacă privim, în lumina Ştiinţei spirituale, spre ceea ce era pe vremuri omenirea civilizată, o concepţie care s-ar putea exprima cam aşa: Noi oamenii suntem spirit desprins din lumea spirituală. Înainte de a ne naşte, făptura noastră omenească era legată de spiritualitate. Acum suntem situaţi într-un mediu natural. Vedem frumuseţea florilor, măreţia munţilor, privim cum se desfăşoară forţele naturii în vânt şi în furtună. Dar din acestea lipseşte spiritualul. Din ce în ce mai mult s-a răspândit concepţia că în jurul nostru se află numai elemente naturale.

Însă omul simțea, observa – mă refer bineînțeles la omul evoluat, omul care în limbajul nostru de astăzi ar putea fi numit civilizat – că trupul său este alcătuit din materie, din substanțe ce provin din natura lipsită de spirit, de divinitate. Oamenii moderni, oamenii vremurilor noastre, observând aceasta fac speculații, filosofează, meditează asupra acestor lucruri. Aşa ceva nu se întâmpla în vechime. Atunci omul nu reflecta asupra acestor lucruri, însă simțea enorma neconcordanță a celor ce se petreceau în interiorul său cam aşa: Sunt spirit din lumea spiritelor, adevărata mea esență omenească îşi are originea în înălțimile divine, dar port o haină care este luată din natura lipsită de spirit, ființa mea spirituală este învăluită de ceva care nu este din domeniul spiritului. Trupul meu este format din aceeaşi materie din care sunt şi florile de pe câmpii, din aceeaşi materie din care este formată apa din nori şi picăturile de ploaie. Dar această materie nu are caracter divin. Omul resimțea aceasta ca pe o izgonire din lumea spirituală, ca pe o alungare intr-o lume căreia el nu-i aparținea cu ființa sa.

Această concepție a putut să fie combătută, apoi pierdută, aşa cum se întâmplă astăzi cu multe teorii. Însă oamenii conştienți din acele vremuri o resimțeau, iar omenirea a evoluat prin ceea ce simțea, nu prin reprezentări şi gânduri. Căci chiar şi evoluția gândirii din vremea noastră este numai un stadiu temporar – aşa cum vom vedea pe parcursul acestor conferințe –, iar omul care vorbeşte numai pe baza ideilor de fapt nu cunoaşte realitatea. Felul cum vorbesc astăzi oamenii este departe de adevăr. Cei mai mulți dintre cei care se consideră practicieni şi sunt foarte mândri de experiența lor, de fapt sunt cei mai mari teoreticieni. Teoreticieni care stau astăzi în birouri şi bineînțeles şi la catedre universitare. Totul este stabilit teoretic, totul este rodul gândirii. Acesta este un stadiu temporar, aproape lipsit de adevăr. Adevărul va fi obținut atunci când oamenii vor percepe, vor simți această viață în gândire aşa cum o simțeau oamenii odinioară, când natura li se părea lipsită de spirit: Noi suntem exilați, un neam exilat; am părăsit înălțimile spirituale, divine, unde era de fapt locul nostru, am fost izgoniți într-o lume căreia ființa noastră omenească cea mai profundă nu îi aparține.

Un rezultat al acestei concepții, apărut ca o expresie, o concretizare a acestei concepții, a fost sentimentul căderii în păcat a omenirii. Această reprezentare a căderii în păcat a apărut dintr-o permutare a unei convingeri. Oamenii îşi spuneau: Am fost izgoniți din lumea spirituală; aceasta trebuie să se fi întâmplat din cauza unui păcat originar. Şi aşa s-a ivit în conştiința omenească într-o anumită perioadă concepția păcatului originar, a căderii în păcat a omenirii, Înțelegem această concepție asupra păcatului originar, a unei greşeli străvechi, a unei căderi strămoşeşti în păcat, atunci când înțelegem modul cum s-a transformat conştiința neamului omenesc din trecut până în prezent şi cum va fi ea în viitor. Iar în epoca în care omul a ajuns la această concluzie, el nu avea nevoie de o teorie searbădă, ci de ceva care puiea fi înveşmântat în cuvinte în aşa fel, încât aceste cuvinte să poată fi un balsam pentru suflet, avea nevoie de mângâiere. Ceea ce adeseori a fost descris ca o călăuzire a omenirii în vechile centre religioase, în vechile sanctuare, în ceremonii de mistere, sunt lucruri care s-au ivit în anumite epoci, legate într-o anumită măsură de cultura vechii Persii, de cea din străvechea Caldee, sau din Asia anterioară. Vedem că acestea coincideau cu apariția in ceremonialul misterelor a preoților, ca mari mângâietori ai omenirii. Ei trebuiau să aline suferința. Din mistere se revărsa mângâierea. Căci dezvoltarea conştiinței de sine care se petrecea în acele timpuri ducea la nevoia de mângâiere. Cuvintele trebuiau să fie pătrunse de ceva sufletese, ca un balsam pentru inimi, ca un balsam mângâietor. A fost o epocă de realizări artistice si religioase care, deşi erau prin natura lor in oarecare măsură diferite de cele de mai târziu, reflectă o grandioasă forță creatoare. Multe dintre particularitățile artei noastre şi ale concepțiilor

noastre religioase îşi au originea tocmai în acele vrernuri. O serie de simboluri religioase, imagini de cult, ritualuri, provin din acele vremuri de mult trecute.

De unde se inspirau acei inițiatori în mistere care trebuiau să aducă mângâiere? Pe atunci, când conştiința generală în stare de veghe consta dintr-o conştiență vie, în imagini, după cum v-am spus, existau şi atunci trei trepte de conştiență. Aşa cum există acum stările de somn, visare şi veghe, în vremurile de atunci, în raport cu visarea din starea de veghe, care era chiar starea comună de conştiență a omului treaz, aşa cum v-am explicat încă de ieri, somnul nu era resimțit ca astăzi de conştiința obişnuită ca ceva care neutralizează complet conştiența. Deşi în timpul somnului conştiența era foarte confuză chiar şi la acei oameni de demult, totuşi la deşteptare mai rămânea ceva în urmă. Am exprimat ieri această idee spunând că omul, atunci când se trezea, mai simțea încă în sine ceva din gustul somnului. Majoritatea oamenilor simteau – nu numai pe limbă sau în cerul gurii –, se simieau pătrunşi în interior de acest gust rămas după somn ca de o dulceață a existenței. Din timpul petrecut în somn se revărsa în viața din timpul zilei această dulceață a existenței. Această dulceaiă era semn de viață sănătoasă, iar dacă în ea se amestecau alte senzații acest lucru era considerat că indică apariția unei boli. Pentru cei din ziua de astăzi pare paradoxal când li se spune că demult omenirea simțea acțiunea dulce a somnului în membre, până în vârful degetelor şi în alte organe ale corpului. Dar cercetarea prin metodele Ştiinței spirituale arată acest lucru. Spiritul limbii a păstrat câte ceva din aceasta, dar într-un mod materialist, mai lipsit de subtilitate. Licoarea aducătoare de somn era odinioară ceva spiritual, era chiar somnul însuşi. După aceea a devenit ceva material, un lichid care poate fi băut. Somnul însuşi era o licoare a naturii, o licoare prin care se ştergea amintirea obişnuită a celor zilnice. Era în acelaşi timp o licoare a uitării.

Simțământul pe care îl avea omul obişnuit în urma somnului era însă neclar, în timp ce inițierea îi dădea maestrului în mistere, călăuzitorului omenirii, o cunoaştere precisă a celor ce se petreceau în timpul somnului. Şi aşa cum în zilele noastre inițierea modernă se desfăşoară pornind de la reprezentări obişnuite şi ajungând la o înțelegere spirituală, tot aşa omenirea de atunci se ridica de la visarea din starea de veghe la starea de somn, pe care însă conştiința şi-o însuşea, astfel că omul obişnuit rămânea cu percepția acesteia, iar oficiantul misterelor, printr-un ritual de el ştiut, simțea, primea în sine în timpul somnului şi ajungea să cunoască, ca să zicem aşa, ceea ce era cuprins în această urmă de gust cu care rămânea, aşa cum v-am arătat mai înainte. El învăta să cunoască apa de dincolo de existența fizică, apa în care se cufundă sufletul omenesc în timpul somnului, apa în care sufletul omenesc se adânceşte, se scaldă în fiecare noapte: apa existenței astrale. Dar aceasta era numai a doua stare, după visarea din starea de veghe.

A treia stare, cea despre care omenirea de astăzi nu mai stie nimic, era o stare mai profundă decât somnul fără vise din zilele noastre. Vă spuneam ieri că am putea s-o numim starea de cuprindere în pământ. În această stare ajungea orice om în timpul nopții, în miezul somnului profund, dar numai oficiantul misterelor, datorită faptului că era inițiat, putea fi conştient de ce există acolo, putea să împărtăşească rezultatele acestei stări de conştiență care constituiau conoştințele ştiințifice din acea vreme. Atunci omul nu-şi mai spunea doar: Sunt cuprins de pământ. El îşi spunea aceasta, dar mai adăuga ceva. El îşi spunea: Sunt cuprins de pământ – dar simțea acest lucru ca şi cum în cursul unei zile obişnuite ar fi ajuns de fapt într-o stare foarte apropiată de moarte, dar o moarte din care există înviere. În cea de a treia stare de conştiență, omul se simțea ca şi cum ar fi fost de fapt cufundat în pământ, ca şi cum ar fi ajuns în mormânt, dar într-un mormânt nepământesc.

În cele ce urmează vă voi face să înțelegeți nu numai cum era gândit acel mormânt, ci şi felul în care trebuie să-1 gândim. Vedeți voi, razele de soare nu se mărginesc să ajungă pe pământ, să strălucească în flori, să scânteieze în stele. Țăranul cunoaşte acțiunea lor mai bine decât orăşeanul, căci el utilizează şi în timpul iernii căldura solară pătrunsă în pământ. Căci în pământ se acumulează ceea ce pătrunde în el în timpul verii. Dar nu numai căldura pătrunde în pământ, ci şi alte forțe solare. Însă acest lucru este mai puțin important pentru subiectul pe care îl voi aborda acum. Faptul cel mai important este că şi influențele lunare pot pătrunde în pământ, o parte din ele pot trece dincolo de suprafața pământului. Vreau să spun că printr-o imagine frumoasă din acele vremuri, nu doar poetică, ci extraordinar de poetică, oamenii îşi reprezentau intuitiv, nu doar ca o concepție logică ca cele ale noastre de astăzi, ci în imagini, lumina argintie a soarelui revărsându-se pe pământ prin razele lunii pline, pătrunzând apoi în pământ. Ei îşi reprezentau modul în care acest argint al lunii pătrunde până la o anumită adâncime în pământ, de unde iarăşi, după ce a dispărut de la suprafața pământului, străluceşte, din adâncul pământului – nu de la suprafață – spre exterior. Aceste valuri de argint venite din lună erau simțite de om ca o revărsare şi reflectare de raze, țesere şi destrămare. Nu era vorba însă numai de o simplă imagine frumoasă; oficiantul misterelor ştia ceva foarte precis referitor la această lumină activă a lunii.

Se ştia că omul cât timp se află pe pământ are o anumită greutate. Gravitația, această greutate a sa, îl ține legat de pământ, pământul în felul acesta îi atrage făptura datorită gravitației. Cât despre forțele lunii, se ştia că ele acționează în sens contrar gravitației. În general ele sunt mai slabe decât forța zdravănă a gravitației terestre, dar ele se opun forței de atracție a pământului. Se ştia acest lucru. Se ştia că omul nu este pur şi simplu ca un butuc ținut în loc de forța gravitațională, ci că se găseşte într-un anumit echilibru, tras înspre pământ dar şi atras înspre înălțimi de către lună, dar că pentru pământeni atracția terestră este mai puternică . Dar forțele de atracție spre exterior, pe care le-aş putea numi negative în raport cu gravitația terestră, au efect asupra elementului principal care este activ în oameni. Dacă sub acțiunea lor nu putem să ne desprindem de pământ, putem în schimb să ne ridicăm în spirit până în spațiul stelar. Iar prin această inițiere, prin intermediul influențelor lunare, omenirea din acele timpuri ajungea să cunoască, cu ajutorul oficianților misterelor, ce acțiune are asupra oamenilor de pe pământ poziția stelelor pe bolta cerească.

Aceasta era inițierea astrologică care astăzi este atât de greşit înțeleasă şi care în trecut era atât de limpede, îndeosebi în Caldeea. Pe această cale ocolită se puteau cunoaşte nu numai unele efecte ale influențelor lunare, ci şi ale influențelor exercitate de Soare, de Marte, de Saturn şi aşa mai departe. Astăzi omul a devenit sub aspectul cunoştințelor sale o râmă – iertați-mă că recurg la o metaforă, dar astfel de lucruri sunt greu de caracterizat pe cale logică –, ba chiar mai mult, o rămă pentru care nu plouă niciodată*, care nu iese niciodată din pământ. Râmele ies afară din pământ când plouă şi atunci au imaginea a ceea ce se petrece la suprafața pământului, fapt care este în avantajul râmelor. Însă omul sub raport spiritual-sufletesc este astăzi o râmă pentru care nu plouă niciodată. Este închistat cu totul în lumea pământeană. De exemplu, el crede că părțile care îi alcătuiesc trupul sunt legate de pământ cum sunt şi pietrele. Bineînțeles că oamenii de astăzi nu ştiu de exemplu că părul lor de pe cap este un rezultat al acțiunii soarelui, ca şi multe alte lucruri de acest fel, căci ei sunt râme pentru care nu plouă niciodată, adică ființe care, deşi poartă în sinea lor acțiunea soarelui, nu ies la suprafață ca să cerceteze aceste lucruri. Da, vechii oficianți ai misterelor ştiau că omul nu a crescut din pământ ca o căpățână de varză, ci s-a ivit ca urmare a acțiunii cosmice comune a întregii configurații a bolții cereşti. Vedeți deci că în trecut oamenii aveau în față pe cei care îi îndrumau, inițiindu-i

în mistere, inițiindu-i în felul pe care vi l-am expus, astfel încât ei ştiau ce semniflcație are pentru oameni cosmosul care îi înconjoară.

* Joc de cuvinte intraductibil. În l. germană râma este numită *Regenwurm*, ceea ce textual înseamnă „vierme de ploaie", în sensul de vierme care iese din pdmânt după ploaie. (Nota trad.)

Însă prin aceasta oficianții misterelor le comunicau ceva oamenilor, ceva ce eu vă expun în cuvinte lipsite de strălucire, căci noi astăzi nu mai suntem în stare să vorbim în felul în care o făceau vechii oficianți ai misterelor, care le îmbrăcau pe atunci în minunate expresii poetice. Era un rezultat al spiritului de atunci al vorbirii, noi astăzi nu mai putem vorbi aşa, căci limbajul din zilele noastre nu mai este potrivit pentru o asemenea exprimare. Iată cam cum s-ar putea reda astăzi cele spuse de oficianții misterelor celor care căutau la ei o mângâiere pentru natura golită de spirit în care omul se simțea exilat: Da, câtă vreme viața voastră se menține în starea de conştiență obişnuită din timp de veghe, cele care vă înconjoară vă apar lipsite de spirit. Dar atunci când te cufunzi în mod conştient în starea în care eşti cuprins în pământ, acolo unde lumina argintie a lunii străbate şi împânzeşte pământul, poți contempla activitatea zeităților stelare. Atunci când poți face acest lucru, înveți să recunoşti – deşi nu de la sine, cum se întâmpla în vremurile de demult, ci prin strădanie omenească – că şi natura exterioară este pătrunsă pretutindeni de entități spirituale, că poartă în sine ca dar al zeilor entități spirituale, spirite elementale. Şi astfel mângâierea pe care oficianții misterelor o dădeau oamenilor în acele timpuri străvechi consta în aceea că ei deveneau conştienii că plantele, pe lângă faptul că sunt frumoase, sunt străbătute de un curent spiritual; pe lângă faptul că norii plutesc maiestuos în văzduh, în ei roiesc ființe elementale divine-spirituale şi aşa mai departe. Cele aflate prin inițiere îndreptau omenirea tocmai către acel spirit al naturii de care avea nevoie. Într-o anumită perioadă din trecutul omenirii rolul misterelor era tocmai de a spune oamenilor că golirea de spirit a naturii este doar o iluzie a visării obişnuite din starea de veghe. În realitate spiritul se găseşte pretutindeni în natură.

Astfel, în trecut a existat o societate omenească care trăia efectiv spiritualitatea existenței şi avea cunoştință prin intermediul misterelor de spiritualitatea existenței chiar în domenii care mai târziu vor părea golite de spiritualitate. Tot ce i se arăta astfel omului, fie din instinct, cum ar fi contemplarea esenței sale spirituale interioare, fie prin învățătura cuprinsă în mistere, cum ar fi faptul că natura este plină de ființe spirituale, toate acestea făceau ca omul să fie legat de spiritualitate. Dacă omenirea ar fi rămas în acest stadiu al evoluției sale, nu ar fi putut niciodată să ajungă la acea stare de conştiință pe care astăzi trebuie să o considerăm ca una dintre cele mai mari valori ale omenirii, poate ca valoarea sa principală: sentimentul liberului arbitru, sentimentul libertății voinței.

Modul de atunci de a concepe lumea, această spiritualitate resimțită intuitiv, trebuia să se şteargă. Omul trebuia să ajungă la celelalte trei stări de conştiență. Cuprinderea în pământ, prin care vechii inițiați îşi extrăgeau din natură cunoştințele despre stele şi prin aceasta dobândeau spiritualitate, a dispărut complet. Ca stări sufleteşti ale omului au rămas numai somnul fără vise, visele şi starea de veghe. Această situație este relativ opusă celei care putea duce tocmai la anihilarea libertății. Ceea ce numim noi acum conştiența noastră din starea de veghe, cea în care ne petrecem în ziua de astăzi viața noastră obişnuită şi în care ne ocupăm de stiință, este ceva ce nu a fost cunoscut de vechea omenire. Prin această stare a apărut tocmai posibilitatea gândirii pure, de existența căreia ne putem îndoi, dar care este singura din care putem prelua imboldul libertății. Căci dacă nu am fi ajuns niciodată la această gândire pură, care nu garantează

automat existența, dar este gândire pură, noi ca oameni n-am fi ajuns niciodată nici la constiința libertătii.

S-ar putca spune: Pe măsură ce omenirea a evoluat, ceea ce constituise odinioară legătura oamenilor cu principiul spiritual s-a pierdut în întuneric. Cele trei stări de conştienţă din trecut îl purtau de fapt pe om din înălțimile spirituale şi până în adâncurile pământului. Dar în adâncurile pământului el trebuia să găsească tocmai forța originală care să ducă la înflorirea libertății. Iar zorii stărilor sufleteşti de veghe, visare şi somn au apărut deja în linii mari cu mii de ani în urmă. Omenirea pe atunci se adâncisc deja foarte mult în întuneric, în care, deşi există imboldul libertății, în schimb nu străluceşte lumina spiritualității. Încercați să vă reprezentați cum s-a desfăşurat de fapt evoluția omenirii. Privind în urmă, în acele timpuri de demult, vedem că omul se mai uita încă la cetul înstelat şi îşi putea spune, datorită celor aflate, astfel: În mine trăiese forțe ale acestui cer înstelat, eu fac parte din Cosmosul acesta. Omul spiritual a fost aruncat pe pământ. Cerul s-ar putea spune că s-a întunecat, căci lumina, fie că provenea de la soare sau de la stele, se răspândea în mod fizic asupra pământului şi pe atunci omul nu o putea vedea. Era ca o cortină care acoperea scena, iar omul nu putea să găsească nicăicri un sprijin pentru existența sa. El nu mai putea să vadă ce se află în spatele acestei cortine.

Vom vedea în conferința de mâine că de fapt această cortină exista deja cu mii de ani în urmă, că a devenit din ce în ce mai compactă, iar această grosime a cortinei se manifesta în întreaga concepție a oamenilor. Atunci a apărut o lumină care a stăbătut cortina, cortina s-a despicat. Aceasta a fost lumina care a strălucit de pe Golgota. Aşa se manifestă evenimentul de pe Golgota în istoria omenirii. Acest eveniment, care a avut loc pe pământ, le-a arătat oamenilor din nou ceea ce văzuseră odinioară în întinderile Cosmosului ca spiritualitate a lumii. Trecând prin misterul Golgotei, Christos a adus în viața pământească ceea ce fusese văzut pe vremuri în ceruri. A fost nevoie ca ființa divină, spirituală, a lui Christos să se pogoare pe pământ şi să se întrupeze într-un trup omenesc, pentru a se aduce omenirii, care acum nu mai putea să iasă din sfera pământului, această lumină în alt fel, într-un fel nou.

Omenirea se află astăzi doar la începutul înțelegerii acestui mister al Golgotei; evoluția viitoare a vieții pe pământ va face ca omenirea să înțeleagă din ce în ce mai profund acest mister al Golgotei, va face ca această strălucire interioară să devină tot mai mult o strălucire cosmică şi să înceapă să reverse raze peste tot ce se află sub ochii omului. Dar pentru a înțelege mai exact aceste lucruri trebuie să mai adăugăm astăzi câteva cărămizi la acest edificiu al cunoaşterii.

Dintr-un punct de vedere, acum reînvie ceea ce fusese plin de viață odinioară în trecutul omenirii. Pentru oficianții misterelor, aşa cum vă spuneam mai înainte, urmărirea efectelor lunii era o activitate plină de viață. Ei transpuneau influențele lunare în inițierile lor astrologice. Ei arătau cum poți fi introdus în tainele aştrilor, ale Cosmosului, prin intermediul influențelor lunare. Un element esențial al acestor inițieri consta în faptul că cel care trebuia să fie inițiat, introdus în aceste taine, se pomenea brusc că atracția gravitațională are pentru el mai puțină importanță decât până atunci. Îşi simțea mai puțin propria greutate. Şi i se atrăgea atentia de către învățătorii mai bătrâni să nu cedeze acestui sentiment, ci atunci când simte că este mai uşor decât înainte, să-şi mărească singur greutatea printr-o încordare a voinței. Făcea parte oarecum din măiestria vechilor inițieri ca ceea ce se pierdea din greutatea naturală sub influența forțelor lunare să fie dirijat prin intermediul voinței să se scurgă în om. Aşa se răspândea cunoaşterea aştrilor. Şi aşa capacitatea oamenilor din acele vremuri de a depăşi gravitația era folosită pentru a dezvolta în ei voința de a rămâne legați de pământ cu sufletul. Această ataşare sufletească

acționa ca o scânteie care aprindea o lumină interioară, sufletească, care lumina în depărtările Cosmosului şi în felul acesta omul a ajuns să cunoască aceste depărtări cosmice.

În lumina Ştiinței spirituale se pot descrie cu exactitate aceste lucruri, felul în care s-a format vechea conştiență. Dar ceea ce se găsea în oamenii de atunci se regăseşte şi astăzi. Există atavisme, rămăşițe ale acelor timpuri. Acestea apar din nou în lume, atunci când oamenii de atunci revin pe pământ. Şi deoarece legătura cu forțele lunare apare la oameni care trăiesc în vremuri în care ea nu ar mai trebui să existe, când acest somn profund a dispărut, se manifestă prin somnambulism, prin comportament lunatic. Iar oamenii atunci când sunt năpădiți de această stare vor să contracareze pierderea greutății nu prin suflet, ci mergând pe acoperişuri sau măcar dându-se jos din pat. Ei realizează cu corpul lor omenesc ceea ce ar trebui de fapt să fie făcut numai cu corpul astral. Ceea ce în vremurile moderne este doar o anomalic, în vremurile de demult era o calitate care ar putea fi folosită pentru a ajunge la cunoaştere. Şi faptul că popular aceşti oameni erau numiți „lunatici" avea un sens pozitiv, căci această stare a receptivității omeneşti era corelată cu o legătură atavică cu forțele lunare, rămase din vechi timpuri.

Tot aşa cum omul putea fi legat de forțele lunare, el putea de asemenea să fie legat şi de forțele solare. Dar legătura cu forțele solare acționează în ascunzişul făpturii omeneşti, de aceea nu poți da de ea decât pe căi ocolite. Această legătură cu forțele solare a fost desigur căutată de preoții druizi în timpurile de înflorire, nu în cele de declin, ale inițierii solare. Inițierea solară ducea la o stare prin care nu numai că se stimulau în oarecare măsură forțele lunare, se putea afla prin inițiere astrologică câte ceva din tainele Cosmosului, ci această inițiere solară permitea şi un fel de dialog cu ființele divine, spirituale din Univers, dădea un fel de inspirație, pe când inițierea lunară producea numai un fel de imaginație. Inițierea solară este o manieră de a asculta sfaturile entităților spirituale din Cosmos şi în orice caz dă posibilitatea unei pătrunderi în taine ale existenței Universului mult mai adânci decât cele înțelese prin inițiere lunară.

Şi acest lucru poate să iasă din nou la suprafață ca un atavism. De fapt, se păstrează în orice om. Dar mentalitatea omului de astăzi nu mai este la fel ca cea din trecut şi ochii lui au în primul rând rolul să recepționeze radiația fizică a soarelui. V-am atras atenția ieri că în aceste raze fizice ale soarelui se află şi elementul spiritual, sufletesc. Dar omul din zilele noastre nu vede acest iucru. De aceea omul din zilele noastre se comportă față de soare cum s-ar comporta cineva față de un om care ar susține că în ele există ceva interior, sufletesc, iar acesta i-ar răspunde că aşa ceva nu există. Atunci când îți mişti brațele, acționezi de fapt un sistem de pârghii, trase de muşchi ca de nişte frânghii. Este un mecanism în funcțiune. Aşa consideră omenirea de astăzi şi acțiunile solare. Vede numai efectele exterioare, în cazul acesta numai lumina fizică. Dar în timp ce lumina fizică face să pătrundă în noi influențele solare, concomitent pătrunde în om şi spiritualitatea entității solare. Printr-un anumit mod de concentrare interioară, nu acel pe care 1-am descris în lucrarea mea ***Cum se poate obține cunoaşterea lumilor superioare?*** ci unul pe care omul îl are în mod atavic ca o forță elementară, omul poate astăzi, chiar printr-o concentrare interioară a organismului său – când spun astăzi am în vedere o etapă istorică care desigur poate cuprinde câteva milenii – să înceteze de a mai fi foarte receptiv la acțiunea fizică a soarelui şi să devină în schimb receptiv pentru solaritatea spirituală. Atunci omul are o altă percepție. Acolo unde apar aceste elemente atavice, omul are o altă percepție decât în viața obişnuită din zilele noastre. Atunci când vă uitați în oglindă, ceea ce se află în fața oglinzii este reflectat spre voi. Tocmai pentru că oglinda nu lasă să se vadă ceea ce se află în spatele ei, ceea ce se află în fața ei este

reflectat. La fel, dacă un om are o construcţie sufletească care îl face ca, deşi dispune de toate simţurile, în loc să privească către soare, să vadă lumina fizică a soarelui, el să privească întunericul, acest întunerie devine o oglindă în care el vede reflectate cele din imediata sa apropiere, din natură. Şi atunci el nu zice: Aici este o plantă, care are o rădăcină din care pornesc frunzele, florile, fructele, sămânţa, ci zice: Văd aici, în partea de jos a plantei, ceva care este spiritul elementar al cunoaşterii, care cuprinde un element conservativ, ceva care fixează. Mă uit mai departe deasupra acestei părţi şi văd cum acest caracter conservativ, de fixare, este depăşit şi planta nu mai tinde să se fixeze, ci fixarea alternează cu detaşarea, ducând la formarea frunzelor şi, în sfârşit, văd cum planta tinde spre înălţimi aşa cum clocoteşte apa sub acţiunea focului. Această viaţă a plantelor este reflectată de către întunericul, care este de fapt o claritate spirituală: în felul acesta a văzut Jakob Böhme plantele, în mare măsură în mod atavic, atunci când a considerat că în partea inferioară se găseşte principiul salin, în mijloc cel mercuric şi în partea de sus cel fosforic*. Astfel, vedem cum se răsfrâng spre noi, în acelaşi spirit ca pentru Jakob Bohme, care era în mod natural un iniţiat solar, cunoştinţe care au aparţinut civilizaţiei omeneşti din timpurile străvechi, o civilizaţie preistorică, când încă nu se cunoştea scrierea. Dacă avem în vedere vreuna din lucrările lui Jakob Böhme – *Mysterium magnum*, *De signatura rerum* , *Aurora sau ivirea zorilor* şi aşa mai departe – şi nu putem citi această lucrare în aşa fel încât din prezentările confuze ale lui Jakob Böhme să descifrăm ceva foarte asemănător cu cele pe care vi le-am spus despre preoţii druizi, înseamnă că îl citim incorect. El nu era iniţiat din afară, ci din fiinţa sa interioară. Această iniţiere solară ţâşnea ca o recapitulare a unei existenţe anterioare. Acest lucru poate fi sesizat chiar din biografia lui Jakob Böhme.

* Simbolistica alchimiei considera că există trei principii în natură: *sulful*, cu proprietăţi active, inflamabil (de aici şi denumirea de fosforic, adică purtător de lumină); *mercurul*, cu proprietăţi pasive, volatil; *sarea*, termenul mijlociu, de unire între celelalte două principii antagoniste. Acestea nu erau echivalente cu substaniele chimice cu acelaşi nume, ci reprezentau anumite calităţi ale materiei. (S. Hutin, *Alchimia*, Editura de Vest, Timişoara, 1992). (Nota red.)

În oameni pot să acţioneze forţe şi mai profunde, cele ale planetelor exterioare cele mai apropiate de noi din sistemul solar. Pentru astronomia de astăzi ele nu sunt singurele planete exterioare, căci s-au mai descoperit două. Ele produc nedumeriri chiar pentru astronomia fizică de astăzi, pentru că nu se încadrează întu totul în legile mişcării corpurilor cereşti. Dar sub aspectul poziţiei spaţiale, fiind încadrate în sistemul solar, Uranus şi Neptun trebuie luate în considerare de astronomie. Dar aşa cum v-am spus, ele le dau bătaie de cap astronomilor, deoarece „lunile" lor „se poartă nebuneşte" faţă de felul cum se comportă ceilalţi sateliţi, normali, ai lui Jupiter şi aşa mai departe. În realitate se poate spune că sub aspectul influenţei concrete active a planetelor Saturn poate fi considerată ultima dintre planetele sistemului nostru solar. Şi aşa cum omul se poate afla sub influenţa acţiunii lunii, pe care v-am descris-o detaliat, sub influenţa acţiunii soarelui, pe care v-am prezentat-o succint, el se goate afla şi sub influenţa acestei acţiuni a lui Saturn. Saturn acţionează prin ceea ce revarsă sub aspect spiritual în sistemul planetar şi prin aceasta şi în interiorul omului, adică memoria istorică a Cosmosului. Saturn este memoria, amintirea sistemului nostru solar, şi dacă vrem să ştim ceva despre evenimentele din acest sistem nu putem să o facem doar prin speculaţii astronomice.

Astăzi aceste lucruri încep să dea de gândit ştiinţei oficiale, căci nimic nu se mai potriveşte. Toate acestea sunt gândite de-andoaselea. Vedeţi, noi am vorbit adesea în cercul nostru despre aşa-numita teorie a relativităţii, de faptul că în lumea fizică nu se poate vorbi niciodată de mişcare absolută, ci întotdeauna trebuie să vorbim despre o mişcare relativă. Aşa cum s-a putut spune: Soarele se mişcă, Pământul stă pe loc, mai târziu s-a spus: Pământul se mişcă, Soarele stă pe loc. Toate acestea sunt de fapt relative, se poate spune aşa sau altminteri. Aşa cum, vorbindu-se o dată despre teoria relativităţii

aici la Stuttgart, la o adunare a mişcării antroposofce, un cunoscător al acestei teorii a explicat în mod foarte sugestiv ascultătorilor că este tot una dacă iei un chibrit în mână şi îl freci de cutie, deci cutia este fixă şi chibritul este mişcat sau dacă ții chibritul nemişcat şi freci de el cutia. Şi într-un caz şi în altul, chibritul ia foc. Acest lucru este abordat ştiințific cu toată seriozitatea şi bineînțeles că şi în conferința respectivă a fost prezentat în mod serios şi este ceva incontestabil. Dacă s-ar fi găsit un suflet naiv care ar fi țintuit în perete cutia de chibrituri, ar fi pătruns acolo o părticică de absolut. S-ar fi putut – însă ca toată clădirea – pe atunci sediul nostru era în strada Primăriei nr. 70 – să fie deplasată şi relativitatea s-ar fi ivit iar. Doar că ar fi mers ceva mai greu. Dar dacă extindem acest exemplu asupra întregului Univers, putem spune alături de Einstein că în interiorul lumii fizice nu se poate găsi nimic absolut, totul este relativ. Deci ne aflăm în fața relativității. Tocmai această relativitate a lumii fizice trebuie să ne facă să nu căutăm absolutul în lumea fizică, ci în lumea spirituală. În zilele noastre ştiința oferă deja o pătrundere în lumea spirituală, atunci când este înțeleasă în mod just. Astăzi trebuie să nu fi diletant, ci om de ştiință autentic, cu noțiuni precise, pentru ca să poți fi călăuzit în spirit de ştiința autentică, care nu este concepută aici pe pământ, nici chiar de către corifeii ei. De aceea în cadrul cercetărilor fizice nu se poate afla nimic nici despre ce înseamnă Saturn pentru lumea noastră. El este în mare măsură o amintire, memoria sistemului nostru planetar. În el se păstrează tot ceea ce s-a petrecut vreodată în sistemul planetar. El le spune acelora care sunt inițiați în Saturn ce s-a petrecut în acest sistem planetar.

După cum se poate întâlni în mod izolat la unii oameni, ca o moştenire a unei etape mai vechi de dezvoltare a omenirii, ca o moştenire de la oamenii din trecut, o afinitate cu luna, oamenii respectivi fiind somnambuli, după cum pot să iasă la iveală influențe spirituale ale soarelui şi oamenii aceia, în loc să privească ca ceilalți cu ochii deschişi lumina privesc de fapt întunericul în care se oglindeşte natura, văzând lumea ca Jakob Böhme, tot astfel poate exista o afinitate cu influențele lui Saturn, care acționează în special asupra capului oamenilor şi sădesc de fapt în oameni amintirea care trece dincolo de viața pământească. Astfel de influențe se pot întâlni în mod distinct.

Aşa încât se poate vorbi de oameni lunari, cunoscuți în mod obişnuit ca somnambuli, şi despre oameni solari ca Jakob Böhme şi în mai mică măsură chiar Paracelsus*. Se poate vorbi şi de oameni aflați sub influența lui Saturn. Astfel de om a fost Swedenborg. El este unul dintre aceia care, deşi nu putem spune că le dă bătaie de cap, ar trebui să le dea bătaie de cap învățaților de astăzi. Căci acest Swedenborg a fost la vremea sa la mare înălțime, a fost o adevărată autoritate şi în domeniul ştiințelor exacte. Până pe la patruzeci de ani Swedenborg s-a încadrat în mod destul de convenabil în ştiința oficială, nu a spus nimic ce nu s-ar fi putut potrivi cu concepțiile acesteia. Doar după aceea s-a tulburat treptat. Trebuie să spunem că forțele lui Saturn au devenit extrem de active în el. Oamenii care au o concepție materialistă spun că şi-a pierdut mințile. Dar ar trebui să ne dea de gândit faptul că există atât de multe lucrări rămase de la Swedenborg, care au fost recent publicate de o societate suedeză şi au fost recunoscute ca lucrări ştiințifice. Cei mai importanti oameni de ştiință din Suedia se ocupă acum de editarea lucrărilor lui Swedenborg. Însă acestea sunt lucrări elaborate de el înainte de ceea ce am putea numi viziune sa spirituală. Nu este prea plăcut să vorbeşti despre cineva de care s-ar putea spune că a fost printre cei mai aşezați oameni din vremea sa până la patruzeci de ani şi despre care după aceea trebuie să spui că este un nesocotit, ca să nu zicem mai rău. Însă Swedenborg nu s-a prostit, ci la un moment dat, când a ajuns pe culmile ştiinței curente din vremea sa, a început să privescă în adâncul lumii spirituale. Şi această privire interioară s-ar putea spune că i-a cuprins capul, acel organ care la el era deosebit de bine dezvoltat. El a fost cuprins de spiritualitate, de spiritualitate provenită în esență de la

Saturn, şi aşa a putut să privească – nu ca Jakob Böhme, care recepţiona tainele interioare ale naturii oglindite de întuneric – direct în eter, acolo unde apar chipurile spiritelor superioare reflectate în eter. Aşa a descris Swedenborg această lume spirituală. Ceea ce şi-a reprezentat el nu este ceva văzut de el. Fiinţele spirituale la care se referă el sunt altele. Dar el nu a văzut doar o simplă oglindire terestră a acestor spirite, ci a văzut influenţele spiritelor în eter, a văzut formele eterice. Acestea erau acţiunile spiritelor – care nu puteau fi văzute ele însele – în eterul planetei noastre. Pe când Jakob Böhme a văzut imagini ale naturii oglindite, el a văzut ceea ce se realizase în eter de către aceste spirite ale căror acţiuni le-a sesizat. Deci ceea ce descrie Swedenborg ca îngeri nu sunt îngeri, ci forme eterice. Dar ceea ce i s-a arătat sub formă de îngeri, ca forme eterice, este rezultatul acţiunii îngerilor, este o reflectare a ceea ce fac îngerii. Aşa că trebuie să considerăm astfel de lucruri ca fiind reale. Este desigur o eroare să spunem că Swedenborg a văzut lumea spirituală ca atare, căci aceasta nu i-a fost accesibilă. Dar ceea ce a văzut el este real.

* Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493–1541), cunoscut sub numele latinizat de Paracelsus, alchimist şi medic elvetian, pătintele medicinii hermetice. Concepţiile lui au influenţat puternic doctrinele oculte din secolele care au urmat. (Nota red.)

Somnambulii comuni, lunaticii, fac ceva real. Ei o fac cu corpul lor fizic, deşi ar trebui să o facă numai cu corpul astral. Jakob Böhme este cel dintâi care a privit cu corpul său fizic, cu ochii lui, care aveau capacitatea de a exclude ceea ce ţine de fizic, a privit în întuneric, dar a văzut lumina din întuneric, reflectarea spiritelor naturii. Swedenborg nu a văzut imagini reflectate, ci imagini eterice ale existenţei spirituale de ordin superior. Este o succesiune gradată: de la pătrunderile spirituale nevăzute, automate, ale lunaticilor, trecând prin ceea ce aş putea numi o *„second sight"* de esenţă naturală a lui Jakob Bohme, care nu vedea latura exterioară a naturii, ci reflectarea laturii ei interioare, şi până la Swedenborg, care nu vedea reflectări, ci realităţi în eter, forme, nu imagini reflectate, forme datorate acţiunii a ceea ce se desfăşoară acolo sus, în regiunile spirituale superioare.

Vedem deci cum putem vorbi despre trecutul şi prezentul omenirii, dar trecutul se mai păstrează şi astăzi prin unele semne clare, ca o moştenire, în aşa-numitele situaţii anormale ce pot fi întâlnite acum. Şi atunci când putem privi în acest fel în trecut şi în ceea ce s-a păstat până în prezent cu ajutorul unei înţelegeri pătrunzătoare a misterului de pe Golgota vom putea privi şi spre viitorul omenirii. Acest lucru îl vom face în conferinta de mâine.

CONFERINŢA a VIII-a

Omul în trecut, prezent şi viitor din punct de vedere al evoluţiei conştiinţei

(partea a treia)

Stuttgart, l6 septembrie 1923

Aţi reţinut desigur, din cele spuse ieri, că una dintre stările de conştienţă proprie oamenilor în timpuri îndepărtate s-a pierdut treptat. Am spus într-adevăr că genul de conştienţă trează al oamenilor de astăzi, care se manifestă de preferinţă prin reprezentări mai mult sau mai puţin abstracte, sau măcar prin imagini neclare, nu era cunoscut în

această formă, că în schimb pe atunci exista un fel de visare în stare de veghe, o stare de veghe plină de visare, dar care nu era resimțită aşa cum sunt astăzi visele, ci ca esența unor imagini vii, care corespundeau mai mult sau mai puțin cu o realitate spirituală. Mai exista apoi un fel de stare de somn lipsit de vise, dar după care rămânea acea senzație pe care v-am descris-o ieri. Acestora li se adăuga o a treia stare de conştienţă, acea stare care era resimțită ca o odihnă în sânul forțelor lunare pătrunse în adâncul pământului, care de fapt îi înălțau pe oameni într-un fel deasupra gravitației terestre şi le dădeau posibilitatea să simtă apartenența lor la Cosmos. Acesta era elementul esențial al vechii mentalități, faptul că omul se simțea părtaş la existența cosmică. În prezent, în conştiința obişnuită a oamenilor din această veche stare de conştienţă a rămas de fapt doar o reflectare tulbure, care, deşi este observată de orice om, trece prin conştiința omenească fără să i se dea atenție.

Aş vrea acum să caracterizez această rămăşiță de conştienţă din timpurile străvechi. În zilele noastre, dacă omul îşi analizează visele, va observa că aceste vise, care îmbracă un aspect haotic, se alimentează în modul cel mai variat din evenimentele vieții sale pământeşti. Lucruri de mult uitate reapar în vis, transformate în cele mai felurite moduri; chiar lucruri care au trecut neobservate în viață pot să capete amploare în evenimentele din vis. Iar momentele în care s-au petrecut diferite întâmplări sunt de asemenea amestecate în cele mai variate feluri. Dar dacă urmărim mai îndeaproape cele ce se petrec în vis, reiese ceva foarte banal. O să descoperim că în esență toate lucrurile care se regăsesc în conținutul viselor se leagă într-un fel sau altul, chiar dacă foarte pe departe, de întâmplările din ultimele trei zile. Ați visat poate că aveți în fața ochilor ceva care de fapt s-a petrecut acum douăzeci şi cinci de ani. Vă stă înainte, poate puțin modificat, dar plin de autenticitate. Dar dacă vă gândiți mai bine, veți descoperi ceva de felul acesta: în visul care ne face să retrăim o întâmplare de acum douăzeci şi cinci de ani este implicat un personaj care, ca să dăm un exemplu, poartă numele de Eduard. Vă veți da seama că pe undeva ați auzit, poate doar trecându-vă întâmplător pe la ureche, sau că v-ați aruncat în fugă ochii pe un text în care ați întâlnit numele de Eduard. Întâmplările din vis sunt întotdeauna în legătură, fie cât de îndepărtată, cu ceva care s-a petrecut în ultimele trei zile, fie şi un lucru atât de neînsemnat. Aceasta se datorează faptului că omul poartă în sine întâmplările din ultimele două, trei sau patru zile - desigur intervalul este doar aproximativ - cu totul altfel decât pe cele care au avut loc mai demult.

Omul preia ceea ce percepe în exterior în organismul său astral şi în Eul său. Acolo evenimentele percepute trăiesc laolaltă cu conştiința. Cele care s-au petrecut în decursul ultimelor trei zile sunt resimțite în mod mult mai intens decât cele care au avut loc cu mai mult de trei zile în urmă. Aşa cum vă spuneam, în viața obişnuită nu observăm aceste lucruri, dar aceasta este realitatea. Aceasta se datorează faptului că tot ceea ce este perceput sau formulat în procesul gândirii de către om, în organismul astral şi în Eu, trebuie să se întipărească, să se imprime în corpul eteric, în corpul forțelor intuitive şi cel puțin, în oarecare măsură, şi în corpul fizic. Iar pentru această impregnare este nevoie de două, trei sau patru zile, astfel că omul ajunge să doarmă de două-trei ori după ce i s-a întâmplat ceva, până ca acest lucru să se imprime în trupul eteric şi în cel fizic. Căci doar atunci, ca să zicem aşa, este destul de bine fixat cel puțin în corpul eteric, încât să poată constitui o amintire durabilă. Şi aşa în om se dă neîncetat un fel de luptă între corpul astral şi cel eteric şi rezultatul acestei lupte este că ceea ce resimte omul ca ființă conştientă se imprimă, se fixează în elementele mai grosiere, materiale, ale ființei sale. După trei-patru zile omul poartă în sine ceea ce mai înainte a fost doar o trăire senzorială fugară, iar acum s-a înregistrat în corpul său eteric, cel al imaginilor, şi în corpul său fizic.

Gândiţi-vă cât de puţin sunt conştienţi oamenii de astăzi de cele pe care vi le spun eu acum. Dar acestea se produc în continuare în viaţa sufletească şi chiar în cea trupească a oamenilor. Fiecare întâmplare la care suntem părtaşi trebuie de fapt să aştepte trei-patru zile până când se va înscrie pe deplin în patrimoniul nostru. Până atunci oscilează între corpul astral şi cel eteric, fără să se ştie precis dacă într-adevăr se va imprima în corpul nostru eteric şi prin aceasta şi în corpul fizic.

Acolo se petrece de fapt ceva extraordinar de important. Gândiţi-vă că în fond fiinţa noastră adevărată cuprinde numai Eul nostru şi corpul nostru astral. Nu putem să spunem despre corpul nostru eteric că ne aparţine. Oamenii acestui veac materialist îşi permit să considere corpul eteric şi îndeosebi corpul fizic ca fiind *al lor*. Dar corpul fizic şi cel eteric aparţin de fapt în întregime Cosmosului. Şi deoarece în decurs de trei-patru zile evenimentele trăite de Eul nostru şi de corpul astral sunt preluate de corpul eteric şi de cel fizic, ele nu ne mai aparţin numai nouă, ele aparţin Cosmosului. Deci numai timp de trei zile putem să spunem că cele rezultate din contactul nostru cu lumea ne interesează numai pe noi. După trei-patru zile acestea s-au înscris în Univers, sunt fixate în Univers, nu ne mai aparţin numai nouă ci şi zeilor.

Cu foarte mult timp în urmă, în zorile evoluţiei omenirii, oamenii simţeau limpede acest lucru minunat datorită acelei stări de conştienţă care s-a pierdut în zilele noastre, o stare de conştienţă mai profundă decât somnul obişnuit. Iar iniţiaţii, cei cărora li se dezvăluiau aceste lucruri, puteau să explice ce se află de fapt dincolo de această minunată senzaţie. În epoca despre care am vorbit ieri, epoca culturii egiptene şi a celei caldeene, oamenii nu mai păstrau decât o senzaţie obscură a acestor lucruri. Dar celor iniţiaţi în Mistere li se dezvăluia esenţa adevărată a acestor lucruri, pentru că pe atunci iniţierea era în esenţă un fenomen exterior şi ceea ce se petrecea cu omul în exterior era transpus apoi în interior, pe când acum iniţierea este un fenomen spiritual – sufletesc, pur interior, cel mult însoţit de unele simboluri şi gesturi corporale. Ca să dau numai un exemplu, deşi aş putea să vă relatez şi altele – iniţierea consta adesea în faptul că cel care urma să fie iniţiat era cufundat de către cel care îl iniţia în mistere, pentru vreo trei zile, în starea aceea care astăzi este pe de-a-ntregul dispărută. Timp de trei zile el era cufundat în acea stare, astfel că putea să experimenteze cum se petrec lucrurile, ce îndură omul în această lume în cele trei zile în care el este scos în afara omenirii şi cum cele trăite atunci pătrund într-un fel în esenţa oamenilor. Cel care trecea prin această iniţiere ajungea să-şi dea seama cum evoluează o reprezentare, o senzaţie, un sentiment ca element faptic, înainte de a deveni ceva propriu oamenilor. Dar cele care i se arătau acolo, cunoştinţele atât de tăinuite pentru oamenii de rând, cuprindeau ceva extrem de semnificativ, atât de semnificativ încât concepţia actuală, materialistă, asupra lumii este departe de a bănui cum stau lucrurile. Cuprindea cele care urmează. Veţi putea înţelege mai bine ce vreau să spun despre cele ce se obţineau prin această iniţiere care consta în petrecerea a trei zile într-o stare de conştienţă confuză, dacă vă voi aminti mai întâi ce este visarea, pe care o cunoaşte toată lumea în zilele noastre. Desigur, viaţa visurilor ţine de acele lucruri care trebuie studiate cu precizie. Chiar dacă nu suntem influenţaţi de nici o idee preconcepută, şi bineînţeles că ar trebui să ne ferim de acestea, dacă analizăm visele prin prisma unei concepţii care tinde spre ştiinţa autentică, ne izbim de ceva de o profunzime deosebită.

Căci în ce fel apare această visare? Sigur că există mai multe feluri de vise. Dar ne vom opri la acele vise care reprezintă reminiscenţe ale celor trăite de noi. În aceste vise apar imagini din întâmplările prin care am trecut. Dar în ce fel? Ştiţi bine că ele apar extrem de modificate, puternic transformate. Se poate întâmpla chiar ca prefacerile să fie atât de mari, să fie de aşa natură încât cineva să viseze ceva ce n-ar avea nici cea mai mică sansă

să se petreacă vreodată în viața sa reală, de exemplu un croitor visează că trebuie să confecționeze uniforma oficială a unui ministru important. El poate să nu aibă nici cea mai mică perspectivă să i se întâmple aşa ceva, însă el a tot confecționat diferite costume, printre care probabil şi unele care i-au plăcut mai mult. Or, într-un astfel de vis pot să se interfereze tot felul de lucruri. Persoana respectivă poate că a fost într-o viață anterioară servitorul unui om de stat roman şi trebuia să-1 îmbrace pe acesta în togă. Unele sentimente nedesluşite rămân şi ceea ce realizează respectivul în această viață se nuanțează în funcție de ceea ce se răsfrânge până aici din existența sa anterioară.

V-am relatat doar unul din motivele pentru care conținutul viselor se transformă. Oricine ştie că aceste prefaceri sunt mari. Şi trebuie să ne punem întrebarea: Ce este cuprins în vise, ce acționează în interiorul lor? Până la urmă evenimentele exterioare sunt cele care constituie cauza acestui gen de vise, dar aceste evenimente exterioare iau cu totul altă înfățişare.

Cum de se întâmplă aşa? Vedeți voi, aceasta provine de la ceva la care nici nu visează concepția ştiințifică asupra lumii din zilele noastre. Se trage de la faptul că legile naturii, recunoscute ştiințific, care sunt cercetate pretutindeni în lumea exterioară prin observare, tehnici experimentale, legitătile, acest ansamblu de legi ale naturii de care vorbim, nu acționează şi în interiorul omului. Dacă cineva crede că legile naturii, observate de el în laborator, sunt legi care acționează şi în interiorul ființei umane, se află pe un drum greşit. Nu numai substanțele pe care le ingeră omul prin intermediul alimentelor sunt transformate în organismul său, dar şi legile cărora le sunt supuse acestea se modifică până la nivelul celor mai mici particule. Ceea ce apare în vis în fața omului nu este doar imaginea abstractă a unei realități, ci în vis prind viață legile organice la care este conectat omu1. Visu1 este mai apropiat de oameni decât gândirea abstractă de peste zi. Visul redă felul şi modul în care se comportă în om substanțele din afară în funcție de legile lui proprii. Şi ce reprezintă visul? Este un protest față de realitate, care este încorsetată în legile naturii. De când adormiți şi până când vă treziți trăiți în lumea despre care cei ce studiază natura spun că după legile ei se petrece totul în lume. În clipa când, prin vis, s-ar putea spune că pătrundeți ca printr-o pânză de păianjen în lumea spirituală, trăirile din vis alcătuiesc un protest față de legile naturii. Visul nu poate să decurgă aşa cum s-au petrecut întâmplările în lumea din afară, căci atunci ar fi prea asemănător cu starea de veghe. Visul, care se iveşte din starea de somn propriu-zisă, protestează prin structura lui împotriva legilor naturii. De aceea el se apropie mai mult de oameni.

Sub acest aspect oamenii cu convingeri materialiste din vremurile noastre fac unele descoperiri ciudate. Există o carte, o carte interesantă, care a apărut acum câțiva ani, despre care nu se poate spune decât că este foarte caracteristică pentru modul de gândire al oamenilor cu preocupări ştiințifrce din zilele noastre: *Magia ca ştiință experimentală a naturii*, scrisă de un oarecare Staudenmaier*. Probabil că unii dintre dumneavoastră cunosc această carte. Autorul voia să ajungă la analiza a ceea ce se află de fapt în lumea spirituală. El mărturiseşte că în privința antroposofiei n-a citit decât criticile care i-au fost aduse. De aceea oamenii nu sunt prea dispuşi să pornească în această direcție, căci încă le vine foarte greu să se orienteze în antroposofie. Tocmai pentru că sunt încorsetați de structura actuală a cunoaşterii ştiințifice, le vine foarte greu să pătrundă în antroposofie. Astfel că Staudenmaier a făcut mai întâi încercări de a pătrunde în lumea spiritelor, în stilul unor experimente spiritiste. El şi-a înăbuşit conştiența, a încețoşat-o până când a ajuns într-o stare asemănătoare cu cea a unui medium. Apoi a realizat o scriere mecanică. După care s-a minunat că a scris tot felul de prostii, că toate acestea nu concordau în nici un fel cu ce ştia el despre realitate. Nu se potrivea nimic. Şi dintre toate nu se potrivea

mai ales ceea ce reieşea din cele scrise, şi anume că spiritele îi vorbeau. Căci el era convins că nu este cu putinţă ca spiritele să-i vorbească. Însă ceea ce scria îi dădea de înţeles că spiritele îi vorbeau. Pe lângă aceasta, era ceva de speriat ce îi puneau în spinare aceste spirite inexistente. Căutaţi în cartea lui ce minciuni incredibile i se scurgeau prin vârful creionului. N-aş vrea să spun vreo vorbă rea - era întru totul un comportament de medium, nu se mai regăsea cu nici un chip pe sine în toată această treabă. Atunci un prieten l-a sfătuit să lase în pace toate acestea şi să revină la o viaţă normală, de exemplu, să meargă la vânătoare. Deci el a plecat la vânătoare, s-a apucat să vâneze coţofene. Chiar şi aici a continuat însă să acţioneze ceea ce fusese stârnit în el. N-a mai putut scăpa de asta. Când s-a uitat într-un copac nu a văzut vreo coţofană, ci un balaur înspăimântător cu gheare îngrozitoare, care îl privea cu ochi fioroşi, ceva înfiorător! Şi peste tot dădea peste asemenea lucruri. De atunci a trăit continuu o luptă interioară, străduindu-se să redevină un om normal.

* Ludwig Staudenmaier, Die Magie als experimentelle Naturwissenschaft, apărută în 1912. (Nota red. germane)

V-am spus aceste lucruri pentru că s-a demonstrat experimental că întotdeauna, in momentul când nu numai că se visează cu ochii deschişi, ci se caută să se ajungă prin astfel de manevre la ceea ce se află în adâncul omului, apare numaidecât această contestare a ordinii din natura exterioară. Bineînţeles nouă ni se pare că este o iluzie. Când eşti obişnuit să consideri pe un prieten al tău ca fiind destul de manierat şi observi apoi, atunci când te găseşti în această stare, că scoate mereu limba la cineva, dă cu tifla şi râde ironic, când vezi că se întâmplă astfal de lucruri îţi spui: lumea spiritelor ne amăgeşte! În aceste cazuri seintâmplă ca şi în vis. Dincolo de aceste imagini se află adevărul că atunci când omul ajunge lăuntric în lumea spiritelor, această existenţă în care intră protestează împotriva ordinii naturale. Nu este de mirare că, fiind lipsit de experienţă într-o situaţie în care nu are încă puterea de a judeca clar lucrurile, omul poate fi amăgit de tot felul de entităţi elementale. Dar chiar în visele obişnuite este vorba totuşi de un protest faţă de ordinea din natură care se manifestă atunci când omul ajunge în lumea spiritelor. Iar omul ar trebui de fapt să-şi spună: Acolo pătrund într-o cu totul altă ordine a lucrurilor, şi cu toate că ea apare doar în forma nestatornică a viselor, ea se manifestă ca un protest chiar faţă de cele mai frumoase legi ale naturii care pot fi stabilite în exterior, prin cercetări şi experimente de laborator. Dar să ştiţi că aceasta este doar prima etapă în drumul spre lumea spirituală. În această primă etapă ne întâlnim cu contestarea legilor naturii. Maiestatea legilor naturii este dată la o parte de cum pătrundem în fiinţa interioară a omului.

Vechii iniţiaţi, după ce depăşeau cele trei zile, ajungeau să aibă o imagine clară asupra faptului că nu există numai ordinea din natură, ci că în şi dincolo de aceasta există o ordine spirituală. Cel care cunoaşte în acest fel iniţierea poate chiar şi astăzi, cu mijloacele de acum, să pătrundă înţelesul acestor lucruri, poate să parcurgă trăirile din aceste trei zile, când porneşte pentru prima oară să experimenteze acel chin sufletesc cu adevărat înfricoşător. Căci omul intră de fapt într-o lume în care toate legile naturii se prăbuşesc, în care domneşte păienjenişul viselor, în care, chiar dacă sunt incluse reminiscenţe din viaţa obişnuită, legăturile dintre ele sunt cu totul altele, căci legile naturii nu mai au valabilitate acolo. Şi, într-adevăr, cel care consideră că legile naturii sunt totul se pomeneşte astfel aproape în faţa neantului.

Omul modern, trecând prin iniţiere, resimte în mod extrem de dureros, profund dureros şi tragic, pătrunderea într-o regiune a existenţei unde se produce acest protest împotriva legilor naturii, căci are în primul rând sentimentul că acolo tot ce s-a acumulat mai înainte în intelect, ce a fost judecat după legile naturii, elementul sufletesc intelectual se

scufundă. Sufleteşte omul nu mai poate să respire, deoarece a fost prea obişnuit cu ordinea din natură. Ca până la urmă să vadă că în altă parte a lumii există un mod de viață care nu se supune legilor naturii ci unei ordini spirituale, care este întrepătrunsă şi întrețesută din toate părțile de ceea ce este resimțit astăzi din adâncurile cugetului omenesc ca fiind o ordine morală a lumii. Omul învață să-şi spună: Pe pământ există o ordine naturală pe care simțurile mele o consideră adevărată, căci ştiințele naturii i-au stabilit legitățile. Dacă ies din această lume, mă cufund într-o lume care contestă ordinea naturală şi în care realitatea acestui protest împotriva ordinii naturale se revarsă pretutindeni ca o nouă apă vie, luminoasă, în care putem din nou să respirăm ordinea morală a lumii, care până la urmă se transformă în ordine spirituală a lumii. Aceasta era marea ştiință a inițiaților din vremurile de demult, căci atunci când într-o treaptă intermediară asistau la protestul împotriva ordinii fizice a lumii vedeau cum ordinea morală reală a lumii pătrunde în ordinea fizică a lumii. Acest lucru era resimțit ca un ecou slab în trăirile din cele trei zile despre care v-am vorbit. Cele pe care le trăim în lumea exterioară, fie că este vorba de senzațiile noastre, fie de acțiunile noastre, au nevoie de trei-patru zile pentru ca să se imprime în organismul nostru. Dar atunci când s-au imprimat, nu iau forma pe care am trăit-o în relația cu lumea externă ci se imprimă ca un impuls care reclamă o dotare morală bazată pe cu totul alte legi decât cele care constituie ordinea naturală. Dacă omul si-ar da searna ce devin cele trăite de el după trei zile în interiorul lui, şi-ar zice: Evenimentul trăit de mine în mod natural în existența pământească şi-a pus amprenta pe sâmburele de vesnicie din mine, astfel încât el nu este mai puțin real decât în lurnea exterioară, dar el trăieşte în mine, de acum înainte, ca un impuls al unei ordini morale a lumii, pe care pornesc mai departe pe oceanul vieții. În felul acesta evenimentele pe care le-am trăit în realitate devin în noi baze morale pentru viața noastră ulterioară.

Dar în etapele ulterioare ale evoluției omenirii, atunci când omul se scufunda în aşa-zisa stare mai profundă decât somnul, în starea de cuprindere în pământ, el se scufunda in eterul exterior. Şi cele trăite de om îşi găseau un echivalent în eterul exterior. S-ar putea spune că omul era încadrat din punct de vedere moral în ordinea morală a lumii nu numai sub raportul aspirației sale interne ci şi prin starea mai profundă decât somnul, prin cuprinderea în pământ, prin care el era introdus în morala Cosmosului.

Acesta este lucrul pe care l-a pierdut omenirea prin faptul că printre stările sale de conştiență nu mai există acest somn profund, că omului nu i-a mai rămas decât un ecou slab al evenimentelor după intervalul de trei zile de care v-am vorbit. S-ar putea spune că până la urmă omul ar fi fost exclus din ordinea morală implicită a lumii, dacă nu s-ar fi ivit ceva în cursul evoluției terestre. Încercarea prin care treceau mai înainte anumiți inițiați, pentru ca să le poată spune oamenilor ce se întâmplă acolo, în cele trei zile, a devenit un eveniment al istoriei universale, un eveniment unic pe pământ, datorită ființei lui Christos, care s-a pogorât din lumile spirituale şi, Dumnezeu fiind, a dus viața unei făpturi omeneşti în trupul lui Iisus din Nazareth. Iar cele îndurate în timpul celor trei zile au fost îndurate atunci pentru întreaga omenire. Ceea ce pe vremuri putea fi găsit în oameni nu ca ceva conştient, dar cel puțin în subconştientul lor - deci ceea ce era resimțit de oameni numai în mod natural trebuia să fie trăit, pentru ca omul să poată găsi legătura sa cu ceea ce a realizat pentru omenire Christos prin misterul de pe Golgota. Este acțiunea dumnezeiască de răscumpărare. Deoarece omul făcuse un salt în privința dezvoltării conştiintei, a trebuit ca ceea ce mai înainte fusese trăit în mod natural să fie trăit acum in chip moral pe seama lui Iisus Christos. În felul acesta misterul care s-a desfăşurat pe Golgota se leagă de întregul sens al dezvoltării conştiinței umane. Nu putem înțelege ce trebuia de fapt să se realizeze prin misterul de pe Golgota decât dacă

putem privi în urmă la ceea ce odinioară se petrecea în mod natural, iar acum trebuie să se petreacă pe cale morală.

Dar tocmai în această privinţă conştiinţa modernă, care oscilează între starea de veghe, cea de somn şi cea de visare, nu a ajuns încă la un echilibru. Ce răzbate oare din această conştiinţă modernă, ce a răzbătut din ce în ce mai mult începând din secolul al XV-lea, de când această conştiinţă şi-a găsit expresia proprie? O abordare unilaterală a organizării naturii. Da, în aceasta se crede, această organizare a naturii ne închipuim că o înţelegem. Şi numim existenţă reală cele cuprinse în această orânduire a naturii. Mai departe nu se merge. Nu vrem să pătrundem mai departe, până la acea forţă a cunoaşterii omeneşti din care rezultă spiritualul aşa cum rezultă şi orânduirea naturii. Aşa că în mod frecvent în vremurile de astăzi se vorbeşte despre ordinea morală universală ca despre ceva care ne vine de undeva din afară. Este o lipsă de probitate, căci dacă analizăm de fapt organizarea naturii, cum se obişnuieşte din ce în ce mai mult, nu putem acorda un caracter real ordinii morale universale. S-ar putea numai, într-un mod ca să zicem aşa mai puţin riguros, să trecem peste aceste lucruri zicând: Pe de o parte există ştiinţa, pe de alta credinţa. Ştiinţa nu poate deveni credintă, nici credinţa ştiinţă, şi ordinea morală a lumii ţine de credinţă. Este o formulă comodă, care a devenit foarte obisnuită în ziua de azi. Se consideră chiar că această separare între credinţă şi ştiinţă este ceva pe deplin creştinesc, cu toate că doar cu relativ puţin timp în urmă, până acum cinci-şase secole, în mod sigur nu se făcea nici o deosebire de acest fel, şi cu siguranià nici în creştinismul mai vechi. Nici astăzi catolicismul nu face această distincţie între credinţă şi ştiinţă, nici în dogmatică nici în practică.

Nu vom reuşi să ne dăm seama care este raportul dintre ordinea naturală şi cea moral-spirituală dacă nu vom cunoaşte, pentru că nu mai înţelegem visurile, acea stare de tranziţie care ne face să ieşim din ordinea naturii şi care reprezintă un protest împotriva acestei ordini, stare care ne pregăteşte pentru aceasta. Dacă treci prin această pregătire, poţi să ajungi la ceea ce este ordinea morală universală, ordinea moral-spirituală universală.

Doar o privire lipsită de prejudecăţi asupra trecutului omenirii şi a ceea ce îi lipseşte încă prezentului poate să ne ducă la o înţelegere mulţumitoare a acestor lucruri, căci altfel mărturiile istorice din vremurile străvechi rămân în esenţă lucruri pe care le privim cu uimire, dar pe care nu le înţelegem pe deplin. Aţi văzut că astăzi de dimineaţă adversarii antroposofiei au spus tot felul de lucruri. Câte ceva poate fi considerat la aceşti adversari nu ca fiind în favoarea lor, ci spre binele lor. În privinţa celor spuse de adversarii antroposofiei trebuie să-mi aduc aminte câteodată de o anecdotă, care probabil porneşte de la un fapt real, pe care o spunea adesea renumitul profesor Kuno Fisher*. El povestea că a avut doi colegi de şcoală care stăteau împreună, probabil erau fraţi, şi care aveau un unchi foarte guguman. A venit vremea să înveţe logaritmii şi a trebuit să-şi cumpere tablele de logaritmi. Unchiul cel prost s-a uitat şi el prin ele, a văzut o mulţime de cifre şi i-a întrebat pe nepoţii lui ce este cu acele cifre. Ei nu ştiau cum să-l lămurească pe unchiul lor. Atunci unul dintre ştrengari a spus: Păi, aici sunt numerele de la toate casele din Europa. Unchiul lui l-a crezut şi s-a gândit că de fapt este foarte folositor să poţi să ştii exact numerele de la toate casele din Londra, Paris şi aşa mai departe. Vedeţi voi, aşa cum se uita acest unchi la tabelele cu logaritmi tot aşa se uită şi oamenii care nu pot privi din interior cele vestite de vechile documente la aceste documente. Cei care le studiază astăzi, care le aduc iarăşi la lumină, nu ne spun până la urmă nimic mai mult decât ceea ce spunea unchiul din anecdotă despre logaritmi, atunci când credea că sunt numerele caselor din Europa. Ar trebui să ştim în ce măsură modul cum pot fi concepute astăzi

lucrurile cu ajutorul gândirii abstracte se abate de la esența realității spirituale. Acest lucru trebuie să ne fie limpede. Dar pentru aceasta trebuie să ai curaj. Altfel nu poți să-ți dai seama cum a evoluat omul din trecutul care avea cu totul alte însusiri si până în prezent. De fapt trăim într-o epocă în care omul care este înclinat să se autoobserve, care este capabil să practice introspecția, este împins în cele mai diferite feluri spre o ruptură, un conflict interior, datorită felului în care se trece acum de la starea de veghe la somn şi la visare. Căci omul este lipsit acum de somnul profund, care într-un trecut îndepărtat era atât de important pentru omenire încât inițiații trebuiau să le explice oamenilor natura celor prin care treceau în acest somn profund, care era cu totul distinct de ceea ce este astăzi somnul. Nu se pune problema că în viitor omul va visa fără întrerupere toată noaptea, dar el va trece de fapt prin această stare în aşa fel, încât visele vor deveni nedesluşite. Aşa cum din vechime şi până acum visarea în stare de veghe s-a transformat în reprezentările noastre abstracte, tot aşa visele noastre haotice se vor estompa şi omul va avea astfel un somn cu vise nedeslusite. El nu va mai fi conştient de aceste vise. Iar starea de veghe de astăzi va fi una de gândire abstractă, aşa-numită logică. Apoi va apărea o supraconştiență, care începe să se manifeste de pe acum la oamenii care pot să înțeleagă aceste lucruri. Căci această supraconştiență cuprinde tocmai voința omenească şi acțiunea pe care o poate avea această voință prin intermediul sistemului nervos. Iar voi astăzi, privind cum voința omenească se avântă neîngrădită spre orizonturi tot mai vaste şi înțelegând aceasta prin intermediul ştiinței inițiatice, vă puteți da seama că manifestările exterioare ale stării sufleteşti – mergând până la îmbolnăvirea fizică – sunt impregnate de ceva premergător acestei supraconştiențe, o conştiență mai elevată decât cea obişnuită din starea de veghe. Dar astăzi aceasta încă nu este ceva ce şi-ar dori oamenii, căci ei ar putea să trăiască această stare numai dacă şi-ar însuşi Ştiința spirituală, această ştiință spirituală care te face să gândeşti cu totul altfel decât gândesc oamenii obişnuiți, această ştiință spirituală care în fapt este mult mai practică decât actuala practică a vieții, făcută în mod teoretic, care în realitate este profund nepractică. Ştiința spirituală adaugă însă gândirii abstracte obişnuite o gândire interioară vie. Dar aceasta nu este ceva ce se poate obține după voie sau la care se poate renunța după voie, ci este ceva care rezultă din faptul că în omenire pătrunde o formă de organizare care nu a existat în timpurile vechi, iar în prezent începe să se facă simțită. Circulația sângelui în organele de locomoție ale omului, picioare, brațe, mâini, se modifică, omul se transformă. Ceea ce numim adesea stare de nervozitate este o expresie a faptului că ceva în om tinde spre o stare mai elevată, pe care însă omul nu o obține şi de aceea el este agitat, căci în el este ceva străin. El va putea să-şi capete liniştea numai atunci când acest lucru îi va fi propriu.

* Kuno Fischer (1824-1907), filosof german, profesor de istorie a filosofiei. (Nota red. germane.)

Ne putem reprezenta astfel cele trei stări de conştiență către care se îndreaptă neamul omenesc, pentru care se pregăteşte neamul omenesc: un somn cu vise nedesluşite, o stare de veghe, o stare de superveghe. Toate câte agită şi tulbură atât de mult omenirea de astăzi se îndreaptă, încă în mare măsură iară să-şi dea seama, spre ceea ce va coborî asupra oamenilor din lumile spirituale. Dar aceste lucruri vor veni, se vor petrece. Atunci omul va trebui să înțeleagă cu totul altfel decât astăzi că, ajungând acolo unde începe domeniul spiritual, s-a înălțat mai sus de regiunea în care se exprimă protestul împotriva legilor naturii. Ca atare omul va ajunge la o înțelegere viitoare a misterului de pe Golgota, atunci când va putea să se ridice până la cunoaşterea faptului că cele cuprinse în misterul de pe Golgota nu pot fi sesizate cu ajutorul cunoştințelor despre natură, ci trebuie să fie percepute cu ceea ce se formează în sinea omului atunci când el pătrunde, printr-o înțelegere adecvată, dincolo de treapta somnului obişnuit, legat de procese

naturale, sensul celor aflate pe celălalt țărm al existenței. Căci elementele care vor duce la înțelegerea viitoare a misterului de pe Golgota trebuie luate de pe țărmul spiritual al existenței. În felul acesta se poate pune în evidență calea pe care merge omul în zilele noastre, între trecut şi viitor, pentru ca el să învețe să se considere o expresie a acestei tranziții dinspre trecut spre viitor. În felul acesta omul va putea dobândi din ce în ce mai multă înțelegere privind sensul adevărurilor spirituale alături de adevărurile naturale.

Ni se pare că lucrurile care îl induc în eroare pe om pot fi uşor depistate ca rătăciri, dar afirmațiile neadevărate pot să fie extrem de logice. Astăzi nici nu ne dăm seama că lucruri care nu sunt adevărate pot fi atât de logice. Ce poate fi mai logic decât faptul că observăm cam de cât timp este nevoie pentru ca un strat de sedimente minerale să ajungă la o anumită grosime; ce poate fi mai natural decât să considerăm, atunci când vedem că un anume strat are o anumită grosime, că dacă socotim de câte ori se cuprinde grosimea micului strat de sedimente în grosimea stratului mare şi această cifră o înmulțim cu timpul de formare a stratului mic putem obține numărul de ani în care s-a format acel strat; stabilim că o anumită epocă geologică a existat cu douăzeci de milioane de ani sau două sute de milioane de ani în urmă – silurianul, devonianul sau oricare alta. Da, calculul este atât de exact, nu poți să obiectezi nimic, dar aceasta este tocmai logica de care vorbeam, care te înşală.

Această logică aminteşte de cea pe care unul dintre cei mai mari matematicieni ai tuturor timpurilor a aplicat-o propriei sale vieți. Atinsese deja o anumită vârstă când s-a îmbolnăvit de plămâni şi a decis să calculeze câte mici abcese trebuie să elimine prin tuse pentru ca să îndepărteze boala. A calculat cum se vor dezvolta mai departe plămânii lui: a obținut valoarea de cincisprezece ani. Trebuia să mai treacă cincisprezece ani ca să se facă bine. Dar a murit după doi ani. Vedeți, aceasta este realitatea. Cealaltă fusese logica. În întregul Univers acesta este raportul dintre realitate şi logică. Este foarte uşor să demonstrezi ceva, deoarece logica nu trebuie justificată, ci susținută. Trebuie să fie prezentată convingător, să se potrivească. Socoteala iese, ca şi cum cineva ar calcula: Inima mea trece printr-o anumită evoluție. Va ajunge într-un timp dat la o anumită stare. Calculez cât poate dura până când ajunge la acea stare şi obțin valoarea de trei sute de ani. Apoi calculez trei sute de ani înapoi ca să văd cum se prezenta inima mea acum trei sute de ani. Dar eu, ca om fiizic, nu am trăit trei sute de ani cu această inimă fizică. Şi nu voi mai trăi peste trei sute de ani. Dar nici pământul nu a trăit aşa cum socotesc geologii; ce s-a petrecut cu pământul trebuie cunoscut în funcție de ordinea spirituală. Ceea ce ne atrage la ştiinta de astăzi este faptul că aparențele se pot demonstra în mod convingător, dar aceste demonstrații nu ne spun nimic despre adevăr. Astfel că în prezent, deşi nu este conştientă de acest lucru, pentru că nu vrea, omenirea trăieşte de fapt cu teama subconştientă că adevărul îi va scăpa. Vedem deja că această teamă se face simțită în numeroase manifestări ale oamenilor. Este vorba îndeosebi de cei care în mod nefundamentat extrag din materialismul de astăzi concepții asupra lumii. Se simte peste tot o anumită îngrijorare față de limitele pe care pe de o parte oamenii nu vor să le depăşească, dar care pe de altă parte creează piedici serioase pentru o viață pe deplin omenească. Oamenii simt deja că dacă se limitează la orânduirea naturală nu vor putea să trăiască numai cu aceasta, că în primul rând ceea ce ne închipuim noi că este ordine naturală nu ne poate îndrepta către trăiri şi reprezentări religioase şi artistice cu adevărat interioare. Nu trebuie să uităm că ceea ce s-a păstrat în zilele noastre ca organizare religioasă îşi are obârşia în acele timpuri în care oamenii şi-au reprezentat Cosmosul, după cum vă spuneam, prin prisma stării de somn profund. Ritualurile noastre religioase se trag toate din acele timpuri străvechi. Ritualurile religioase, dar nu şi misterul de pe Golgota. Acesta nu este legat de vreo concepție religioasă, ci constituie un eveniment din

istoria omenirii. Acest lucru este valabil şi în ce priveşte stările de conştienţă care se pregătesc acum. Capacitatea de creaţie religioasă a omenirii a rămas vreme de secole şi chiar de milenii fără roade; adevărata capacitate artistică a rămas fără roade. Căci de fapt, cu excepţia unor momente de renaştere, noi nu am mai trăit creaţia elementară originară. Dar în prezent aceasta începe să se înfiripe. S-ar putea spune că acea nelinişte a oamenilor care apare astăzi ca un simptom important al civilizaţiei reprezintă chinurile facerii, că se va naşte o nouă eră, atât în domeniul ştiinţei cât şi în domeniul creaţiei artistice, în cel social, religios şi moral. Viitorul oamenilor trebuie să ne preocupe mai mult decât orice altceva, căci în prezent există o contradicţie în omenire. Niciodată urechea omenească n-a fost mai puţin dispusă decât acum să ia seama la ştiinţa iniţierii. Însă pe de altă parte s-ar putea spune că niciodată omul nu a avut mai multă nevoie de ea decât acum.

Din această cauză am dorit să vă vorbesc în această sesiune de conferinţe tocmai despre trecutul, prezentul şi viitorul oamenilor din punct de vedere al evoluţiei conştienţei. Bineînţeles că în numai trei conferinţe aceasta nu s-a putut face decât succint, dar cele spuse vor putea fi dezvoltalte mai departe de către fiecare în inima sa. Căci am impresia că tocmai conştiinţa, care este mai apropiată de esenţa proprie omului, este cea care poate să rodescă mai uşor în fiecare om, poate să-l însufleţească, astfel încât să pătrundă din ce în ce mai mult în însăşi viaţa spirituală. Iar omului de astăzi îi este necesar felul acesta de viaţă spirituală, nu concepţia materialistă, pentru ca omul de astăzi să poată deveni omul viitorului. Dar, într-adevăr, toate cele care sunt – ca să zic aşa – o obişnuinţă în viaţa interioară a omului, datorită faptului că el şi-a însuşit o gândire abstractă, neputincioasă, au ajuns aproape să-l aducă pe om în situaţia ca atunci când se ocupă de înfăptuiri ale prezentului discuţiile despre spiritualitate să-i facă aceeaşi impresie ca şi tablele de logaritmi unchiului din anecdotă. El este atât de lipsit de înţelegere faţă de ceea ce se iveşte necontenit într-un loc sau în altul, ca mărturie grăitoare privind participarea spirituală, de parcă ar fi vorba despre numerele de casă din Europa. Este o comparaţie dusă cam departe, dar edificatoare pentru cele pe care vi le-am spus. Căci ceea ce ne apare ca o obişnuinţă sau mai bine zis ca un mod obişnuit de a înţelege viaţa pătrunde şi în gândirea ştiinţifică comună, unde devine nu doar filistinism pur şi simplu, ci filistinism şi meschinărie ordinară în cel mai înalt grad, devine ipocrizie morală ambalată într-un limbaj ştiinţific. Iar dacă cutezi să faci cea mai mică observaţie, aceasta se consideră ca fiind pentru un om cu gândire limpede, cu concepţii materialiste, ceva care nu poate fi calificat altfel decât ca „sminteală".

Să ştiţi că şi în legătură cu aceasta există o poveste nostimă, bazată pe o întâmplare adevărată. Pe la începutul anilor 40 din secolul al XIX-lea filosoful Schelling*, care era deja în vârstă, a fost chemat de la Munchen la Berlin. Nu mai vorbise de mult. S-a făcut mare vâlvă în legătură cu venirea lui. Urma să vorbească acolo despre filosofia pozitivă în opoziţie cu cea negativă, aşa cum el însuşi o numise. El dorea să analizeze, la Universitatea din Berlin, într-un mod mult mai profund decât se făcuse până atunci, evoluţia vieţii spirituale a omenirii, evoluţia naturii misterelor şi a esenţei religiei. Când a susţinut prima sa conferinţă la Berlin, în primele rânduri ale auditoriului se aflau capetele cele mai luminate. Nici vorbă de studenţi: acolo se aflau profesorii de la toate facultăţile, îndrumătorii procesului de învăţământ, reprezentanţii cei mai străluciţi ai vieţii spirituale, iar studenţi erau numai în ultimele rânduri. Se aştepta într-adevăr - în măsura în care se putea aştepta în mod serios - se aştepta în mod serios să se realizeze ceea ce fusese anticipat de marea vâlvă prilejuită de aceste conferinţe. Pe măsură ce Schelling îşi ţinea prima sa conferinţă, dezamăgirea se zugrăvea tot mai mult pe feţele celor prezenţi. În prima conferinţă Schelling a vorbit într-adevăr într-un fel deosebit despre spiritualitate, a

vorbit despre spirit atunci când epoca materialistă era aproape de apogeu, când atinsese cea mai mare înflorire. A vorbit despre spirit. Cei din sală erau din ce în ce mai descumpăniţi, nu îşi dădeau seama ce vrea să spună. Pur şi simplu nu înţelegeau ce vrea. În primele rânduri se afla şi Trendelenburg, un filosof care a devenit mai târziu renumit. El a spus: Da, cred că am înţeles o mică parte, în rest nu am înţeles chiar nimic din această filosofie, dar nu sunt sigur că am înţeles cum trebuie nici această foarte mică parte. La scurt timp, unul dintre cei care au asistat la conferinţa respectivă s-a întâlnit cu altcineva, care a fost de asemenea acolo. Oamenii se frământaseră zile întregi – şi printre ei şi aceşti doi prieteni, care şi-a pus întrebarea: De ce a fost de fapt chemat Schelling să vorbească la Berlin, dacă nimeni nu înţelege ce vrea el să spună? Unul dintre ei găsise răspunsul la întrebare, putea să-l informeze pe celălalt că fata lui Shelling s-a logodit cu fiul ministrului învăţământului. Acum oamenii puteau să înţeleagă de ce a venit Schelling la Berlin, acum totul avea un substrat real.

* Friederich Wilhelm Joseph Schelling (1775–1854), filosof idealist german. (tvota red.)

Astfel de lucruri ni se par paradoxale, dar trebuie să vorbim despre ele tocmai pentru că ceea ce poate fi înţeles prin modul de gândire caracteristic prezentului se află deocamdată la o distanţă la fel de mare de Ştiinţa spirituală, care într-adevăr ne indică viitorul nu pentru că aşa vrea ea ci pentru că aceasta este o necesitate interioară a omenirii, căci neamul omenesc va ajunge la decădere dacă nu se va ridica la o nouă spiritualitate. Căci numai prin această spiritualitate va putea să beneficieze de cele trei stări depline de conştienţă la care trebuie să se ajungă în viitor: o stare de somn cu vise nedesluşite, starea obişnuită de veghe şi starea de superveghe. Altfel omul nu va putea să-şi trăiască pe viitor pe pământ umanitatea. Divinitatea va făuri aceşti oameni ai viitorului, cu trei faţete, din oamenii cu trei faţete de astăzi, aşa cum i-a făurit pe oamenii de astăzi, cu trei faţete, oameni care visează, dorm şi veghează, din vechii oameni care visau în imagini, dormeau păstrând o urmă a somnului la trezire şi cădeau într-un somn profund. Omul a ajuns astăzi în era libertăţii – am spus adesea antroposofilor acest lucru. El trebuie să se decidă, prin propria sa cunoaştere liberă, să vină în întâmpinarea celor pe care i le-a hărăzit divinitatea în lume.

Atunci se va putea nu numai gândi ci şi percepe în mod adecvat trecutul, prezentul şi viitorul oamenilor. Va fi cu putinţă ca viaţa de pe pământ să fie în concordanţă cu ceea ce trebuie să fie de fapt o orânduire a lumii divină, spirituală, pornind din trecut, trecând prin prezent şi ajungând în viitor.

Acestea sunt lucrurile despre care am vrut să vorbesc. Cu aceasta vreau să închei consideraţiile mele, dorindu-vă în final ca la discuţiile care vor începe mâine* să se vadă că în sânul Societăţii antroposofice se remarcă dorinţa de a structura societatea aceasta în aşa fel, încât în cadrul ei să se poată păstra o conştiinţă vie, să putem să ne dăm seama cum trebuie să fie omul complet, pe care trebuie să-l înţelegem ca om al trecutului, al prezentului şi al viitorului. Căci cele trei ipostaze sunt una. Iar ceea ce a fost omul în trecut, ce este în prezent, ce va fi în viitor vreau să vă spun că vor fi cuprinse în ordinea universală, în întregul Anthropos. Dar pentru aceasta este nevoie de strădanie, trebuie ca antroposofia, îmbrăţişată cu entuziasm, din toată inima, să ne călăuzească spre Anthroposul adevărat, spre omul complet, spre omul deplin.

* După acest ciclu de conferinţe a urmat pe data de 17 septembrie 1923, la Stuttgart, o dezbatere asupra situaţiei Societăţii de antroposofie, de la care însă nu s-au mai păstrat stenogtame. (Nota red. germane.)